

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

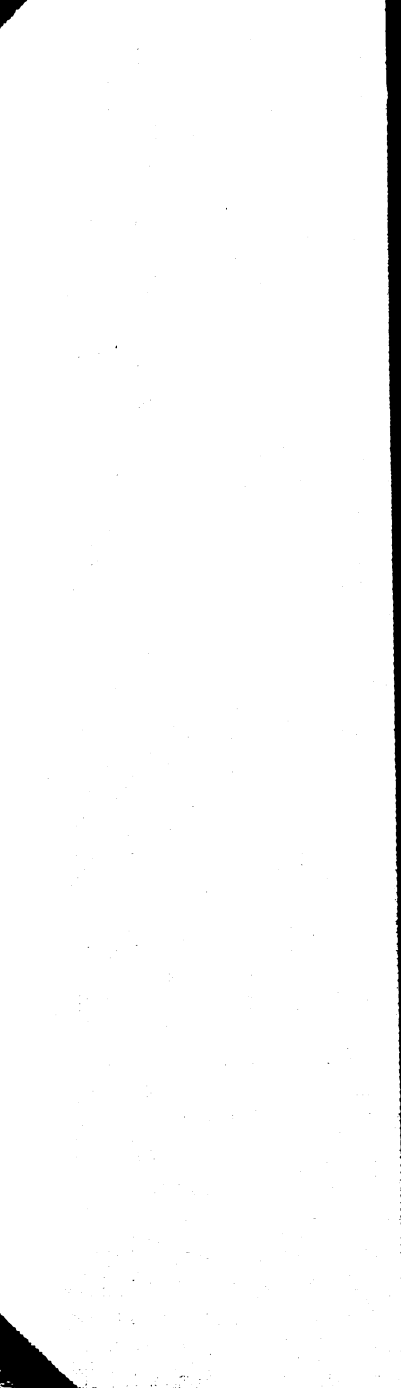
This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

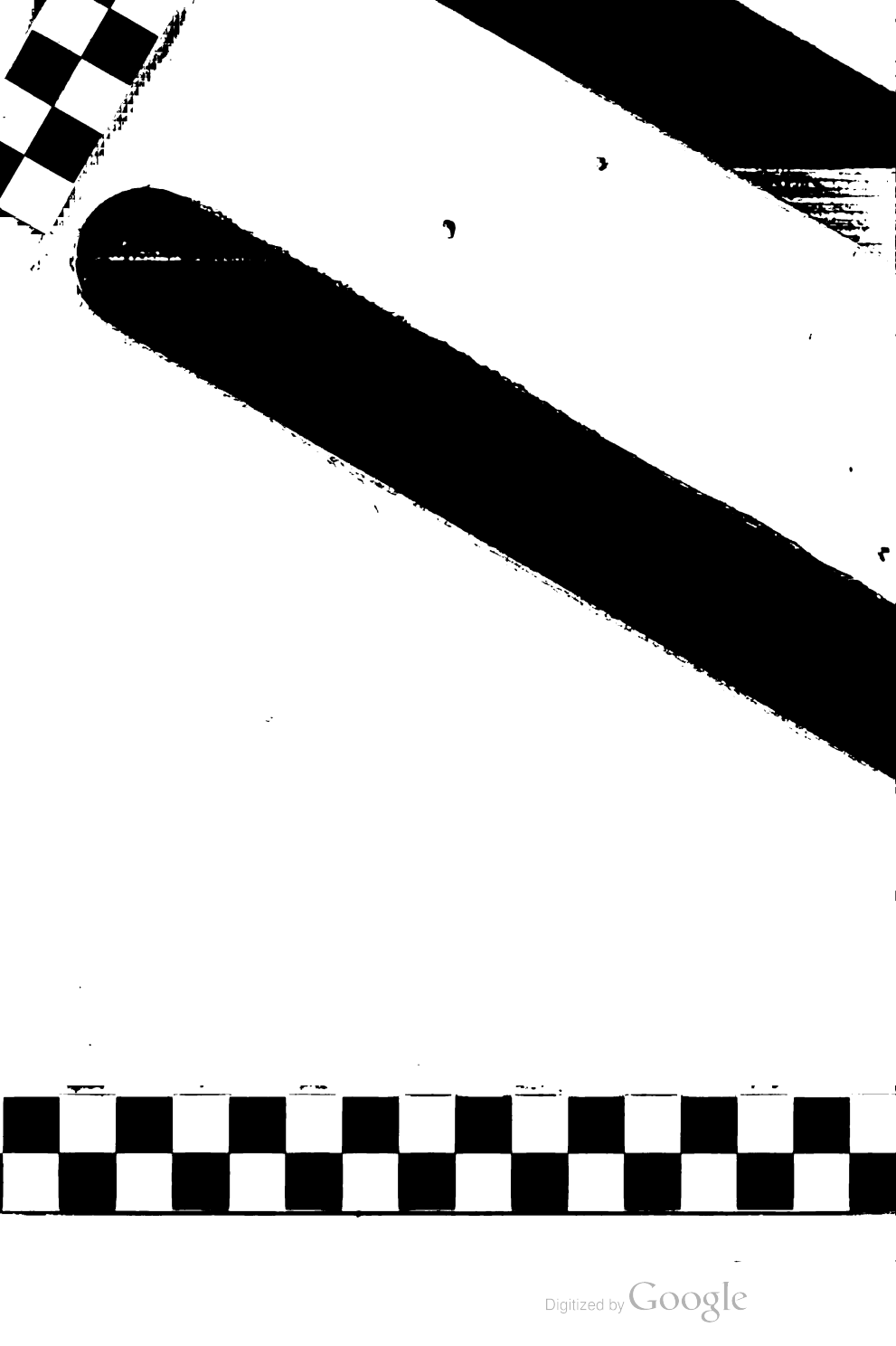
Google™ books

<https://books.google.com>

AV

DON

M

DE 2

*laqueus, de sc
mura pro
sa bon*

STEPH

REG

1800

M. 113

502

AVGVSTINI

DONII CONSENTINI

Medici & philosophi,

DE NATVRA HOMINIS

LIBRI DVO: N. 1422.

*In quibus, discussa tùm medicorum, tùm philosophorum
antèà probatissimorum caligine, tandem quid
sit homo, naturali ratione ostenditur.*

AD

STEPHANVM SERENISS.

REGEM POLONIAE.

*Robertus Willouie
D. Juffardes*

Math.

Barot

BASILEAE

APVD FROBENIVM.

M. D. LXXXI.

11

INSTITUTIONAL
MUSEUM
BRITISH
MUSEUM
LONDON

4 M 2

BRITISH MUSEUM
LONDON

LIBER PRIMVS.

PRAEFATIO.

NVLLA est regio in Europa, *REX* Serenissime, in quam clara uoce iam pridem non peruenit fama uirtutis tuae: neque ego sum dubius, quin aequè celebris uolitet etiã Africa atque Asia: non enim fieri potest, ut tanti principis tam magna laus Europæ tantum finibus contineatur. Quod cum ita sit, admirabilis, & propè diuina uirtus tua sit oportet: parua enim stella non emiserit à se magnum lumen, sed sol omnia collustrat. Speciosa uerò uideumq; fama, & digna, quæ in dies magis magisque uigeat. Fertur enim, te non modò instructum esse bellicis artibus, optimeq; tenere scientiam administrandi regni, sed etiam excultum habere animum ijs studijs, quæ præcipuè decent uirum principem, quippè studijs literarum: & eorum amore undiq; accelerare uiros doctos, honorificè excipere: instaurare gymnasium magnificum Cracouiæ. Rarum, atque adedò singulare exemplum regis hoc tempore, quo, aduerso fato, principes ferè animum alienarunt à literis, nec quidquam minùs curant, quàm earum uel studium, uel patrocinium. Qui igitur ne mirentur, si res tuae uel in dies raunt in peius, uel non melioribus fultæ artibus semper sunt in discrimine, dum tuae crescunt in dies, & sunt tam securæ, tam undique communitæ, ut beata hoc tempore habeatur Polonia, quòd te sortita sit regem. Cum enim sine longo usu rerum comparari non possit insignis prudètia, qua ad remp. benè gerendam opus est: necessariò ad eam rem literarum monumenta requiruntur. Tam breuis enim est hæc nostra uita, ut uel cui longissima contingit, uix ad pauca satis experienda sufficiat: & à consilijs sæpè accidit adesse principi eos, quibus ipsis maximè esset opus consiliario. Literis autem breuib; spatijs consignata habentur facta uirorum clarissimorum totius memoriæ: artes consilia, euentus: regnorum & re-

rumpublicarum exortus, incrementa, status, inclinationes, occasus, fortuna uaria: unde iam aliorum periculo habita experientia rerum, sumi possunt usque apta exempla, ad quæ actiones in rerum administratione dirigantur. Nonnumquam etiam adiuuant ij ipsi, qui scribunt, sapientes uiri, qui de ijs, quæ scribunt, interponunt prudens suum iudicium. Sed ratio ipsa rerum, quæ à felicibus ingenijs studiosè obseruata, literis tradita est, etiam plurimum potest uel ad inuentionem, uel ad directionem consiliorum iuuare. Aliud quoque, nec paruum, bonum solet prouenire ex literis: nam peculiari ferè quadam efficientia inducunt ad humanitatem, qua maximè homines capiuntur. Tu itaq; unus omnium optimè intelligis, & sapis: imitarisq; ea re, ut cæteris, ueteres illos maximos, quorum nomen omni ueræ laudis genere ornatum, perpetuò scriptorum beneficio manebit. Et extàm prudenti, prorsusque egregia imitatione duplicem capies fructum: alterum, quòd magna cum uoluptate reip. tibi demandatam uidebis floridam, ac beatam: alterum, quòd & uiuens eris in honore apud omnes gentes; & moriens nomen immortalitati honorificis monumentis mandandum relinques. Iam uerò tam clara uirtutis, studijque fama cepisti animos omnes omnium; ut nemo iam sit, qui te non amet & ueneretur, quidq; non precetur tibi ætatem longissimam. Literatorum autem animos incredibiliter erexisti: qui alioqui deiecti de spe honorum, pro suo tantum solatio, molestiarumq; uitæ lenimine, lentam nauabant operam: nunc uerò sumptis animis alacriter, strenueq; agunt iamq; multi, uti uideo, quisque eo genere, quo laborat, pro ingenij facultate, te absentes alloquuntur, certatim conantes dare specimè industriæ suæ. Inter eos autem, quos ad cultum nominis tui excitasti, cum primis ipse sum, obscurus adhuc homo, notusque paucis, sed forsan non minimi laboris in bonis studijs: qui cum multos iam annos, sic meo ferente genio; teneat studio cognoscendæ naturæ rerum, iamque summa cura, magno labore uidear noua, & (nisi fallor) cognitu digna animaduertissè; decreui donum aliquod diligenter pro uirili elaboratum offerre tibi: speroque elegisse materiam non indignam principe. Proposui enim tractare apud te de natura

hominis

hominis, quem quidem plerique ueteres amatores sapientiarum rerum naturalium omnium nobilissimum duxerunt, adeoque perfectum existimarunt, ut parui mundi instar haberent: naturam uerò eius excellentissimi quique indefessè quasiuerunt atque adeò pythius dæmon, ipse homo maximè cognoscat, monuit. Ac si omni homini cognoscenda est, principi maximè cognoscenda est, quem in primis decet rerum magnarum, uulgo non cognitarum, cognitio: ut quemadmodum dignitate & opibus, sic etiam tali scientiâ præclare, insigniterque antecellat. Non una autem cum sit ratio tractandi de homine, in præsentia ego eam tenebo, quam etiam suscepti operis monet inscriptio: scilicet, quam indicant res hæ obnoxie motui; hoc est, naturalem: diuina uiris altiori ingenio, qui in ijs studium; operamque locant, concessero. Monet enim commune præceptum, neminem polliceri, aut conari debere, quæ præstare & absoluere non possit. Hac autem duce tantum spero præstitero, præstare certè conabor, quantum cultor naturalis studij, mediocriter exercitatus, præstare ualeat. Verumtamen antè quam quæ habeo de hominis natura, dicere aggrediar, cogor detinere regias tuas aures diutiùs, quam uel occupationes tuæ ferrent, uel requireret assumpta materia. Quia enim ea, quæ ab antiquioribus, qui ferè hodie sunt in pretio, sunt tradita in tali causa, ea fide sunt accepta, ut qui ea teneat, is tandem uerum tenere existimetur: oportet, si uelim nouis aliquid esse loci, reddam causas, quare ea, quæ didici à ueteribus, non placuerint. Quod dum ago, graue certamen suscipiam oportet: neque cum humilibus, aut gregarijs, sed summis, atque principibus; Hippocrate, Platone, Aristotele, Galeno, à quibus sanè meliores longè, quam ab alijs, traduntur rationes, quibusque ego ipse præclara refero accepta. Quamquam ego non descendo in arenam, ut uelut ingratus, coner quoquo modo eos uincere & profligare, quibus numquam satis dignas grates agere possumus: quorum quidem operâ multa præclara sunt in physica manifestata, & quibus uel rationes ostendentibus, uel certè ostendere conantibus, & quasi notas quasdam tradentibus, deinceps ulterius procedimus: sed ut, eorum ipsorum exemplo, liberè ostendam, quæ ab ipsis dicta non placant,

ocant, causas reddens ab ipsorum etiam ferè desumptas libris, ac demùm meâ feram sententiam, examinandâ etiam illâ uiris eruditis, paratus recantare, quotiescumq; ratione cõuincar. Illud enim semper statui esse boni ciuis in literaria rep.: maiorib; qui quæ potuere animi, industriad, diligentiad monumẽta nobis reliquerunt, gratias quidem agentem, & honores decernentẽ, nõ sic tamen temerè approbare omnia, sed considerare etiã atque etiã: & si uera uideantur, nẽpẽ cum ipsis rebus consentire, laudare: sin minùs; quid peccent æquissimo indicare animo. De se moderatè, atque adeo demissè sentire: si qua xdat noua, subijcere iudicio prudentiorum. Quod autem ego nunc factus sum, nõ dubito, quin faciam bona gratia manium eorum, quos mihi egregios aduersarios constituo: qui dum uiuerent, ueritatem solam querentes, eam solã coli debere decreuerunt, & nihil sibi tribui, nisi ueri essent, uoluerunt: aliqui etiam erãt ita modesti, ut, ubi ferũ magnitudine se deficere cognoscerẽt, ingenuè faterentur, & rogarent per deos, si quis fortè boni aliquid inueniret, amicè impartiretur. Aristoteles autem, uir alioqui spiritus ingentis, scribit, ueritatem pro dignitate assequi posse meminem: imò uerò, ut noctuarum oculi ad diurnum lumen affecti sunt, sic animi nostri mentem ad ea esse, quæ naturã clarissima sunt omnium. Vt etiam fatentibus ijs, qui principes habentur philosophiad, semper possint superesse noua, acutis uestigãda ingenijs, quæ demùm prolata libenter cognosci debeãt. Tu uerò, qui ea animi fortitudine diũ iam assueuisti in ueris bellis, spero non ingratum habebis spectare umbratilem pugnam hominũ otiosorũ, quæ in re diuersa, similitudine quadam iuuare animum possit. Nam si in agendo fuero paullo prolixior, (fuero autem perinuitus) uel in summam breuẽ redigi argumenta iube, uel, certamine præterito, ea tantùm lege, quæ à me tradita ex propria sententia cognosces.

1. Breuiore M^o-
taph. cap. 2.

Quid

Quid intelligatur per naturam.

CAPVT I.

PRIMUM autem dicam, quid intelligam per naturam, ne de re agere uidear, quæ mihi nondum sit definita. Per naturam intelligo, tum essentiam corpoream, qua constat homo: tum naturam incorpoream, quæ præstat, ut corpus nostrum sit tale, ut quidem sit omnibus alijs corporibus, quibusque à sua: nam quæ omnia corpora naturalia constant ex materia, & incorporea quadam uis, quæ facultatem habet agendi, atque efficiendi: existunt quæ talia, uel talia, ubi ea uis materiam quasi induerit, sibi que subiecerit. In primis autem intelligo substantiam illam, quæ, ut effingit corpus hoc in organa, sic causa est efficiens operationum, quæ in animali uiuo fieri uidentur, omnium. Ac tot modis à uiris magnis, qui de eadem re sunt loquuti, intellectû est.

Reterum probatissimorum opiniones de natura hominis. CAP. II.

Hippocrates, medicus Cœus, scripsit de natura hominis commentarium, qui adhuc exstat: quo ille sibi persuasit, non minùs ueris, quàm necessarijs rationibus probasse, hominem esse sanguinem, pituitam, bilem flauam, & atram: compositum nimirum quid ex ijs quatuor, quos uocauit humores. Quia enim uidere sibi uidebatur, quatuor esse prima corpora, quæ postea sunt dicta elementa: existimauitque, omnia, quæ non essent prima, constare ex omnibus ijs, sed inmutua alteratione mutatis: quin ne generari quidem posse ullum, nisi illa inter se miscerentur: in homine, ut in cæteris, ea omnia posuit. Nam si illa contrarijs inter se essent uiribus, quasi conuenire in unum putauit per misionem & temperamentum: quod quidem rectè processerit, ubi illa maxime fuerint mista, hoc est conserta inter se, compositaque: moderateque & æqualiter se inter se habuerint tum facultate, tum copia, ut ne alterum multò præstet, sitque potentius, quàm alterum.

alterum. Natura autem incorporea, corporis propria, Hippocrati (quantum ex eius dictis colligere licet) qualitas est, ex contrarijs, sed inuicem temperatis, conflata qualitatibus. Substantia autem animæ existimatur illi esse calidum innatum, quod aliquando spiritum uocauit insitum: res uidelicet composita etiam ipsa ex ijs quatuor generibus, sed in qua maximè acréū, aqueumque elementum superent, magisque acréum, Galeno interprete: quæ quidem substantia una ab initio animal afformet, ac deinde adaugeat, & ad mortem usque nutriat sitque auctor operum naturalium omnium. Unde autem sensum nanciscatur animal, si substantia est conflata tantum ex elementaribus: utrum à primis usque ducat elementis, quæ uel omnia, uel aliqua sentiendi habeant facultatem: an aliqua alia ratione fortiatur: nullus usquam explicatè dixit Hippocrates. Galenus uerò explicans eius sententiã, ut proficetur, ambigit ea de re: aitque, accidere posse, ut prima elementa sentiant, si non omnia, at tamen aliqua: nec minùs, ut nullum quidem sentiat eorum, sed per mutuam alterationem, transmutationemque, tum commisionem & temperationem, tandem in unum aliquod agantur, quod sentire possit: magisque inclinât in hoc posterius. Tantum Hippocrates de natura hominis: nam libri, qui sub eius nomine circumferuntur, unde aliqua alia ratio colligi possit, omninò non sunt legitimi. Hippocraticam misionem, temperationemque deinde aliquatenus receperunt Plato & Aristoteles: aliquatenus, inquam, quia prior non omnia elementa mutari ait: terram enim non in aliam speciem transire unquam: posterior quia putabat, longè aliud esse misionem à compositione: & forsân aduertebat, contraria, agendi facultate prædita, si re ipsa mancant, nullo modo posse cessare à pugna: non actu manere in misto ait, quæ miscerentur, sed potestate: mistum enim actu aliud esse iam ab ijs, quæ uenere in misionem: esseque similarium partium, ut quemadmodum aquæ pars aqua, ita & temperati: partem nimirum eius, quàm uis minimam, eandem habere cum toto rationem. Incorporea natura, corporis propria, atque immediata, Platoni forsân fuerint qualitates quatuor primæ, sed unâ temperatæ: Aristoteli forma ipsa corporis, hoc est anima.

1. de Elem.
secundum
Hipp. cap. 3.

In Timæo.

1. de Gen. &
corrupt. tex-
tu 86.

Textu 84.

86.

In Timæo.

-tem

tem substantia Platoni non simplex quid est, sed compositum, ut Hippocrati: compositum inquam ex ijs quatuor principijs, terra nimirum, aqua, aere, & igne, ex quibus uniuersa narrat composuisse Deum. Duas autem eius species facit, coniungitq; unâ diuersissimas: alteram diuinam, immortalem, quam rationalem uocat: alteram mortalem, cuius uult esse affectus graues & necessarios. Priorem à Deo creatam dicit, posteriorem à filijs Dei. Rursus autem posteriorem secat in duas adhuc diuersas: alteramque facit principium irarum, alteram appetituum. Priorem illam diuinam in capite locat: secundam alteram speciẽ in pectore, alteram subter præcordia. Omnibus, ait, corpus circumdatum à filijs Dei: esseigitur in usum instrumenti, essentia separata ab anima. Quo autem modo corpori colligantur, & fortè inter se, excogitauit uincula deligata in medulla osium omnium. Communicare uerò inter se illas, inquit, suprema obijciente appetitiuum in iccore spectra: itidem, reor, irascibili in corde. appetitiuum intentare illi minas utendo amaritudine: exhibere dolorem & anxietatem constringendo iecur. Irascibilem, ut satellitem, ad stare principi rationali, eaque iubente obsequi, moliri que unâ ultionem tum appetiui, tum externi cuiuspiam, quod fortè sit iniurium. Fingit enim inter illas seditiones & rixas, rursusque pacem, ut in populo factioso.

Aristoteles non tradit animæ substantiam, sed definit ijs rationibus, quibus uideri possit, tantum docere, illam, uiuo animali, esse in eius corpore, qualiscunque sit tandem. Ait enim aliàs esse actum primum corporis naturalis, organici: aliàs, principium uitæ: uel, principium & causam uiuentis corporis: causamque tum substantialem, tum finalem in generatione, tum nunc efficientem motuum omnium, qui uidentur in animali. Omnino uult esse speciem quandam incorpoream essentiam, ut ipsi sunt formæ omnes, sedentem in hoc corpore, ut in subiecta materia, utentem calore & spiritu, ut instrumentis, ut sæpè tradit: spiritum enim instrumentum esse naturæ in uarios usus. Est autem, cum incertum ait esse adhuc, anima ita sit actus corporis, ut nauta nauigij: hoc est, an penitus separabilis à corpore, separata essentia, an uerò forma materialis, quæ extra materiam nulla sit. Quod aliqui suorum de mente dubita-

2. de Anima. 10.

textu 6. 7.

textu 18. 16. 17.

2. de Gen. 17.

Corr. text. 54. 55.

2. de Gen. 11

mal. cap. ult.

2. de Anima,

textu 11.

tum existimant: sed, ut uidetur, dubitatum est de tota anima.

2. de Gen. ani-
mal. cap. 1.

Cap. 1. & 3.

2. de Anima.

sectu. 20. 31.

Vult autem animam effiei, produciq; in materia (quam sanguinem menstruum esse dicit) à genitore, cuius natura femine utatur, ut instrumento: cui quidem genitorem modò ait dare motum, modò principium uitale, modò originem & principium animæ: quare animatum dicit esse semen maris. Triam autem animæ genera cùm uiderentur, quæ singula seorsum diuersa genera animantium constituerent, uegetabile, sensitiuū, rationale: animam hominis, specie unam eandemq; ea omnia habere ait, ea tamen ratione, ut inferiores, uegetabilis, & sensitiua, potestate tantum essent, ut in quadrato triangulus: aut (ut ego clariùs, & magis naturaliter exponam) iam facultates tantum rationalis. Sed ipse, qui ita docet: animam produci in materia, quæ potentiâ sit corpus tale, esse corporis formam, proindeq; corpori obnoxiam, ab eo inseparabilem: diuidit rursus istam in duas partes longè diuersæ conditionis: quarum alteram (quam uocat mentem, intellectum, contemplatiuam potentiam) accedere ait foris, solamq; esse diuinam, incorruptibilem, æternâ, cum actione cuius nihil communicet actio corporalis. Quod factum ingentium reliquit suis causam controuersiarum, dum alij de mente diuina tunc loquuntur magistrū uolunt, quæ nobis intelligere & contemplari conantibus ut lumen affulgeat: alij, propriè de parte humanæ animæ: quod probatur pluribus. Tametsi ipsemet Aristoteles iisdem commentarijs, aliàs refellit eam sententiam, aliàs fatetur, nondum quidquam manifestum esse de ea re: non quia nondum demonstrarat, ut aiunt aliqui suorum, sed quia nesciebat certū. De spiritu autem illo, quem modò Aristotelis naturæ instrumentum facere dicebamus, audire etiam adhuc, fuerit operæ pretiū.

3. de Anim. textu
29. 20. & 2. de
Gen. animal.
cap. 3.

1. de Anim. textu
90. & seq.
2. de Anim. textu
27.

cap. 4.

2. de Gen. ani-
mal. cap. 3.

Sic enim ipse met, libro de Mundo: *Spiritus item natura animata & fecunda nominatur, qua in animalibus & stirpibus per omnia meat.* Et de calore & spiritu, alibi: *Sedenim omnis anima siue uirtus, siue potentia, corpus aliud participare uidetur, idq; magis diuinum, quàm ea, qua elementa appellantur. Inest enim in semine omnium, quod facit, ut fecunda sint semina, uidelicet, quod calor uocatur: idq; nõ ignis, nõ talis facultas aliqua est, sed spiritus, qui in semine, spumosoq; corpore continetur, & natura, qua in*

eo spiri-

eo spiritu est, proportionate respondens elemento stellarum: quam ob rem ignis nullum animal generat: at uero Solis calor, & animalium, non modo qui semine continetur, uerum etiam si quid excrementi sit, quamquam diuersum à natura, tamen id quoque principium habet uitale.

Tum alio loco adhuc magis explicatè: Generantur in terra, humores animalia, quoniam humor in terra, spiritus in humore, calor animalis in uniuerso est, ita ut quodam modo omnia anima plena sint: quam ob rem consistunt celeriter, cum calor ille comprehensus, siue exceptus est, comprehenditur autem, & humoribus incallescens efficitur ueluti bulla spumosa. Etiam alio: Putrefactis, inquit, facillimè ingenerantur animalia, quod excreta caliditas constituit, & componit corpora.

Galenus in animali duo calida ponit, efficitur scorsum utraque, ut uidetur: quorum alterum uocat natiuum, alterum aduentitiu. Prioris substantia superius descripta est: posterioris sicca ait esse & igneam. Vocat autem aduentitiu, non quia uel in primis ortus primordijs non fuerit, sed quia ipsa die prodere se, inualefcereque uideatur. Aitque, natiuum superare in pueris, aduentitiu in uiris: illud hyeme copiosum esse, hoc æstate: & quemadmodum ab illo omnia naturalia opera rectè peraguntur, sic hoc esse in causa omnium ferè morborum calidorum, atque siccorum. De ui naturæ propria & immediata, haud ferè aliud habet, ac natiuam caliditatem, temperamentum quatuor qualitatum. De animæ substantia incertus est, ferturque modo huc, modo illuc. Sæpe suspicatur eam esse temperamentum: aliquando spiritum animalè uocatum, cerebri cellas inhabitantem: aliquando in situ cerebro; aliquando toti corpori: est, cum natiuam caliditatem cerebri, aut totam speciem constitutionis accipit. Ferè autem fatetur ingenuè, nescire se: quemadmodum causam animalia formantem: quam quidè modo ait esse semen, uim seminalem: modo mentem, quandam à corporibus superioribus extensam per aëra, qui uim assumat à Sole, dum lucis eius sit particeps. Vtque tamen dubitanter: sicut dubius est semper, anima, & uis formatrix, utrum idemque sint, necne. Neque inuitus fateretur, ipsam animam efformasse corpus, nisi quia in anima, uegetali ab Aristotele appellata, à Stoicis natura, non agnoscit rationem & sapientiam: & nisi uideret (ut inquit) quod motus ædimus, instru-

3. de Gen. animal. cap. 6.

In primum Apb. 14.

Lib. Quod animi mores: & animalibus sapè.

71. de Placitis, c. 3. de Utilitate resp. c. 5.

de Tremore, & c. cap. 6.

De Format. foetuum, cap. ult. Ibidem.

17. de Vsu part. cap. 1.

De Format. foetuum, cap. ult.

Ibidem.

Ibidem.

mentis mouentibus ignoratis. quare neq; post partum animal dispensari suspicatur ab anima rationali. Simplex autem ne sit anima, an non, in dubio itidē est. Aliquando enim facile concederet rationibus eorum, qui totam simplicem illā posuerunt: aliquando non; sed duplicem saltem mauult: neque id alia de causa, nisi quia mens & ratio naturales, operationesque minimē nosse uideatur. Quocumque autem modo

*De Form. factū
cap. ult.*

se res habeant, illud sine ulla dubitatione pronunciat: nempe, postquam formatum fuerit corpus uniuersum, in toto uitæ curriculo gubernari tribus motuum principijs: ex cerebro per neruos & musculos ex corde per arterias, è iecore per uēas: quæ principia passim uocat facultates: quæ autem sint illa, hoc est, qua essentiā, non audet manifestē constituere, ueritus ubiq; de finire animæ substantiam. Quāquam autem diuersa omnino, uideantur principia, tamē consentire & conspirare ait: modum

*2. Methodi.
cap. 1.*

uerò interea nullum demonstrat. Tum quodam loco delegat: ijs principijs tres spiritus, suum unicuique, quos uocat nominibus, quibus solet facultates; animale, uitale, naturale: & animalis quasi fontem facit cerebrum; uitale cor, naturalis iecur: qui quidem inde procedentes, primus per neruos, secundus per arterias, tertius per uenas, in omnem partem, sint uel instrumenta, uel uehicula facultatum. Quanquam uitale ait non esse euidētem demonstrationem, & de naturali magis ad huc dubiē pronunciat. Sed neque semel certa & firma est uero illi sententia de processu eiusmodi omnium spirituum: est enim

*4. de Simplic. modi
fac. cap. 9.*

*7. de Placitis
cap. 4.*

*Lib. An sanguis
in arterijs cont.
cap. ult.*

ubi, sed uacillando, per alios neruos, quam uisorios, non spiritum, sed facultatem tantum transmitti statuit: idq; ob tenuitatem fibrarum: nam, *Si peruisa ea essent, tam facillimē discerperentur*, inquit; *tam uentus in singulis penē momentis obscurarentur*: et, *Facultasibus celeritas mouendi conuenit, corporibus eadem aduersatur*. Hec ferē ij. uiri: de natura hominis: quæ singula ordine reuocanda in examen, excutiendaque sunt.

Quatuor

Quatuor humores non respondere ijs elementis, quibus sunt relati: neque esse absolute tales, quales sunt positi: humoris etiam nomine simpliciter non recte uocatos. CAP. III.

Quatuor ne sint prima corpora, uocata elementa, & talia, qualia sunt posita: nec non aut ex ijs omnibus simul commixtis sit necesse constare alia omnia, quæ generantur: non patitur res proposita ut exquiramus. Agemus autem de quatuor uocatis humoribus: quæremusque; num singuli respondeant ijs elementis, quibus sunt relati: num sint tales, quales sunt traditi: demum etiam, num recte humoris nomine simpliciter sint affecti. si enim ostendatur, id non esse: erit satis ad disturbance, euerisionemque; eorum principiorum. Ego enim id ut asseram, faciunt eadem argumenta, quibus utuntur ipsi auctores eius sententia: uidelicet ducta à colore, consistentia, & ijs, quæ patiendo singulis eueniunt. Hippocrates .n. cum substantias diiudicat, inspicit colores, tractatque; consistentiam: Galenus ait, colorem, duritiem, molitiem, necessario consequi temperamentum, quod quidem ipsi partium substantia est. Plato iudicans naturam quamque; attendit facultatem, quam ea habeat uel ad agendum, uel ad patiendum: itidemque; Cous. Iam uero sanguis ruber est, & tenuis, & aëreo refertur elemento: pituita alba, estque; crassior, & subditura aquæ: bilis flaua est, & elementari ratione tenuior sanguine esse deberet, quando attribuitur igni: melancholia ipso nomine refert nigredinem, estque; crassa, & à terra agnoscitur esse. Auctor autem libri de Coloribus, qui uulgo Aristoteli attribuitur, scribit, rubrum colore exoriri, ubi copiosum lumen primo nigro temperatur, hoc est, cum re magnopere nigra confunditur. Id quidem non est necesse, ut, cui lumen misceri debet, uehementer sit nigrum: nam etiam sub nubibus tenues, tenuesque; exhalationes radij Solares contrahunt ruborem: satis est, esse crassiusculum, & opacum, quod à se non luceat. Cetera recte dicuntur: idemque; docet Plato, idem sensus. Cur igitur sanguis non attribuitur igni, qui solus uideretur lucere inter

*1. de usu
part. cap. 9.
in Phædra*

clemēta? aēr. n. dum aēr est, quā uis densatus, nullum fortasē reddat lumen: nostris certē auctoribus nullum. Galenus uerò ipse ueretur aliquando, sanguinē ex colore aēri assimilare. Tum qui sunt prudentes rerum, norunt, colorem flauum esse infra rubrum, hoc est, nigro uiciniorē. quod si ita est, ut est: cur bilis non alij tribuitur elemento? aut, si id non potest fieri, cur non ignis dicitur esse magis passi, & affecti, quā in sanguine? Pituita iuxta Aristotelis & aliorum sententiam, falsam illam quidē, sed sensu imperito probabilem, albior est aqua, undē esse fertur: unde nam ea coloris accretio? Ex spiritu admisto, dixerit Galenus cum Platone, & aliquo alio. Sed mitto, quōd non nigrescit sub aere, ut spuma, & semen dissolutum, ut deberet, iuxta ipsorum rationem: si multus spiritus in pituita continetur, cur nō iam est multō leuior aqua? Si uerò ostendant rationem, quā aliquid tam tenue, quā aqua est, compositum multō adhuc tenuiori, euadat crassius; uendant tota cum gēte Donium. Ergo ex admista terra accesserit albor pituitæ? Id quidem rectē processerit auctori libri de Coloribus, qui terram quoq; ponit albā: at unde nigredo melancholiæ, si id fuerit? Ex adustione diceret ille idem. Sed hīc ne quidem ipsi teor recipi ea causa possit. Quia enim melancholia etiam ad ipsa primordia generationis cōferri existimatur: si uisio perpetuō causa sit eius nigroris, planē oporteat, statim in ipsis primordijs calorem animale, qui quidem, fatentibus cunctis, per ea maxime pollet, & agit, esse urentem: qui tamen numquam urens posse esse existimatus est. Nolo dicere, impossibile prorsus esse, ignem quidquam, quod album, & totum tale sit, posse reddere ullo modo nigrū: qui enim nigra ille faciat alba corpora, qui candidus est ipse? Sed terra ipsa nigerrima est, & nigrorum primum; ut alibi est demonstratum: quare recta & uera ratione a terra esse diceretur substantia, quæ nigra uideatur. sed ea nullus unquam fuerit humor, ut iam manifestabitur. Verum enim uerō, substantia, cuius secretō est rubor, tenuior est ea, cuius secretō est flauities: est enim illa naturæ gradu maioris, & in materia omnino sedētis tenuiori. Nosse id possunt rectē ij, qui hoc tempore sullanti uaporario segregant dissimilitudinē compositorum, si ut rectē operentur, sic rectē ratiocinentur: tum etiam quicumque uelit,

in his,

in his, quæ omnibus sunt in manibus; pomorum enim & florum, si igni admoueantur, apertè citiùs euannerit rubor, quàm fluities. Quo igitur iure substantia tenuior crassiori elemēto attribuitur, crassior tenuissimo omnium? Atquæ, inquit, sensus iudicio, bilis maiorem præbet calorem. Istud quoque, inquam ego, imperitorum iudicij est. Primùm .n. sæpè minores naturæ uehementiùs nos mouere & alterare possunt, quàm maiores, si materiam copiosiore[m] subiectam habeant, proinde que copiosiores sint ipsæ, & pluribus agant copijs: nam ipsæ flammæ non passæ aliud, ac in amplius diffusæ, non urunt amplius: & calcis urens spiritus aliquando non sentitur, nisi affundatur aqua. Tum fieri potest, ut substantijs corpulentis per accidēs insit uis caloris, ut ignito lapidi: deinde etiam, ijs coërceatur subtilis halitus, cuius uerè sit acrimonia: quibus tamen nominibus eæ minimè propria natura calidæ existimari debēt. Quid aut est, quod ijs humorib. (ut ego sic semel uocē) dum à calore assantur, accidit? Sanguis tostus agitur in bilem. esto hoc, si dijs placet: nam aër humiditate spoliatus in ignem uerti dicitur. At quid est, quod bilis flaua magis tosta in atram agitur? ut substantia igni propinqua, de igneo elemēto constituta, calore agente, uertatur in rem specie & consistentia terrestrem? Nullam substantiam, quantum in se est, reddiderit nigrā candidus ignis, nedum eam, quæ ad suam uniuersitatem pertineat. Idem potest obijci de pituita, quæ etiam atq; etiā uista, bilis atræ speciē induit, negent id licet multi: nam si tu ipse igni torreas, uideas eam nigrū sumere colorem. Vnum responsum dari potest, nec præterea ullū. nempe, quod ei, quod bilis dicitur, & ei, quod pituita, multū adhuc rei terrestris admistum sit. Verum sanè, sed quod duæ accusationes consequantur. Vna, quod nullo modo sunt tribuenda huic elemento ea, quæ sunt alterius, quia istis, quæ huius sunt, composita sint illa alterius: altera, quod uon simpliciter dicendum est, bilem, aut pituitam à calore agi in rē terrestrem: sit enim uerè sic: Tenuiores partes, uel aquæ, uel aëræ, uel quæ ijs sunt proximæ, educuntur à calore: terrestres fiunt reliquæ. itaq; nulla uersio fit tenuiorum in crassiora, sed segregatio ab illis. Nolim autem quemquam nunc dicere, non à consistentia, aut colore, aut ijs, quæ fortè accidant, iudicandū de ijs

de ijs substantijs, sed à facultatibus, quas gerere uidentur. Primum enim id est contra maiorum sententiam, atque factum: deinde alienum à natura. Vt enim uires, facultatesque substantiarum sunt, & usque certè certarum: sic illud est in natura certissimum: nempe, ut pro uiribus substantiæ cuiusque, quæ quidem semper fuerint pro gradu & copia naturæ, quæ illam constituit, sint etiam cæteræ omnes eius conditiones: consistentia, species, (hoc est color) operatio. quæ igitur ijs differunt, his etiam different. In primis apertum id est: ergo in secundis, & deinceps alijs, uerum ubique erit; composita sint licet cum dissimilibus: corporum enim usque eadem sunt pro genere conditiones, quamuis imminutæ, atque mutæ. Neque hercules aliter processerit natura: quid enim esset, hoc habere suas uires, speciem alterius? Sed non possum ferre, ut ex substantiæ absolute humores uocentur: non enim terra, quia aquæ commista est, aqua uocanda est: & humor uerè, & propriè id est, quod iam liquidum, uereque cedens est, quodque à calore nullo unquam quoquo modo agi in rem crassiorem & nigram, queat: quod quidem in natura à uiro prudèti tantum id, quod aquæ, aut uapidâ consistentiâ est, esse agnoscitur. Confusæ tractationes, & parùm consideratæ nominum impositiones, obscuritatis, dubitationis, errorum, fallaciarum sunt causa: quæ uiro amico ueri, qui que signatè, atque apertè res tractare cupit, studiosè cauenda, & pro uiribus tollenda sunt.

Emissionem, & temperamentum, qualia posita sunt, esse nulla: idque ipsorum etiam ueterum malis enunciantibus, & demonstrantibus. CAP. IIII.

DEmissione autem, temperamentoque, longior fuerit altercatio, ut in quibus multa, & difficilia, consideranda ueniunt. Sed uereor, ne illa tanto labore, tantaque contentione elaborata, non modò in hominis corpore, sed in uniuersa natura, nulla sint prorsus: nulla, inquam, qualia sunt constituta: quippè, ut per ea, plura diuersa inter se, contrariaque, conspirent in unum, unumque; agant, unaque

unaque operentur; aut uerò simul unam aliam speciem, formamque naturæ sumant. Natura enim, dum est, nullo pacto mutare sese, aut obliuisci sui, aut ponere proprium studium potest: itaque, quæ sunt natura contraria, nullo umquam modo contraria esse desinere posse uidentur: & si pugnacia sint, nulla conditione, ratione nulla posse non pugnare, si committantur. si. n. id fiat, cōtraria esse desināt: at hoc fieri nō potest; ergò neq; illud fiet umquam. Duo modi sunt excogitati à nostris principibus cōtraria cōciliandi: unus ab Hippocrate, ab Aristotele alter. Ab Hippocrate quidē, manentib. corporū miscibiliū formis, ea penitus cōseri, atq; cōponi: quod deinde, per qualitates eorū dē, ex quo omnia alterantes, temperatio, & quædam in unum deductio cōsequatur: ab Aristotele, super hoc, uel occultari, uel obscurari (uix enim inuenio idoneam explicationem) illorum formas: quæ omnes, quasi ab officio paulūm decedentes, dent nobiliori aduenienti locum, mox tamē, ea abeunte, uel de eius oppressione elabentes, prodituræ se. Quorum quidem prior nullus est, ut quo nihil agatur: posterior falsus, impossibilis, ne auctori quidem probabilis, neque probatus. Nam si maneant substantiæ singulæ proprijs formis, planè nulla adhuc sit coitio in unum: quī. n. potest unū aliquid eodem tempore esse hoc & illud? nullum temperamentum: quī enim potest aliquod concepisse, & iam quasi ex dimidio proprias fecisse qualitates alienas, contrarias suis, propria adhuc retenta forma? Qualitates enim primæ si non ipsæ sunt formæ (sunt autem Hippocrati, quando ipsi illæ unā cum materia totam constituere uidentur substantiam) certè ita se habent ad formam, ut prout ipsæ propriè sint, talis corporis sit forma. Alienæ, si quæ modò inuaserunt, atque insunt, per accidens insunt: & pugnant illæ quidē, sed nō dum uerè aliam rem fecerunt, nec fecisse debent uideri. Ea uerò seorsum mansio dissimilium, licet maximè compositorum, cognita etiam Hippocrati, clarissimo argumento est, pugnare etiam ibi dissimilia. Propterea. n. est, quia nihil habere uolunt naturæ commune cū dissimilibus, proindeq;, usq; se seorsum tuentur, alienasq; arcant. Contraria mutua actione agi in unum medium, in quo deinde conueniat illis, dicere, uerba sunt: at ostendatur ratio, qua id fieri queat. Num ea effracta,

C atque

atque alterata mutuò, ponunt tandem odia ultrò, coeuntque in unum? At sunt contraria natura, & naturæ eorum, hoc est qualitates, effrænes. An uerò id fit ui, alterius uiribus alterum retinentibus, cohibentibusq; in medio uel repugnans? Id uerò pugnare est. Nec oportet dicere; non dolet homo, ergò rectè procedit mistio: inscientis enim est tale dictum. Propterea id fit, quia ea natura, substantiaque, quæ uincit & dominatur sub hoc corpore, una ipsa & simplex, benè rem gerit, dissimilesque contrariasque frangit, premit, agitque ad interitum, ut earum nihil quidquam contrà ualeat, ut probabo postea: non beneficio mistionis, quæ nulla est. Aristoteles autem ipse fatetur, nō aboleri miscibiliū formas, alioqui generatio esset alterius.

de Gen. 6.
corr. textu 8.
Si non abolentur, ergò manent. *Non manent*, inquit: *nam uel si secundum parua ea seruentur, compositio sit.* Si non seruantur, ergò percunt. An uerò est ullum medium? Esse, uidetur dicere

Textu 84.
ipse: *Neg, manent enim, neque corrumpuntur*, inquit: *seruatur enim utriusque potentia.* Quid per Deum est ista potentia, quæ ipsi tot in physica expedit difficultates? Hic quidem necessariò haud aliud, acabilitas ad formam: tamen non accipiendam, non habitam prius, ut in generatione; sed aut recuperandam, modò non amissam, aut iterum profereudā ueluti occultatam. At id omninò oportet fiat aliqua actione: eccuius erit actio? Separati alicuius efficientis non potest esse: non enim uidetur adesse ullum, quod statim ea reddat talia: ergo eorum ipsorum, quæ sunt potentiâ. Erunt igitur talia, quæ agere possint, antè quàm sint actū talia, hoc est, antè quàm resumant actum. At maneat oportet formæ elementariæ in mistis, alioqui ne elementa quidem sint: & manent etiam ipsi Aristoteli: negat enim elementa esse materiam mistorum. aliqui suorum, *Elementum*, inquirunt, *natum est manere, in quantum elementum.* Cur id? scilicet, quia totâ substantiâ ea maneat in mistione. Sed quid plura? ipsemet quantum potentiali illi rationi fideret, ostendit, cum rem incertissimam, obscurissimamque relinquens, *Hac amittantur*, ait: cedens manifestè difficultati. Id animaduertentes ingeniosi aliqui suorum, concentum qualitatum dixerunt esse temperamentum: alij mistionis rationem. Nugæ, & gerræ: illi non proficiunt hilum, hi certè non uident ipsi

2. de Gen. 6.
corr. textu 48.

1. de Gen. 6.
corr. textu 84.

ipsi quid dicāt. Concērus non est omninò unū, sed multa unā. Rationis autem uerbo si aditruant formam quampiam, qua mistio randem sit mistio; sicque existiment confectam rem, quando forma omnis existimatur per se simplex & indiuidua, petant principium: negatur enim in præsenticaussa posse esse tale quiddam. Cū autem ratio uerè non sit aliud, ac circumstantia quædam rei, ut postea ostendetur: crit egregijs uiris id, quo res est, quod est, uerè circumstantia eius. Verumtamen si per mitionem, temperamentumque uel in unum medium aguntur contraria, uel unā agunt, unaque operantur; cur mista omnia in dies per se mutantur, & nobiliora in horas, in momenta, internā actione consumuntur? potest ne ulla esse pax, aut quies, qualis deberet esse in temperamento, ubi plurima continenter, celeriterque mutantur, atque intereunt? Nam non sanguis, aut caro, aut cætera corporis nostri, ut sunt, hoc est, sanguinea, carneaque consistentiâ, effluunt, sed mutata in aliud: ergo tota massa sanguinea, & carnea, & aliæ, uim patiuntur, & superantur, & rapidè consumuntur. At sit tamen, dicent, aliqua temperatio: nisi enim fieret, nihil morarentur mista: atque in nullo eorum sentiuntur qualitates summæ. Quid est, inquã ego, quia quæ uincuntur, non se deserunt, sed repugnant quod possunt, itaque uictorem morantur, dicere cum temperare? lignū moratur ignem edentem, ergo ignem temperat. Si nullæ uires mistorum sentiuntur summæ, propterea est, quia uerè nulla substantia, quæ in ijs est, summâ naturâ est: & si qua summis finitima est, nimiū exilis est. Negent licet illi, qui elamitant, formas non intendi & remitti, substantias non recipere magis & minus: qui (ignoscant uera dicenti) nesciunt de quibus loquantur, hoc est, formarum essentiam, substantiarumque conditionem. Temperationem tamen (iustent etiam fortasse) fieri per mitionem, indicat res ipsa: nam non modò quæ natura miscuit, sed etiam quæ nos, si segregentur, reddant uires maiores: & rursus si misceantur, retundantur exsuperantiæ, & uim ferè emittant unam mediam, moderatam, si ad simplices priores compareretur. Ad quæ ego non respondebo aliter, ac reddens rationem eorum, quæ eueniunt: ea enim ignorata, erroris est causa. Qualitates actiue, ea conditione sunt, ut in substantia, quæ sunt, semper sint tantæ, quanta natura eius substantiæ iam

est, si aliud natura à qualitate est: si uerò per multiplicationem inde foras protendantur, ut deigne calor, aut de niue frigus; quò quidem in longius, ampliusque diffunduntur, cò magis languent: sed si fortè per spatia misceri contingat dissimili, cõtrariæque ui; dictu mirum: quia non habent ubi quasi sistant gradum, cuique innitantur, statim, temporis momento, afficiuntur, atque mutantur: tam faciliè, eas uinci extra corpus, cuius sunt, est. Atque sic diuersæ, contrariæque commissorum uires de ijs manantes, simulque uenientes per eadem spatia (non enim præcludit alijs incorporea locum) minuuntur omnes mutua actione: non tamen propterea aut ipsæ, aut ea, quorum sunt, fiunt unum: diuersa, contrariaque sunt, & talia esse uolunt, atque pugnant. Vna tamè aliquando sentiri uidentur illæ; tum quia quod sentit, unum numero est, eodemque tempore, iisdemque partib. sentit: tum quia uel ea nõ mouët admodum impariter: uel (quod est ferè) quia una aliqua earũ est tam præpotēs, quæ cæteras quasi obscurare ualeat. nam sicubi fortè magnopere dispares sint, nec una uehemèter reliquas retüdat, palàm secretò sentiantur. Cæterum si sumã ego unũ aliquod istorum, quæ mista dicunt, segregemque, offendam centum ordines, gradusque, ut mediæ substantiæ, sic mediarum qualitatum: qui si singuli sunt tales propter mitionem, quis erit mitionum, & temperationum in uno singulari finis? in corpore nostro mille erunt mitiones, mille temperationes: quod nescio quantum explicabile sit negocium. Galenus passim asserit, mista ad sensum uideri unum, naturæ nihil minùs esse: & Hippocrati ea in re subscribit: atque insuper multis locis id egregiè, bellissimeque demonstrat: ostendit enim, in multis uocatis simplicibus subsãtias esse ualdè aduersarũ, contrariarumque qualitatum, quæ palàm seorsum agunt, seorsumque percipiuntur: & uel in quibus non percipiuntur, itidem esse, atque actu, dicit. Rectè sanè: quæ enim ex iisdem eadem ratione constituuntur, ab omnibus nominibus eandem habent rationem. Vbi nunc sunt illi, qui contendunt, uniuscuiusque misti prorsus unicam esse formam? Qui possunt una eademque forma naturæ, quæ sit quasi in termino (sic enim ipsi uolunt) contineri ea, quæ sunt contraria actu, quæque iam manifestè seorsum agunt? Sed oc-

2. de Simpl. mc.
fac. cap. 24. 15.
24. & lib. 4.
cap. 3. & ult.

casus etiã qualitatum primarum, quæ (ut dictum est) si non naturæ ipsæ corporum sunt, certè maximè naturales sunt, manifestè demonstrat, nullam fieri posse temperationem, qualis præscripta est. Planè enim eæ occidunt, non quia abeant in contrarias, quâ n. id fiat? sed quia dentur neci, sicque esse desinant. Si autem sic desinunt; ergò cum minuuntur, non propterea minuuntur, quia participet contrariam aliquo modo, sed quia ui frangantur, & pessum dentur. Elementa autem non mutari diurna actione qualitatum alienarum, nullus umquam dixit Aristoteles, neque ullus opinor Hippocrates, cum manifestè repugnet veritati: nihil enim cereretur mediû, nisi prima descenderent totâ substantiâ: (nam si est dictû, moriente homine unum quodque eorum, quæ sunt collata ad generationem, redire ad suam ipsius naturam, & ad id, unde est; Hippocrati, puto ad suam sinceritatẽ, intellectum, abeundo de medio dissimilium & contrariorum: Aristoteli autem non statim, reor, in ignem, aërem, aquam, & terram, sed aliquo tẽpore post, nimirum ubi per motum, multasque adhuc mutationes, redire ad naturam eorum principiorum potuerint:) sed qui uolunt non mutari in media corpora prima, illi planè in mediõrum constitutione negat sensum & rationẽ: unde enim fiât media, primis semper incolumibus? Sic apparet, inquiût, præsentia alienæ qualitatis. Sed uolosciant, in substantia summiæ naturæ nullo modo posse durare qualitates alienas. nunquam uideas flammam frigore mistam, neque niuem calore igneo oppletam, etiam si nix non sit primum frigidiorum. Mutetur oportet prima, & descendant naturæ eorum, si media fieri debent. Istõrum uerò opinione, mista fuerint falsa quædam spectra, ostendentia quod uerè minimè est. Nos agnoscimus, prima corpora mutari, & transire in omnia media, ui & actione contrariorum: simplicia autem illa nata sunt, contrarijs naturis, contrarijsque prædita uiribus: & dum naturas habebunt contrarias, hoc est, dum erunt, semper secum uolent esse; nihil habere commune cum contrarijs: non possunt enim contrariæ esse simul: pugnabuntque pro uiribus, ut ne alterum contractum alterius, uiresque patiatur: citiusque pereat natura, quam fiat aliter. Comprobatur id omnibus argumentis, sicut uisum est. Quam ob rem tandem sine dubi-

tatione, statnatur, nullā mitionē esse, nullū tēperamentū, quale traditū est. Quod etiam ipsi, quibuscū disputamus, cognoscere poterāt uel ex eo, quod ferē omnes sunt tesfrati: scilicet, quod in multo superet unū aliquod, & motus omnes fiāt iuxta naturā su perantibus. Quod quidem postea usque adeo uerum est uisum, ut sectatores aliqui pronunciare sint ausi, impossibile esse, ut ex æquo quæpiam misceantur. Si per mitionem compositio intelligatur; rectē est, & nos, & natura accipiet: nec uideo, cur nō sic decernamus, atq; loquamur. Si per temperamētum, fractio atque imminutio actiuz qualiratis, uel nudæ, uel cum substantia, cuius est, cōtrariæ actione & ui deductę in gradus minores, in quibus sit erga nos lenior: & uerē, & secundum naturam pronuncietur: aliter nulla esse ueritas potest. Sublata mitione, quæ tamdiū miscuit philosophiam, nihil erit, quod nos uel incorporeæ naturæ, uel animæ caussa remoretur, si eę ex mitione, temperamentoque dicantur existere.

Si omnia elementa insensilia sint, nullo modo mutua tantum alteratione & mutatione, nihil accipiendo foris, posse assumere sensum. CAP. V.

I quis fuit, qui existimaret, ex elementis, omnibus insensilibus, tantum se inter se mutuo alterando atque mutando, nihil extrinsecus accipiendo, posse sentiens exoriri; is uerò nouo atque acerbo dignus est accusationis genere. Qui enim fieri potest, quātauis actione passioneque contrariorum, quidquam constitutur extra genus; nec modò extra genus, sed quod tantò genere cōprehensa excellat, quantò sensile insensili nobiliter est, atque præstantius?

Potest, inquit Galenus, per multas medias transmutatiōes, quod interim est nigrum, mox album euadere, & quod interim est album, mox fieri nigrum: & quod interim est sensus, mox sensum accipere. Quod nam simile est hoc, uir eximie: Cōtēdere aliquis posset, non similem esse rationem accidentis & formæ substantialis, quæ quidē principium est uel sensus, uel insensibilitatis. At esto hoc, quando uerò numquā nouus exoritur color, nisi

totā

1. de Elem. ca. 2.

tota mutetur substantia, cuius uerè est color, te prædicante, qui statuis, colorem necessariò consequi temperamentum, quod tibi constituit & complet substantiam: Sed si corpus mutatum cum alia forma alium sumit colorem, id sumit, sine quo esse nullum corpus potest: nullum enim corpus sine colore: at de sensu tibi nõn item: uidetur enim in alijs, in alijs non. Quæ igitur eo carètia, sumere eum debent transcendant tibi suam sortem oportet, transeantq; ad ea, quæ sensu prædita sunt: à se enim quí mutant genus? Quàm uis simul inter se misceantur, & ut uis se inter se afficiant & alterent, quí acquirant id, quo ipsa omnia careant? Dei certè alicuius ope ad eam rem fuerit opus. Sed neque si similia quadrent, eadem adhuc sit ratio. Agitur enim nigrum in album, & hoc in illud, perente albedinis, nigredinisue formæ: at insensibilia sensum assumunt tibi non occasu suo, sed mutua compositione & cõmitione, alterationē modò subeundo. nullus. n. adhuc humor seorsum sentit: sed omnes sic simul commisti in corpore humano, tibi sentiunt. Galenum miror, uirum talem, qui ipse ostenderat, nihil diuersi generis posse ijs, quæ componuntur, aduenire, cuique non tam facilè sic temerè allata recipiebantur, potuisse inclinare in eam opinionem.

Platonem, quæ de anima origine, & hominis formatione loquutus est, ut theologum loquentum esse. Tres uerò species animæ diuersa essentia imprudenter consulisse in unum: non habere quem ostendat modum probabilem earū communicationis: seditiones & rixas inter eas turpiter excitasse.

CAP. VI.

Lato autem quæ de origine animæ, de creatoribus specierum eius, de formatoribus hominis est profatus, ut theologus est profatus. Itaque missum facimus eum, quando in tota hac tractatione diuina nõ attingerè proposuimus. Nam si quis tantum naturaliter agi expectès quæreret ex Platone probationem eorum, quæ sunt pronuntiata, nã ille haud iure ageret: proindeq; nõ deberet mi-

rari, si fortè frustra se quaesuisse cognosceret. Trium uerò specierum animæ in unum adportatio & cōsociatio, certè imprudentis, inscientisque est: neque enim alius faciat id facinus, nisi qui non assequatur rationes, quibus operationes, motusque omnes, qui in animali æduntur, ab unica, rota consimili sibi, sint, ædunturque anima. Factum autem indignum est etiam mediocri philosopho, uel naturali, uel diuino: quis enim, uel sine probatione ulla, secum ipse non deprehendat, eam substantiam, quæ percipit rationes rerum, de quæ iudicat, eandem ciete in causam iniuriosam motum, ubi indignè ab ea secum agi decreuit? quæ aliter persuadeant, nulla sunt. Appetentiam autem omnem sentientis esse animæ, non indiget demonstratione: at sentientem eandem esse, ac quæ ratiocinatur, ostendam etiam posteriùs. Modus autem, qui communicationis eorum est allatus, meras habet fabulas. Neque enim iecur tale est, in quo imagines affingi, proferruè queant, ut neque cor: neque ciendo bilis amaritiem, & iecur, portæ sue constringendo, excitari, intentarique possunt omnes, quos ipse appetitiuæ tribuere possit, motus. Tùm in iecore paruus est sensus: ut non propter eius constrictionem fieri tantus strepitus, tantæ uociferationes queant, quantas fingit Plato. Sed intentare, percipere, obsequi dicere, & alia talia, uerba tantùm proloqui est: at modi, & ij quàm fieri possit euidētes, probabilēsque, erant ostendendi. Seditiones autem & rixæ specierum animæ, quàm turpiter sunt excitatæ? tùm frænationes, domationes, cōcordia, obsequia, & cætera eiusmodi, quàm inaniter & falsò commenta? Sic enim uerò fit: Sæpè electuræ animæ uel plura obijciuntur imparia, diuersæque, quorum neque eadem conditio sit, neque idem futurus finis: uel unum aliquid, à quo non idem perpetuò fructus speretur, sed primò bonus, deinde malus, uel cōtrà. Tunc anima, una, & simplicissima, ambigit secum ipsa, hōcne, an illud malit: accipiātne hoc priùs, an uerò non: ubi constiterit, nulla apud ipsam fuerit dubitatio ampliùs, quam pugnam existimat Plato. Est uerò, cùm sibi ipsa uim facit, pugnatque quodam modo: nimirùm quando iam blandè, dulciterque ab aliquo mouetur erga id, atque alioqui non ingratis sequeretur: sed habens conceptum aliud, uel quod sequutum esset,

set,

set, uel iam sit amittendum, non uult, sed que ipsa retrahit, cohibetque: aut quando furiosè cictur, sed que ipsa conatur coercere. Est, cum sibi quoque ipsa irascitur, tamquam malo iudici, qui in deliberando decreuerit nocenter, aut indignè. Quæ quidem omnia si unius, eiusdemque, & simplicis animæ ponantur, ut sunt; tum rectè fiat, & congruenter ad ueritatem, tum longè facilius, longèque; apertius reddantur rationes, exponanturque; omnia; ut par quidem est ab eo, qui profiteatur alios docere causas rerum. Nam quod causa Deus esse dicatur, qui sic fecerit, uel sic uoluerit, non propterea semper absoluetur Plato: quin sæpè magis adhuc, optimoque iure, damnabitur. si quod enim est agens & operans, quod longè optima, & in omnibus conuenientissima ratione agat, & operetur, quodque; eo etiam superet alia omnia, id certè Deus esse existimandum est.

Aristoteles, qui non proferat substantiam animæ, non posse uerè, aut rectè de eius actionibus, passionibus, operationibus edisserere: non posse ostendere, quo modo utatur spiritu & actiuis qualitatibus, ut instrumentis: frustra conatur docere, à quo ea producat, modumque ostendisse ineptum: male eam scisse in duas partes penitus diuersas & separabiles. CAP. XII.

Um Aristoteles seorsum diutiùs agam, qui uir est acutus, & fortis, disputator subtilis, meque unus miserius torfit, quam multi alij. Primum exigo, proferat animæ substantiam: suis enim finitionibus planè non profert, sed circumscribit: affertque uel quod sit obscurius eo, quod quaeritur, uel nihil magis secretum, quam possit uidere quiuis de uulgo. Cum *ὀπίσθαιον* dicit, planè dicit quid, quo perficitur aliquod, aut perfectum est: propter quod fiebat, aut factus est, motus. Sed rogo te, quid illud est? latet enim adhuc: & si non ostendatur, multò melius fuerat, non facere me ijs modis anxium. Quis autem uel ex discessu animæ non nouit, eam esse talis uitæ principium, atque causam? causamque; motuum, qui in animali uidentur, omnium? At quid sit id, & quale, id uerò ostendere conandum est; dum id lateat, num-

D quam

quàm ueri quidquam spectabo de anima audire: què enim red-
 di rationes uel actionum, uel passionum, uel operationum pos-
 sint, substantia adhuc ignota? In *de anima* uerò erit Aristoteles, e-
 tiam dum educet animam de potètia materiæ, faciens formam
 materialem, ut loquuntur aliqui suorum: cùm autem men-
 tem attulerit foris, afferens eam separabilem à corpore, in multo
 maiori adhuc fuerit: multo enim magis illa lateat necesse
 est: sed neq; propriè, & rectè forma corporis dici poterit. Quæ-
 sumque autem sit anima, ostendatur modus, quo actibus quali-
 tatibus & spiritu utatur, ut instrumentis: qualitates enim illæ
 effrænes sunt Aristoteli: nihil audiunt: pergunt usque, quò fert
 uis. Et uerò ea, quæ in dies eueniunt, indicare possunt, eas mi-
 nimè obsequi ullo modo animæ: cur enim sæpè, nulla causâ
 ueniète foris, etate florente, internarum qualitatù uitio corpus
 corrumpitur? Ignaua, & iners fuerit forma, quæ sedès in materia,
 & uigens, non è re sua regat qualitates: simul hæ indomitæ,
 quæ, quasi equus sternax, sese rem frustra hæere coramtem
 possint excutere. Ostendatur mihi aptitudo mouentis ad or-
 gana, & horum ad illud: quam eò auidius quæro in naturalib.
 q̃ in artificialib. uocatis, quò causâ est interna, secreta à sensib.
 Docet ipse, animâ mouere spiritû alterationib. appetitu ciente
 illas. Iam obscurissimû est, quo modo ea appetès moueat, au-
 geatq; qualitates: sed si id queat, motu omninò queat, aut cessâ-
 tione à motu: motus. n. calorem, quies frigus prædere uidentur
 At cuius rei præcedat motus? spiritus? ille igitur mouebitur
 ante alterationē. Quid autem est, quod subdit, in locali motu
 spiritum auctum impellere? quid opus est, ea de causâ augeri
 spiritum? Motus omnes uoluntarij uocati in animali, contra-
 ctione sunt musculorû: itaq; usq; cõtrahi solùm oporteret spi-
 ritû. Sed si, quâtum intelligo, Aristotelē uelle, spiritus pulsus
 augetur calefactiõ, cõtracturus minuitur frige factiõ: què fieri
 potest ea alternatio qualitatù in cito motu? & ubi iam feruēt
 omnia ob multâ uehemētēq; motionē, quod frigus subinde,
 ac statim, potest excitari? Sed definiamur per Deû semel, an ita sit
 actus corporis anima, ut nauta nauigij, an sedeat in eo, ut forma
 in subiecta materia: neq; enim id parû est, aut leue: in eo sunt
 omnia, quæ possunt ducere ad substantiæ quæsitę inuentionē
 dum

De motu anim.
 cap. 5. & 6.

Cap. 6.

Eodem libro
 usdem cap.

dum id definiat, ne me detineat: nulla est spes cognoscendi, de quo quæro. Cum primis autem declaretur modus, quo producatur anima in materia à genitore per semen, ut instrumentū: obscurior enim est tenebris Cimamerijs. *Continet*, inquit, *semen* 2. de Gen. anim. cap. 1. *motum, quo illud* (scilicet primum agens) *mouebat: ut in spon-* cap. 1. *tinis illis, quorum partes moueri pergunt, licet nihil nunc tangat, qui ante tetigit.* Sed, uir docte, quàm dispar est similitudo? Primum, mouens efficiensque naturale internum est, sub id, quod mouet: impulsor machinarum istarum, externus. Tum machinarum, deinde est motus per locum, partibus alijs alias impellentibus, ac rapientibus. cōtinuè: at seminis est generationis, quæ præparantis, disponentisque materiam, & demùm formā producentis est: quarum motionum quæ machinæ esse possunt in semine, quæ eas non modò gerere, sed tandiū continuare queant? Motus enim omnis talis est accideas, quod dum sit, perit, & desinat, nisi ui noua reparetur. Vsq; dum autem producat anima uegetabilis, satis longum tibi tempus est: & quis interea moderetur, & regat motum tanta arte? Profectò necessariò opus habes motore & moderatore in semine, qui usq; moueat ut oportet, modereturque motum. Quæ autem ostenditur ratio mouendi? talis scilicet: *Semen* (inquit) *cùm excrementum sit,* 2. de Gen. anim. cap. 3. *eademque moueatur motu, quo augetur corpus, digestionem ultimi alimenti, ubi uterum subiit, constituit, & mouet excrementum. femina eodem motu, quo ipsum mouetur: nam illud quoque excrementum est, habetque omnes partes potentia, actu nullam.* Cap. 1. *Motu peracto, pars existit quæque, eademque est animata: non est enim facies, nisi animam habeat, neque caro.* Nisi fallor, assueerat, augmenti ratione mouere semen, non generationis: quod si est, quid disceptamus? Profectò uidetur rationi cōsonum, ut quod fertur in partē aliquā corporis, eam nutriturum, uel casurum, si superfluxerit, gerat tantum augmenti motum: aut, si etiam generandi, simile tantum constituendi. augmenti uerò motū partis eius solius, minimè omnium: quī enim totius corporis motus in unam partem conferatur? Nec oportet dicere, aliter tamen uideri euenire ut in animalibus, sic etiā plantis, quarum uel gemma una germinare, & arborem ferre posse uidetur: quæ tanta enim ratio eius, quod sit: nam longè alia est, ac quia gema

ma, aut semen habet motum, quo augetur planta. Sed si instrumenti uicem gerit semen, defertque tantum motum, quid oportet dicere, semē esse animatum, habere principium uitale, originem & principium animæ? An motus, & anima sunt idē? an uerò parum interest, & utrumque pro eodem accipi licet? Aristoteli certè non uidetur opus esse, animatum esse semen, si per illud efficienda tantum, producendaque est anima in materia, quæ materia est sanguis mēstruus: ipsi enim anima uegetabilis & sentiens sine dubio forma est materialis, inseparabilis à materia hac, in qua producitur. An uerò non potest naturā ab instrumento inanimato produci animatum.? Dux igitur interuenerint in generatione animæ: altera, quam habuerit semen, altera, quæ producitur in materia. Verum ubi semen mouerit excrementū feminæ, perierit anima, que erat in eo instrumento: disperditur enim sub illa Aristoteli semen. Quamquam non actu in eo esse dicit, sed potentia: perierit igitur anima potētia: & cur natura frustra fecerit eam potētiā? At nunquam dederit id Aristoteles: sed uel animam, uel potentiam animæ, quam semen continuerit, eam ipsam numero (sicut sic dicere) dari sanguini mēstruo: proindeque uetat querere, an semē genituræ iam pars sit formæ constitutz: ut coagulum, à quo lac cogitur, pars sit lactis iam coacti, nec ne. Quasi diceret: satis esse, scire, materiam hanc accepisse ab illo uirtutem, atque formam: de materia, in qua prius erat uirtus, & qua deferebatur, non esse querendum amplius. Sed hoc modo aut motum quid erit anima, quæ possit de materia in materiā migrare: aut si id minus, perijt omninò ea, quæ in semine erat, quādo (ut diximus) post motum sanguinem mēstruum, dissipatur genituræ corpus Aristoteli. Sed si potētiā est in semine anima, & iuxta ipsius dogmata neque quidquam se ipsum producere potest, neque quod non sit actu, quidquam efficere: quī possit ea potētia animæ uel à se prodire in actum, uel aliam materiam in actum agere? Motu, dicit, quem defert à genitore: at ego mox ostendam, nullum iam motum, nullam mouendi uim habere semen, quæ iam genitori tribui mereatur. Verum tamen ubi cor constitutum est, & anima uegetalis data materiæ, consentaneum est, ut iam qui à parente ueniebat, cessarit motus. *Cum quod gignitur* (inquit).

2. de Gen anim.
cap. 2.

2. de Gen anim.
cap. 4.

(Inquit) *de ambobus abiunctum iam est, seipsum gerere, gubernare, & dispensare debet, perinde quasi filius à patre emancipatus, seorsumq; collocatus.* Si sic est; qui potest deinde actione animæ uegetabilis produci sentiens, & mox intelligens? Doceat nos eam rationem, qua quid supra proprium gradum agere, operarique possit, quæ uideatur transgredi omnem naturæ legem.

Libenter autem cognoscerem modum, quo tres species animæ, quæ singulæ separatim singula diuersa genera constitutere possunt animantium, in homine fiant una. Quadratus enim (quando ea utitur ipse similitudine) si non diuisibilis quæ quadratus; constat tamen ijs, quæ partibilia, & inuicem separabilia sunt: possunt secari lineæ fortè in infinitum: potest una tolli, & iunctis cæteris esse triangulus: at nō possunt talia cadere in animas, quæ Aristoteli ipsi sunt quasi in terminis, nec corpori quæ tanto, sed quæ tali, hærent. Quod quidem dicitur de facultatibus; animam rationalem & sentire & uegetabilis quoque obire munia; rectè dicitur: sed animæ substantiæ sunt, & singula animarum genera seorsum substantiæ: qui igitur fieri potest, ut quæ substantiæ sunt, hîc fiant facultates? Cur quemadmodum sensitua anima uegerandi quoque uim habere dicitur; sic rursus uegerabilis sentiendi uim, sed minorem, non dicitur habere? nam multi maiorum id dixerunt, nec difficilis fuerit demonstratio: nec de ratiocinatione forsan difficilis erit. Sed si illa difficilis; satius fateri nescire ea, de quibus nō liquet, quàm incondita & incerta, (ne dicam falsa) ponere. Illud uerò, quod una eademque hominis anima in duas partes tantopete diuersis secta est, indignum est Aristotele; uel ipsomet iudice, qui pàullò antè idem facinus in Platone reprehenderat, nec leuibus argumentis sustulerat eiusmodi opinionationem. Si dubium habebat, melius longè erat, fateri id quod erat, ut falsus etiam fuerat, nec addere aliud: eius enim rei ratio nequit expediri philosopho naturali. Quântum autem animaduerto, duæ fuere causæ; quibus induci potuit ad tale facinus. Vna, quod pars intelligens uidebatur sine corporeo instrumento suam obire functionem: nam neque actiuarum qualitarum ui esse obnoxia; altera, quæ apparetet ipsi abstrahere formas de materia, & tantam uniuersalia comprehendere. Quid ais, magne Aristoteles?

2. de Anima, l. 2.
xlv 21.

Rogo te, dic, cur in multis uel naturâ, uel morbo, dum imaginatio & memoria, & reliquæ corporeæ facultates, planè rectè habent, intellectio, ratiocinatioque aut habent uitium, aut impediuntur? Si corporeum instrumentum aut iam malè affectum, aut antea malè præparatum, est in caussa, cur non uititatz sunt eę facultates, quę sunt corporeæ? Potestne fieri, ut corporis uitio, uitietur facultas, quæ nõ perinde, aut nõ immediatè corpori sit obnoxia, & nõ illę, quæ maximè, immediatęq; sunt obnoxie, quibusq; medijs operatur illa sublimior? Verumtamē siue mediatè, siue immediatè patiatur substãtia intelligēs à corpore, si patitur, ea & corpus hoc omninò in genere cõmunicabũs, & in genere patibilium: quæ enim inuicē patiuntur, naturali quidē ratione, sic in genere communicent necesse est: & si id est, substãtia intelligens aut corporea erit, materia constans, aut obnoxia materiæ, indeque etiam obnoxia actiuis qualitãtibus: nam si alterum inuicem communicantium patitur, patitur & alterum. Abstractio autem ista formarum, quam iactas, planè ficta est: non enim te intelligere conante, ipsæ ueræ rerum formæ de sua materia abstrahuntur. Itaque tu tua abstractione atq; conceptu non habes aliud, nec uerò potes habere, quàm similitudinem uerarum formarum. Quidquid enim comprehendì potest, aut ipsum comprehenditur, aut similitudo eius: aliud nõ superest. Quemadmodum autem imaginatione refertur imago ueræ rei, sic ex imagine colligitur similitudo formæ, quæ est ueræ rei. Miror autem, quod ais posse te: penitus abstrahere formas à materia, quod naturâ prorsus fieri non potest: indulgesq; ipse tibi priuilegium, forsã quia uideare formam huius assequi scorsum ab ipso. Sed ego intelligo, aliud esse huius sensibilis sensibilem formam, aliud huius materiam: quæ quidē materia sua ratione non minùs eadē est omnium congenerium, quàm forma. Cur igitur non facimus paria de materia, & eam abstrahere dicamus à formis? nam planè optimè procedat res, & secundum ueritatē. Sed, me iudice, frustrã conamur etiam intelligentiã facere uim naturæ, hoc est à materia auellere penitus formas: dum enim nos materiam quasi excludere & abigere conamur, illa contrã quasi alligat formas materiæ, nec scorsum esse sinit, quando nec esse scorsum queunt: loquor de naturalibus,

bus,

bus, itaque usque refert totum formatum. Neque tu abhorres: hominem enim intelligens, non formam hominis tantum intelligis, substantiam illam adhuc incomptam secundam tuas traditiones, sed totum, tum quæ materiæ, tum quæ formæ, quæcumque ea sit. At intuor seorsum, inquires, formam. Seorsum attendere uideris, sed non seiunctam à materia, uerum in ea, & cum ea. Inseparabiles enim cum sint à materia ueræ rerum formæ, te quoque magistro, & extra materiam fiat nullat: qui etiam similitudinariè eas legēs penitus à materia abstrahere conetur, in nihil eo modo redigere conetur, & sic uerè nihil percipiat. Quod tibi in primis ponendum, cui formæ sunt quasi in terminis, aut uerius (ut ego interpretor) quasi termini: quæ enim etiam intellectu penitus remoueat terminus ab eo, cuius est terminus? aut id à suo termino? Verum termini (nisi fallor) priuatione præcipuè intelligi uidentur: quæppè quia linea (exempli causa) non procedat ulterius: forsitan sic etiam istas tuas formas comprehendimus, scilicet absentiam alterius; intercæ tamē ipsarum nihil comprehendimus. Substantiales certè, consensu omnium tuorum, ferè omnes adhuc latent: tu igitur abstrahis, quod non nosti, & intelligentia comprehendis, quod quid sit & quale, omnino nescias. Sed ipse etiam sensus, teste te, percipit formas sensibilibus sine materia: neque prodest dicere, ut sentiamus, oportere obiectum habeamus hoc materiatum, unde ueniat sensibile: nam etiam ut intelligamus, oportet habeamus obiectam hanc imaginem, referentem materiatum. Causa porro uniuersalium facillima sublatu est, te etiam, & tuis omnibus opitulantibus: non sunt enim talia uobis in ueris rebus, sed in abstracto, nescio ubi. Verum si in ueris rebus non sunt talia, neque alibi usquam erunt: omnis enim similitudo consentire debet cum eo, cuius est similitudo: non enim licet aliter fingere de rebus, quam uerè eæ actu sint in natura: cum igitur uerè nusquam sit, quod actu contineat omnia consimilia, neque animo concipi potest. Id de omnibus rerum formis est uerum, sed multò de substantialibus ueris, quæ ut ipse ullo modo plures agantur in unâ, dū sunt plures, prorsus est impossibile. Sed erroris, atque adeo fallaciæ causa uidetur fuisse ignorata ratio formarum, incertitudoque, quid intelligeretur per formam: indeque effectū, ut incertè,

& in-

& inconstanter, atque etiam fallaciter pronunciaretur: de ea. Nam ferè ubi per formam altera rerum substantia accipienda erat, non substantia est posita, sed essentia, nempe (ut nunc interpretandum est) ratio essendi, qua sunt res: quæ quidem est in eo, quòd sint, & modo, quo sunt, tum in alijs, tum in primis in termino, quo, & forma motus, qua constitit natura. Minimè uerò substantia unquam est, sed semper accidens, & circumstantia quædam: & talis circumstantia, quæ quia est etiam accidentium quorumcunque, posteriorque omnibus, digna est, distinctionis causa, ut rei nomine non afficiatur. Sed quidquid ea quoque est, & in quocumque consistat, non erat, cur propter illam fingerentur uniuersalia: ea enim etiam est non una omnium consimilium, sed eadem, hoc est consimilis. Quemadmodum enim res congeneres non sunt una omnes, sed consimiles: sic quidquid habent, quidquid eis accidit, non potest esse unum omnium, sed consimile: accidentia. n. & posteriora, semper sequuntur conditionem substantiarum, & priorum. Cumque omnia accidentia sequantur, multò magis sequitur hoc, quod est accidens. etiam cuiusuis accidentis, & cuiusque rei quasi terminus, non in quo, tamquam separabili, desierit, sed quo, ut inseparabiliter hærenti, & semper sequenti: qui tantum in rebus rerum beneficio sit, alibi per se ullo modo nusquam. Quod inde patere potest, quòd in omni genere, omnium congenerium est eadem, sed non ita, ut ipsius sectæ in partes singula eorum habeant partem, aut uerò singula quidem totam, sed aliud post aliud, ut ijs, quæ communia dicuntur & uerè sunt, uidetur fieri: sed eodem tempore tota integra est omnium. Duobus autem temporibus uideri potest ratio una omnium, quæ tamen in unum recidunt: uel cum uolumus conferre rationem huius generis cum ea, quæ est alterius, uel cum simul semelque de omnibus congeneribus statuimus: Homo, non bestia: homo est risibile. Sed uide quanta sit uis ueritatis: quia in natura non sunt alia, quam singularia, parte materiæ, parteque formantis naturæ contenta singula: & quæcumque eis possunt accidere, sequuntur conditionem eorum: tunc etiam, cum ea agimus, uerè non habemus animo aliud, ac singularem aliquam singularis alicuius similitudinem, qua quasi specimine utamur pro

ceteris

caeteris consimilibus, uel quæ sit in specimen, exemplum quæ consimilium. Nam, quia ubi cōsimilia intuemur, neque facie, neque alia aliqua ratione trahi subinde uidemur in diuersum, sed quasi eodem termino, eodemque modo detineri: propterea ad consimilium omnium cōprehensionem satis esse putamus unum eorum, uniusque similitudinem. Singulare autem esse illud, quidquid est, sit iudicio, quod intelligentes semper habere uidemur animo imaginem alicuius singularis noti nobis: cuius comprehensa ratione, utimur deinde pro exemplo. Itaque si exemplum continget ea, quorum est exemplum: id, quod intelligentes habemus in animo, uniuersale erit. Verba non attendo, res ipsas quero: sed tamen neque loquendo aliter res procedit. Cū enim dicimus, Omnis homo est risibile, non magis, omnes in unum acti, dicimus, quàm, quisque per se: nec magis coactus in unum ea est nota, quàm distributionis. Veruntamen cū quasi terminus rerum sit ratio, uti diximus, iniquum est, ad eam referre ipsas res, constituereque eam uniuersale quid, continens illas: ipsa enim potius referri debet ad res, quæ illas sequitur, quæque habetur ab illis, non habet. Nec uerò rationem continere rationem facile dicere potest Aristoteles: id enim si sit, forsitan diuilibiles sint termini. Sed ea exempla, quæ modò ad consimilium cognitionem facere dicebam, sensus quoque habere posse uidetur: planè enim semel apprehenso aliquò tali, cuiusque qualitate memoriæ mandata, omnia deinceps, quæ deprehenderit talia, contulerit ad rationem prioris; simili que sentiens, simile statuerit. Dubitare adhuc fortasse contigerit, quia intelligentia uidemur assequi ea, ad quæ nullus existimatur posse penetrare sensus: & quia etiam ipsas sensibiles formas intelligendo penitus assequi, interiusque habere, & longiorem rationum seriem conferre, atque concludere posse uidemur. Sed minimè errandum est ijs de causis. Quæ enim intelligentia assequi uidemur, sensu non aut non assequimur aliter, ac uidendo esse quid, quod uidere ullo modo nequeamus, fuerimusque fortè de eo suspicati per effectum aliquem sensibus demonstratum: aut assequimur ficta similitudine eorum, quæ sensu percepta sunt. quod etiam ipse Aristoteles agnouisse uidetur, ubi inquit, nihil esse in intellectu, quod

prius non fuerit in sensu. Formas autem sensibiles minimè omnium penitiùs assequimur intelligentia, quàm sensu: què enim meliùs assequamur similitudinem, quàm ipsam rem? umbram uero? Habemus quidem interiùs, quia tunc nō trahimur foras uersus, sed intra habemus, quidquid contuemur. & ab imaginibus animo conceptis tangimur, non à ueris rebus. Quæ imagines quia leuiùs mouent, debiliùsque conuertunt ad se, propterea expeditior est ad motum, attentionèque spiritus, pluraque per eas breui tempore lustrare, concludereque ualet. Sic non satis ualidæ fuere causæ, quibus in duas partes, tantoperè diuersas, secta est anima. Sed iam ad caloris causam separato capite, si liber, transcamus.

Calorem animale, & spiritum, si habeat potentiam, uirtutemque anima, esse ipsam animam, itaq; non semel Aristoteli usum. Eum calorem Aristoteli non posse alium esse, quàm relem naturam, & esse omninò elementarem. Calorem Salis & ignis animalia similiter gignere, & necare.

CAP. VIII.

Calorem animale, ac spiritum pro eodem accipit Aristoteles. esto, liceat substantiam à natura constitutam appellare nomine naturæ; & hanc illius. Ait autem, omnem animam siue uirtutem, siue potentiam, participare illum. Omnis uirtus, omnisque potentia naturalis substantiæ est, & à substantia: & ubi substantia non adest, esse, aut consistere non potest: At anima non est actu in semine Aristoteli: ergò nulla uirtus, potentiaque animæ. At adest (inquit) anima actu, quippè eius, qui emisit semen, unde illud habet uirtutem. Sed omnem uirtutem, quam accipit semen à genitore, aut habet accidentariè, ita ut amittere possit sine ullo sui detrimento, aut habet propriè si habet accidentariè, separatam citissimè amiserit: si propriè; iam ipsius ea haberi debet, eiusque ratio haberi, ut existentis in substantia, & à substantia feminis. Rursus igitur si in semine est uirtus animalis, eiusque propria est: anima in eo est, neque ullus motuum ei, unde profectum est semen, referendus est amplius. Sed non negauit, in semine esse

esse animam, Aristoteles: ait autem, potentia esse, non actu. At quid prodest? ea, quæ actu nō sunt, nullo modo possunt quidquam agere, efficere quæ, quod sit substantiarum actu: & quid magis sit substantiæ acta, quàm constituere & componere corpus uiuens, quæ eum calorem præstare ait? Ex uerbis autem Aristotelis colligi potest, non modò potentiam animæ uoluisse esse in eo spiritu, sed eum spiritum esse ipsam animæ substantiã. Quid est enim, uirtutem animæ participare illud corpus? nempe, habere illud, & esse in illo. Sed omnis uirtus à substantia est, uti diximus: neque alia ostendi in semine potest, cuius ea uirtus sit, præter spiritum: ergò spiritus ille est animæ substantia. Quod etiam ampliùs confirmatur ijs uerbis, quibus ait, omnia animæ plena esse quodam modo, quia humor in terra, spiritus in humore, calor animalis, in uniuerso sit: & animalia consistere celeriter, cum calor ille comprehensus, siue exceptus est. anima nimirum, ijs in uolucris, unde iam ire nequeat. Tum ijs, quibus asseuerat, caliditatem illam constituere & componere corpora: quæ ipsius animæ sunt munera. Ex Peripateticis autem Philosophis. sunt, quibus calor ille & spiritus ipsa anima potentiã uideatur: si potentiã, ergò mox actu. Quòd si instrumentum animæ esse eum spiritum dicat adhuc, & quæ de eo dixit, ut de instrumento dixisse omnia: rogo, ut accipi dignus est, ubi inquit, omnia animæ plena esse, si uult instrumenti animæ? Sed si ita res habet naturã, ut ubi instrumentum est, mouens quoque statim adsit: aio: cum nullum, spiritum mouens, appareat; cur philosophus naturalis non statuatur, eum ipsum esse animam, eius naturæ, qua à se possit mouere? Nam quod dicitur, animam non posse esse sine corpore; inscientium est, ut demonstrabitur altero libro: & iam spiritus corpus est. Sed si perpetuò instrumentum est spiritus; quæro: in generatione eorum, quæ sunt ex putri, ubi nōdum eorum quidquam formatum est, à quonam spiritus ille habet mouendi uim, & animæ uirtutem, atque potentiam? Cætera superius sunt obiecta. Non est autem in uino semine is calor, sed in totis corporibus animalium: non enim exoriuntur tantum eo, sed uiuunt etiam; nec uerò secus semen, haberet illum; unde enim accepisset? Itaque calor seminalis ubi corpus formatum constituit, generat etiam in eo calo

2. de Caelo, te-
- 1014 42

rem animale. Quod quidem fieri à seminali calore dicere Aristoteles posset, qualitate nimirum, non à substantia feminis: quia calor promanat deinde de substantijs calidis quibusvis: & quæcunque attingit, agere, & efficere conari uidetur in illis: ea autem citius actionem, effectioremque recipiunt, quæ iam magis parata sunt. Sed cum calorem, spiritumque ait esse magis diuinum, quam quæ elementa appellantur, & proportionem respondere stellarum elemento: quare querendum etiam, ex elementisne, an de cælo, aut unde tandem ea res esse Aristoteli possit. Cælum ipsi quidem nullius qualitatis tangibilis, alterantisque, est particeps: at hic calor alterat uel usque ad molestem: de cælo igitur non est. Multò minus substantia de cælo uenire potest: qui enim id fiat? aut unde reparentur ablatae cæli partes? Hoc aio, quia Aristoteli calor animalis & spiritus pro eodem accipi solent. Luminis causa, qua calor à cælo fieret, à iunioribus Peripateticis allata est: Aristoteles tantum ab-
fuit, ut cælum lumine diceret calefacere, ut lumen etiam à stellis aëre illarum latrone contrito, fieri prædicarit. Restat igitur solus motus, quo calor hic à cælo excitari ipsi possit, quod quidem fieri persuadere conatus est: quippe cælo, & in primis stellis, unà secum supposita elementa commouentibus, etiamque conterentibus. Sed mitto, quod quæ conterere debent corpora, dura & non cedentia debent esse, quale certe minimè est cælum, neque stellæ: quæ undique æquabiliter circulo mouentur, nec in supposita illo modo adiguntur, nunquam eade statum, habituque turbant, alienaque ulla qualitate affecterint per motum: & illa minus, quæ eodem motu consequuntur, ut etiam aër consequitur cælum, qui est supra montium, nertices, quem quidem ui rapi dicere, ut Peripatetici dicunt, natura non sinit. Videtur autem superuacuum, atque adeo intemptum, obijcere talia: Sol enim, & cæteræ stellæ, à quibus maxime excitatur calor, longissime absunt à sublunaribus: quæ igitur impossibile est moueant, nisi descendant prius, usque dum attingant. At esto, fac cælum eò modo excitare ca-
lorem: quando ea qualitas elementi calidi contritione, inter elementa exterratur, & alteratur elementaris, elementaris ponenda est: quænam modum calor, quem nos ipsi aërem sed du-
riter-

sicut conterendo excitamus. Nec uerò omne, quod ab efficien-
 te fit, denominari ab eo debet denominatione, quæ quid de
 eius substantia, aut substantiæ inhærens, referat, quam ob rem
 impediti postea rerum imperiti possint: nam nec rectè di-
 cas humanum calorem eum, quem nos quoque excitamus
 conterentes aërem; sed elementarem: quemadmodum eum,
 qui cælo conterente fit Aristoteli. quem quidem etiam e-
 lementarem esse, uel eo argumento conuinci potest, quòd
 non modò alterat res, ut elementaris, sed sæpè flammæ
 inde existunt, ut nobis etiam aërem duriter conterentibus.
 Quòd si ipsæ flammæ cæli contritione excitantur; sequitur,
 ut lenis calor, qui uideatur ab eodem fieri, differat à flammeo:
 tantum ratione magis & minùs, prout calori intensio, remissio-
 que accidunt. De nostro quoque igne procul calor è excipimus
 lenem, & per intermedia multò leniorm. Eiusdè autè rationis
 cum elemētari existimare se illum, Aristoteles declarauit, cum
 inter modos, quibus cælum hîc calor è excitare ipsi uideretur,
 recensuit detractionem (ut sic loquar) partium ignei elementi:
 nec propter eam monuit, diuersum esse eum, qui aëris cōtritione
 fieret à cælo: facturum, si ita existimasset. Animalem autem ca-
 lorem Aristoteles, opinor, numquam habuit aliùs rationis ab
 elementari: sed air, esse illum magis diuinum, quàm quæ ap-
 pellantur elementa, scilicet quia mistum; temperatumque
 quid iam esset: nobilius igitur elementis, atque adeò diuinius,
 nam longè nobiliora simplicibus sunt mista secundum ipsius
 opinionem, & simplicia gratia mistorum. Non autem esse ignè,
 neque originem ducere ab igne; nempe simplicia: aut uerò non
 ignem præualere in ea substantia, sed aërem. Proportione re-
 spondere stellarum elemento, quia sicut calor, qui à cælo fit,
 animalia generare uideatur. Quòd si nullo modo elementarè
 esse animalium Calorem uelit aristoteles: quintam qualitatè,
 atque adeò quintam substantiam elementi afferat oportet in
 constitutione corporum uiuentium; quod nusquam ab ipso tra-
 ditum est, nec uerò fieri iuxta ipsius placita potuit. Elementarè
 autem esse calorem animalium; extra alterationè, doceat eius
 consumptio: uorat enim, ut elementaris, licet lentè: & ut à fri-
 gore necatur, sic à calore elemētari atoderatè excepto fouetur.

1. Meteor. ca. 4.
 Summa prima.

& uiuificatur: fierique haud potest, ut quidquã propriè ab alio foueatur, ac ab amico atque cognato. Quod autem Aristoteles pronunciauit, calorem Solis & animalium generare animalia, ignis non; palàm, uel ipsius etiam testimonio, falsum est. Nam in Cyprijs fornacibus, ignibus medijs, enasci bestiolas quasdam ipse met tulit: & muscæ in aqua enectæ iam, si calido cinere (cuius calor ab igne inditus igneus censeri debet) supertegantur, reuiuiscant. Oua quoque quotidie ad ignis calorem excluduntur, qui quidem calor omninò ibi præstat eam uicem, quam solaris in generatione animalium quorumcumque. Rursus calor solaris, si nimius sit, tenella animalia, tenerasque plantas necet, nisi caueant, & defendantur. Nec uerò, quia uel igneus spiritus uiuere non possit: sed quia de corporibus teneris, & nimium adhuc adaperitis, ille ui extrahit spiritum, humoremque, reliquiasque torret. Vt statui possit, calorem lenem omnem, unde cumque sit, constituere uiuentia: iniustum contra, unde cumque ueniat, eadem dare neci, si spiritus uelamen tenerum, & molle habeant: atque in hac etiam ratione, ipsa experientia, ipsaque rerum ueritate attestante, Aristoteles conuincatur.

g. de Hist. anim.
CAP. 19.

Galenum imprudenter posuisse in corpore animalis duo calida diuersa, utraque agentia & efficiencia: peruersè & inconstanter de his loquantur. Animam non posse esse temperamentum, neque quidquam bruti & inertis corporis. In causa calidi uatini, seu spiritus, habere Galenum difficultates inexplicabiles. Definiri autè debere, qui spiritus sit anima. Et si spiritus non sit ea ipsa, non esse ostensum modum, quo illa utatur eo & calore, ut organis. Non debuisse uideri causa formatrix esse alia ab anima: neque ipsam animam non efformasse sibi corpus. Non rectè constituisse Galenū tria principia separata in animali diuersarum facultatum: neque earum facultatum illa esse principia, neque esse omninò principia. Neque spiritum animale a cerebro gigni, aut affirmari, neque à corde uitalem, neque à iecore naturalem: non liquere, qui ygerant facultates. Spiritum uitalem naturalem uideri, & animale: naturalem uitalem: animale uitalem. Non rectè abiicisse Galenum opinionem transmissionis spiritus animalis per omnes ueruos.

CAP.

CAP. IX.

Vne adsit Galenus, uir ille egregius, cuius ingenio, studijs, probitati puto inuidisse fata, quæ eum de natura hominis ueritatem celauerint. Tu, princeps medicorum alter, & ueri anxius scrutator, geminas calidi substantias, easque diuersas ponis in corpore animalis: Si cum Hippocrate tuo, ut de quolibet elemento portio sit in misto; superuacue fortasse facis: quæ enim paucioribus satis bene facere potest natura, ad ea plura non adhibuerit: Itaque cum calido opus habeat ad constitutionem animalis, calidum unum defumet: quid enim una causa duo? Aëreum itaque sumet: nam siccitatis causa, qua igne diceres esse opus, utetur terra, siccitas cuius, ratione elementari tradita à uobis, eadem atque ignis est. Hanc certe rationem respexisse uidetur auctor trium librorum de Dieta, quisquis is fuerit, qui duo tantum elementa attulit ad hominis constitutionem. Sed tu (uti uideo) duplicem in animali compositionem diuersam discordemque facis; itaque duplicem ponis ab igne substantiam. Tibi enim natium calidum compositum quid est ex omnibus quatuor substantijs elementaribus, inter quas ea sit oportet, quæ ab igne manauit: si igitur alia ignea substantia insit scotsum ab illo, duæ planè fuerint in hoc corpore compositiones, quod nullus umquam dixit Hippocrates: qui sine dubio per calidum natium intellexit simplex id, quod in mixture totius ab aëre esset; uel id, & simul quod ab aqua foret: unius enim una compositio, & uobis una mixtio, sit necesse est. Tu uerò si id fateare, hoc est, unicam esse huius corporis substantiæ mixturem; uereor uehementer, ne imprudens disturbes temperamentum, mixturemque tanto studio elaboratam. Si enim modò superet calidum aëreum, modò igneum; manifestum est, pugnare illa inter se, & alterum usque agere in alterum: itaque nullam esse eorum mutuam temperationem. Mirum præterea, quod ais: natium calidum minui effluendo, atque inde sicari corpus; igneum remanere longius, atque inde inolescere ætate consistente. Vtra enim aptior ad elabendum de terrestribus inuolucris substantia, re-

audiòne,

nuiórne, an crassior? non est opus responso: tenuior enim planè. At utra tenuior, subtiliorque, quæ ex igneo elemento est, an quæ ex aëreo, atque aëreo? prior sine dubio. Quí igitur fit, ut *Circus calidum natium, quam igneum, elabatur, atq; effluat?* An uerò igneum libens sese abdit in terream substãtiam, cum ea esse uolens, non perhorrescens frigus, neque impedimentum ad mori? Sed quæ alternatio est, quæ postea fit per senectam? per illam enim planè est calidum natium agens & opera faciens; igneus uix sentitur ullus, aut ualeat quidquam: contra quàm tua ratione deberet fieri. si enim per tot annos minui natius calor, augeri igneus perseuerat, sic perpetuò res procedere deberet; nihil, n., si sit rectè, uidetur cõsequi, cur mutetur. Sed hæc impedita satis, neque tibi forsan ipsi probata: est enim, ubi statuis, uerè parem esse calorem, qui in puero sentitur, ei, qui in iuene: nempè (ut interpretari licet) eundem: quæ enim pares tibi sunt eiusdem speciei qualitates, eadem omninò sunt. Quòd attinet ad naturam, nihil moror ea, quæ facta sunt ex temperatione. Essentiam autem animæ (est enim de ea tecum uidentum) uir eximie, quí suspicari potes esse temperamentum? Audi uisti antè, quæ sunt de temperamento disputata: sed non te exteret partium corporis dissimilitudo, atque diuersitas? quí fieri potest, tot, tam disparia temperamenta sint unum, totum sibi ipsi simile, ac simplex, qualis oportet sit anima, ut motus omnes agendi, & patiendi, & operandi, non tam communes sint omnium eius partium; quàm unius omninò eiusdemque, nulla ratione à se ipso differentis? Disparia uerò & dissimilia, & contraria omninò inter se cum sint partium corporis temperamenta, & singulæ partes ex diuersis consent substantijs, diuersorum adhuc temperamentorum: anima tibi admirabiliter sibi ipsi dissimilis, & contraria, sit necesse est. Memini haud dubiè, legisse apud te, oportere ab unica ui gubernari animal, quando constat ex tot, tamque dissidentibus particulis, Digna uerò Galeno uox, & quæ maximè ingenium tuum possit commendare: quando uerè est impossibile, ut quæ dissimilia naturà sunt, consentiant, nisi ab uno alio omnia quasi conciliantur, uel (si id fieri nequeat) cogantur. Per eam uim si quidem intelligis naturam, quæ sit aliud à temperamento, substantia-

2. de Temper.
cap. 2.

stantiaque animalis: sed aliudne esse possit natura ab anima in animali, posterius uidebimus. Nunc aio: si anima regit corpus, non posse eam secum consentire, si tēperamentum sit essentia eius, ob causam expositā. Sed tute ipse reprehendis, nec semel, de tali suspicione, cūm ais, in animi motibus, qui affectus uocantur, animam ipsam per se ipsam moueri: si enim temperamentum sit illa, qui sese moueat, quin totum corpus moueatur? Cūm autem tradis nobis temperamentum cerebri, uel totam speciem constitutionis eius, rationalis tantūm animæ principium tradis, non alterius, cuius operum rationalis nullā tibi uidetur habere cognitionē. Sed ubi cerebrale quid adfers de anima rationali; uel caliditatem eius, uel speciem, uel proprietatem, uel facultatē, uel quouis tandem nomine afficias, quæ cerebri quid sit; respicere debes, quā probabiliter rem tam gnauam, tam impigram, tam, ut licet intelligere, sublimē, tam celeriter, tamque diū, uel per se, uel per instrumenta, cientem, exercentemque motus, affigas substantiæ inertī, stupidæque. Imaginatio manifestè cum sensu sit: at cerebrum stupet nam (ut multi graues uiri experientes sunt testati) tactum, nihil uidebatur sentire: ergo in cerebro nō fit imaginatio. Tuum dictum est: memoriæ, recordationis, imaginationis, radicē & fontem esse sensum: at cerebrum non sentit, uel certè admodum stupidè. per se quidem; hoc est propriā substantiā; nullius est sensus, qui sit noster, ut probabo postea. In calido natiuo, siue spiritu, missiōis tibi importunitas obest, & etiā dissimilitudo eius, quando is quoque non usquequaque sibi ipsi similis uidetur tibi: nec prōptum habes, unde adsit sensus: neq; umquam reddideris rationes, quibus tot, tantasque operetur operationes: neque alias solueris difficultates, quæ eam positionem excipiunt. Videtur autem mihi non unus spiritus, sed minimum duo, uenire apud te in deliberationem causæ animæ: quippè, natiuus, & is, qui continetur cerebri uētriculis, qui licet natiuus quoque sit, tamen alterius à reliquo rationis uidetur haberi à te, quando eo longè nobiliores operationes, atque adè nobilissimas, obire uidetur animal. Sed de spiritu animali suspicio est, an sit anima rationalis: de cætero igitur, an sit naturalis, uel uegetalis, ut uelis nominare. Verum tamen de animali statuis

12. Meth. cap. 7.
et alibi.

1. de Blemas.
cap. 3.

5. de Simp. meth.
fac. cap. 9.

apertè non esse eum animæ substantiam, sed eius primum instrumentum in cerebri corpore habitantis: quia (inquis) si is esset substantia animæ, fieri nullo modo posset, quin simul atque esset euacuatus, continuò quoque interiret animal. Sed quid si quis neget, statim aperto uentriculo uacuari eum spiritum, indicetque causam tibi quoque esse cognitã? quia ad contactum uulnerã ris ferri, tum frigidi acris, sese ille abdat intrò? Quid si contèdat satis esse ad uitæ instauratiõem, te fatente, nouam eius spiritus collectionem, & expediat, quæ remanent dubia? De cætero spiritu, calidoue natiuo, relinquis dubium: sed (ut sæpè de animali) aut ipsam essentiam uirtutum, animæque ipsius, esse ais, aut primum eius instrumentum. Sed si animæ instrumentum spiritum omnem ponis, ostendendum tibi, quo modo conuatur: quo modo incitet ad mouendum, eoue moueat: quo modo per animalem sentiat: spiritum ne ei communicante aliquo pacto motus, an ea ipsa spiritui uel propriã essentiã, uel uel aliquã allabente: qualis sit communicatio inter eam & spiritum, ut eius motus sui sint motus. non enim satis, tantum pronunciassè rem tam magnam, & tam secretã. Neque tantum in sentiendo, & quoquo modo mouendo, id præstandum tibi est: sed etiam in exercendis principibus functionibus. Quamuis enim ais, animale principium (quod in cerebri substantia locas) per se, & secum ædere illas: & alibi inquis, cerebrum propterea molle factum esse, ut scilicet faciliè recipiat motus per sensoria uenientes: eos uidelicet ipsos, qui memoria retinentur, qui imaginatione repetuntur, de quibus, aut uerò ijs, quæ per eos representantur, est ratiocinatio per intellectionem: quare uideri posses uelle, animam ad eas obscundas non habere opus spiritu animali: tamen etiam iuxta tua placita, opus eam habere oportet fateari, quando spiritus ille instrumentum sensus tibi est, sine quo nõ est imaginatio, atque ad eò quo sublato omnes eæ operationes perierint: instrumentum etiam motus, per quem etiam imaginatio fieri mihi uidetur, & fit fortassè memoria. Cæterum, si aliud sit anima, aliud uis formatrix, quæcumque ea sit, & undecumque uenerit in seminis substantiã: planè illud consequitur, uidelicet, ut ferè passiuum quid tantum sit anima sub hoc corpore. Non enim deseruisse animal

uideri

de Causis
sympt.
cap. 2.

de usu
part.
cap. 6.

uideri potest ea uis, quæ à principio constituit, formauitque corp^o: sed sub ipso adhuc est, agitaturq; & procurat, exsequiturq; omnia, quæ sunt opus ad animalis conseruationem. itaque ubi uitium factum est aliquod, illa ipsa emendat, supplétue, modo, quo potest. quin format de nouò assiduè corpus, quandoquidè, illud continenter absumitur, & si tale consistere debet, continenter, eadèque ratione, iisdemq; motibus oportet reparetur. Si itaq; illa ea facit omnia, & aliud est ab anima; hæc non modò ipsa etiã sit opus alterius, sed neq; iam sui iuris, mancipijq; sed sub alio, pendens usque ab alio: tantùm habeat sensum & cognitionem, quæ est alterantium, & de statu aliquo modo mouentium: insuperque laboriosè moueat: laboriosus .n. omnis uoluntarius dictus motus. Iniqua uerò res, & quam ne tu quidè approbare possis: qui aliquando seriò agens, de tali causâ sic inquis: *Cum in limo, colliuie, paludibus, plantis, fructibus putrentibus animalia gignantur, quæ uires illius, qui sese condidit, ostendunt mirificas.* Illius qui sese condidit, inquis: declarans apertè, nõ aliud uideri ab anima causam, quæ totum animal cõstituit, atque formauit. Dubius es, tamen aliàs, an anima efformarit corpus, quia uegetalis non uideatur sapere, & scire rationes: & rationalis nescire partes, quæ inscruiant suis appetitionibus. Sed ubi nunc sunt encomia naturæ, quæ passim canis? ubi admiratio prouidentie eius & sapientie? ubi nomen, quo eam appellas, Dei? Ignoratio rationalis anime certè magna est causa, & quæ te iure habeat suspensum. quare ego nihil te incuso: sed in altero libro pro uiribus rem conabor euoluere: ingentes enim tenebræ, quibus ueritas hac in parte, ut alijs multis, obtegatur, sunt in causâ, ut erres, non quia sit, sicut suspicaris. Vbi autem eandem ob causam duplicem nostram animam facis, hoc est ex duabus speciebus, partibusue cõstituis tam diuersis, ut neutra alterius rationes teneat: præter quàm quòd obijci tibi ea possunt, quæ Platoni, atque adeò Aristoreli obijciuntur: & unum plura, diuersa erit, aut plura diuersa unum: totam Hippocraticam disciplinam conturbas. Si enim seorsum ab anima rationali fiunt opera alterius, & huius seorsum ab illa: ergò non est in animali consensus, & conspiratio illa ab Hippocrate animaduersa, & deinde tanto consensu à plurimis approbata, &

17. de Vsu part.
cap. 2.

quæ omninò sit necesse est. De tribus autem principijs agendum est diligenter. Ac primùm statuemus, quod ratio undecumque dicat: nēpè, omne, quod alijs uel substantiæ, uel qualitatis, uel operationis principium est, magis etiam ea habere, & posse oportere: nam quî fieri aliter possit? Cerebrum autem dicitur principium facultatis animalis, quæ quidem in primis existimatur esse sensus, & sensus tactus; nam per eū sensum in primis esse animalia putantur: tùm facultas mouēdi. Dictū autē est, demonstrante experientia, cerebrum non sentire tactum: & si non sentit tactum, neque alia sensibilia senserit: omnis enim sensus fundamentum, principiumque est sensus tactus. Si igitur sensu tactus caret, numquàm sentiendi facultatem ullā cæteris partibus impartiri poterit. Nec dicere oportet, me assumere ut falsa ea, quæ manifestè uidemus uersa, quādo palàm percipimus odores & sonos sub caput; & impedita cum cerebro cōmunicatione, nerui omnes obstupescunt, & sensu priuantur: reddam enim postea rationem ueritatis expeditissimam, eaq; cum hoc, quod nunc contendo, cōsentiēt. Quàm autem sit aptum cerebrum ad motum, qui uoluntarius uocatur, ædendum in sua substantia, indicet consistentia, & figura. Neque est tam breue, ut dici possit, non apparere eius motum, tamquàm cētri, super quod moueatur circumferētia. Quamquàm tu asseueras aliquando, ipsum cerebrum moueri eo motu: quotiescumque uult ad aliquod membrum spiritum animale transmittere. nimirum, putando absurdum, non moueri principium eo motu, cuius alijs sit principium. Probè, & secundum naturam, hoc est, secundum ueritatem: sed inutiliter cerebro, si ei facultas tribui debet mouendi sese uoluntario dicto motu. Mitto enim, quod uerè nihil graue potest moueri à se: nullum graue, atque infirmum potest; uidelicet, quod non habeat, quo nitatur. ac tale est cerebrū. At motus actio est: & esto, actionē quampiā nō posse ædi sine organo: sed sensus hic notus passionis est, & fit cum passione: & omnis substantia unēs semper secum, & tota eam facultatem habeat oportet, sine ullo instrumento: non enim instrumēta sunt uitę principium & caussa, sed natura: quæ si sentiendi facultate careat, nulla sit talis, substantiaq; cuius est, non uixerit talem uitam. Sensu igitur non debebat carere cere-

de Decretis,
cap. ult.

cerebrum, aut uerò nō cedere eo neruis, si principium fit eius. Siue enim spiritus est sensus primarium instrumentum, isque in neruos transmittitur, aut uerò qualitas per illum; siue non; sed ui facultatis, quæ continuatione in neruos transit, existat sensus: ea re cerebrū, quod spiritum animalē intra se continet; quodque eo perfunditur, te teste, atque adeò principij ratione; longè oportebat exsuperare. Cor perhibetur principiū facultatis uitalis, quæ planè est uiuendi, & tenorē animæ seruandi. Sed si quæram ex te, quæ sit facultas, qua uiuunt, & æuum agitant substantiæ, haud scio, an explicare queas. Hic autem uel substantiam, quæ uiuat, intelligis pro facultate; uel uim, qualitatemque, qua cōseruatur uita: utrumque enim tibi procedit, & fortasè Hippocrati. Si enim natiuum calidum, hoc est spiritus, est substantia uiuens in animali, ut Hippocrates uoluit, & aliquando de illius sententia tu: illud in corde & arterijs nascitur originem: Si non illud, sed solida ipsa uiuunt, quorum uel temperamentum, uel alia uis sit anima: calore à corde affluente temperamentum, uisque eorum cōseruatur tibi. Vtrumuis autem sit: Si caloris natiui principium est cordis substantia (ea enim est planè cor) cur de arteria uix egressa recipit ramum ad sui cōseruationem caloris? Est ne illud principium, quod id; cuius dicitur principium, accipiat foris, per se eo egeat? Neque in cerebro id fit, neque in iecore, neque in principio ullo fieri debet. At cur motu assiduo agitatur cor, si proprio eius temperamento caloris natiui continens instauratio, multiplicatioque debetur? Pulsus quidem tibi redditur aliæ causse, alienæ à uero: sed tamē inter cæteras, causa gignēdi spiritus. Si itaq; motus ad id est opus: saltem non omninō cordis naturæ id acceptum referendum est. Natura quidem in principio, quod sui est quasi uniuersitas, à se, sua ui sufficit ad agendū, opusque constituendum, sine ullo laborioso motu. laboriosum autē esse naturæ nostræ etiam pulsus motum, norunt ij, qui eam penitus introspexerūt: omnis enim grauis molis agitatio laboriosa est nostræ naturæ. At tamē (dices) elaboratur spiritus in sinu cordis. Quid? sunt cavitates pars, aut qualitas, aut facultas corporis? Est quidem cor quasi focus agentis operantisque naturæ, ad quod ea satis forte est: tum instrumētum, quo utitur

7. de Decretis.
cap. ultimo.

mouens, ut faber suis organis: at calidum narium ab alio fit, ut dicā suo loco, ne cogar bis de eadē re agere. At qua, te rogo, ratione iecur est principium naturalis facultatis? Omnia corpora, quæ uiuunt, tūm tota, tūm singulis partibus, de tua sententia, à se, propria ui, trahunt, concoquunt, retinent, expellūt: itaque adaugent se, suumque statum tuentur. Si igitur uitam habeant aliæ partes à iecore, habeant ab eo naturalem facultatem: si non illud, ergò neq; hoc. At habent, inquires: ab eo enim habent, ut uiuere possint uita plantæ. Sed si tu ostendas, iecur ipsum, ne dum cæteras partes, uiuere ullam uitam sine spiritu ab arterijs delato; uolo uiceris non in hac modò cāussa, sed in omnibus. Si autem nullam uitam uiuere possunt, neque aliæ partes, neque iecur, sine ui ab arterijs accepta; ne, rogo, ijs des aliam per se uitam. Nec dicas mihi, rationem dictare, iecur gigni ante cor, proindeq; licere statuere eo modo. Primum enim nō demonstras: deinde, fac sit: non ab iecore auspicantur prima orsa fœtificationis, sed à duabus uenis, totidemque arterijs: quod est argumentum euidentissimum, nullam uitā usquam in animali posse esse, sine uitali (ut tu uocas) ui. Nec rursus dicas, uenas solas posse aliquandiu tueri uiam partium: nam (inquā ego) & spiritus & calor uenarum plurimum ab arterijs transmittitur, te auctore, te prædicante: ipsarum tepidus est, ut tu inquis, & inefficax. Verè sanè: nam eam hercule ob cāusam uenis uix iecur egressis copulantur arteriæ. Iecoris quidē materia uenis, quæ illa foris obspantur, atque opplentur, affusa est ad caloris multiplicationem, ut in alijs uisceribus sanguineis: quo alimentum ibi satis confici, & ad opera efficienda præparari possit; non ob aliud. quare minimè naturæ, facultatisque ullius principium debet uideri, præcipuè partibus dissimilibus: quæ certè à ui aliunde, quàm à iecore accepta, ut sunt constitutæ, sic nunc habent uitam, ut postea demonstrabitur. Verumtamen præter dicta, ut mihi ista principia integrè probes, docendus à te sum, singula ea constare per se, à se ipsis sufficere, non quidē quo ad materiam, quæ subiicienda tantūm uenit; sed quo ad uim uiuendi, tuendi se, agendi & operandi, quæ agunt, operanturque omnia: ea enim uerè sint principia: si id non facias, cōtendam principia non esse, sed pendere ab eo, quidquid tandē sit,

*De Format.
factum.*

*6. de Vsu part.
cap. 10. de
Vsu puls.*

fit, à quo principium uitæ, uitamque, quam uiuere uidentur, sumunt. Rationes motuum, atque operationum, quæ ab ipsis incipere, diuersæque, uidentur, me non impediunt: reddam eas, expediamque; spero omnia, quæ te, uir magne, impederunt, & intricarunt. Naturalem facultatem habent omnia ista principia: ea uerò non modò cum uitali coniuncta sit oportet, sed ab ea pendeat, ab ea omninò proficiatur: uiuant enim priùs oportet, deinde agant, & opera faciant. cur igitur naturalis non subijcitur uitali, ei que attribuitur, ut uiuenti substantiæ operationes? De facultate animali maius uideri posset dubium: sed non est. Ea in primis est sentiendi & mouendi. at ea sentiunt, & à se mouent, quæ uiuunt. cur igitur non etiam animalis facultas datur auctori uitæ? At tibi plures fortasè sunt uitæ auctores: indignè sanè, si id sentis, in eodẽ animali. Sed cor & iecur num sentiunt? planè oportet, nisi ut plantæ debent uiuere: (quamquam ipsæ etiam plantæ aliquando uidentur tibi habere sensum tum propriorum, tum alienorum:) arteriæ & uenæ tibi sepe sentiunt, licet aliquando contrà contendas. At si non sentiunt arteriæ, neque uenæ, quæ quidem quidquid habent facultatis, tibi à corde & iecore habent: cur iuxta animi motus pulsus mutantur, & animali principio partes illæ subito obsequuntur? cur animo perturbato, malè procedit naturalis operatio etiam in ossibus? cur per timorem subitum sanguis fugit intrò, in lætitia foras effunditur? cur neruis iam conuellẽdis, arteriæ nobis antè præferunt conuulsionẽ? Motus uenarũ tibi est dispensandi alimentĩ, mihi etiã pulsatorius, sic enim uidi hisce oculis aliquãdo in accessione febris per longum spatium temporis: at siue uter que, siue alter; cur non harum & arteriarum motus ab eadem sit natura, substantiaque, ob cuius affectus tam citò mutatur, & cuius obsequi uidetur motui, quæ quoque forsan uitæ totius principium est, & actionum, operationumque omnium? Cùm autem uenæ & arteriæ sentiant; nec ipsæ tantum sed earum etiam principia: & sic necesse sit, uel si non appareat, ut ostendam postea: & earum omnium motus tam promptè sequi animalis principij uideatur motum: quid est, cur non ab animali principio ipsæ quoque pendere agnoscantur? Prohibet, inquis, quòd earum motus non uidentur pendere à uoluntate nostra.

Sed

De Substantia
facult. natura-
lum.

16. de Usu part.
ca. 2. de Inæqua-
li intemp. cap. 3.
lib. 2. de Comp.
med. s. l. cap. 1.
Contrà 16 de
Usu part. cap. 12

De Format. fix-
tuum, cap. ult.
de Motu musc.
lib. 2. cap. 4-5.

Sed ne quidem musculi omnes uoluntaria motione agitantur, teste te: & sæpissimè uoluntarias uocatas motiones ciemus, quas ceteri nos prorsus nesciamus. Sed hac de re, antea sum pollicitus, in sequenti libro. Motuum quoque, operumque diuersitas quæ ab ijs principijs separatim auspicari, ac deinde procedere, uidetur, turbat te, qui uidere nequeas, qui ab una eademque, & tota sibi consimili natura, & unum habere principium, ea oriri possit: sed ne turbere; inueniemus rationem. Tibi interea consensus facultatum, & principiorum conciliat omnia: sed uide dum est etiam atque etiam, quo modo fieri possit, ut diuersa principia, substantiæque, dissimilium, diuersarumque facultatum inter se, conspirent in unum, consentiantque: repugnat enim ratio naturæ. Hippocratis quidem habetur illud: *Confluxio una, conspiratio una, omnibus omnia consentiunt*: Sed uide quid sequatur: *Iuxta totius corporis naturam omnia*. quæ quidem una, communis omnium, ad quam spectent omnia, sit necesse est. Tuque addis: *Nam nisi hoc esset, duo animalia esset, nec unum, quisque nostrum*. Qualicumque autem ratione posueris iam ea tria principia, equidem miror, cum cordis facultatem accipiendo animalia plantæ sortem tibi uiderentur superare, cur non sis miratus, cor non esse sensus principium. Mirabor adhuc aliud: quippè, cum non cor, sed cerebrum, sensus principium tibi est compertum, quod idem intelligentiæ & ratiocinationis principium erat tibi, cur non solum animæ nostræ, sed omni sentienti, non dederis etiam facultatem intelligendi & ratiocinandi, si non tantam, quãtam nos habemus, at tamen aliquam. Nam quæ aliquando in substantia naturà ac propriè simul esse cognita sunt, uiro prudenti semper simul esse existimandum est, etiam si ipsorum aliquod forte aliàs non ita manifestè pdatur. Iam uerò agamus causam trium spirituum, ne res non leuis momenti sic prætereatur. Ij uerò tibi non omnes sunt certò, quod mihi satis esset ad exigendum: sed ut sint: nullo modo constituuntur ab ijs principijs, à quibus prodire dicuntur, & à quibus, si facultatum eorum uel instrumenta, uel uehicularum sint, constitui deberent. Tu enim ipse ais de spiritu animali, illum qualitatis proprietatem ex sui ipsius coctione adeptum. Rectè sanè: qui enim naturà

9. de usu part.
cap. 4. Et 7. de
Decretis.

aliquid

aliquid generari, uel affirmari ullo modo possit ab eo, quod sit
dissimillimum, ut est cerebrū spiritui? Quamquam aliqua spi-
ritus animalis copia per ipsum cerebri corpus contineatur: ta-
men paucior ea est, quam quæ calore suo spiritum in uentri-
culis continendum possit absoluere: estque tam confusa dissi-
milibus, ut uix possit tueri sese, & aliud facere, quam spiritū in
uentriculis. A corde autem nō effici uitalem, extra substantiæ
dissimilitudinem, quæ una satis posset esse; sit indicio quod
antè dicebamus: nempe, quod spiritus foris subit cordis sub-
stantiam ad eam uiuificandam. Nec oportet dicere; sub ea ui-
scera continentur spiritus, sub ea elaborantur: quid enim ipse
respōdeas, si dixerō, uasa efficere ea, quæ intra ipsa efficiuntur,
aut continentur? Iecur autē ullum constituere spiritum, ine-
ptum est dicere, quando neq; in uenis sanguis ipse satis confi-
ceretur, nisi spiritus & calor ab arterijs succederet. Sed si spiri-
tus sub iecur constituitur ullus, is tam crassus est tibi, ut penè
uapor sit; humor potius habendus, quam spiritus: quod eius
etiam nō calor magis, quam tepor, tibi ipsi possit comprobare.
Tantum quidem cum laboret natura in spiritu absoluendo,
quantum ostendam postea; indignum est, eius ullius confectio
iecori, uisceri tantum ad mediam usque coctionem ciborum
adapto, attribuat. Sed sub arterijs, quantum uideo, tuorum
spirituum, propè duo absolui uidentur, iudicio quoque tuo: ui-
talis & animalis. Censes enim, in cōplicatione ea arteriarū, que
dicitur retiformis, sub cerebri basi, exiguum abesse, quin spiritus
sit planè perfectus animalis: sicut in conuolutione, quæ dicitur
uaticiformis, exiguum abest, quin perfectum item sit sement.
Consuetum quidem est apud naturam, cum alieni casus non
interueniunt, ubi ipsa quid semel comprehensum, habitumque;
loco, mutare aggreditur, eodem loci dare ei mutationem, quā-
tam maximam efficaciter & per tempus dare ibi potest, nec an-
tè transferre aliò: contingit enim interrumpi intentionē actio-
nis mutatione loci. In conuolutione autem ea, in qua sit semē,
manifestè uidere est semē, perducta demum ad eam rei formā
materia, quantum refertur specie, hoc est colore, qui tibi non
aliud, quam quod res, rei que natura est, indicare solet. Si tan-
tundem fiat spiritui, quem tu habes adhuc uitalem, in retiformi.

iam ille planè sit animalis. Exiguum certè illud, quod tu dicis deesse, quodque postea alio in loco accedit per coctionem, tantum erit, ut per id nequaquam alia facta res possit apparere: & tibi omnium minimè, cui temperamētum, qualitas uidelicet, est natura corporis, substantiarumque omnium, quæ sunt in corpore: quæ quidem qualitas eadem intendi, remitti que possit; & paullò magis intensa, non modò in spiritu humano, sed quouis genere rei, non aliud, nisi differentiam perfectionis, ferre noui uideatur. At quæ ratio tua illud ferat? Tu quidem tamen apertè id, strenuè que negas, asseris que, præparari tantum spiritum sub id textum (ut sic apellem) quò deinde facillè fiat animalis sub cerebrum: interea uerò, quàm uis fiat proximus substantiâ animali per coctionem, tamen esse adhuc uitalem, quemadmodum de semine, negas esse semen, usque dum denentiat in testes, ibi tandem euasurum semen: non adhibens fidem ipsi sensui, præter morem tuum. Sed libet querere: spiritus cum exit de arterijs in cerebrum, statim, in instanti, sit animalis, an uerò cum tempore? si dixeris statim; mirabor, tam subito *ἰσχυρῶς*: si cum tempore; erit interea spiritus adhuc uitalis in loco animalis, agitabit que mistus cum animali. Rete illo, quo est uisus detineri spiritus, captus tu es, imprudēs ibi satis. Namque (ut nunc sis sciens) uolo cognoscas, nequaquam fieri in eo illud, quod tu dicis. Cur? inquires. scilicet, quia neque detinetur ibi ullus spiritus per spatiū ullam tēporis, simul atque factus est, ne detineri omninò potest: ut non dicam hic, non oportere, alia de causa. Audi enim, si uis. Spiritus ea est substantia, quæ cum facta est, statim contendat exire de angustijs, suo impetu incita foras, sicut leuia & mobilia à se querunt liberum locū. Accedit autem sub arterias compulsio, quam contingit dari à materia mole, quæ assidue, multa infertur, ac uehementer, celeriter que, ut dilataratur ea, à corde in omnes, ut à corde in omnes fit dilatio: accedit etiam expressio, quæ necessariò fit rursus constrictis uasis. nam ea quoque sunt per motū arteriarū, non modò materia laboratur. Arterix uerò cōsimiliter partē, æquabiliter que contextæ per omnes tractus, ab omnibus partibus consimilem, hoc est æquè angustū, aut laxum, præbent exitum. Quare spiritus, ut æqualiter fieri, captus, sic æqualiter factus

factus in omnibus partibus per arterias, dātibus ijs ubique exitum consimilem, pariter, eodem tempore exiuerit de omnibus: & planè per conuolutiones, & tortuosos ductus earum, nihilò fiet durius negocium exiendi, ut tu ipse potes aduertere: non enim profus, secundum ductum arteriarum, sed in latera, per medios earum uillos, quaritur exitus. Aliud oporteret esset, ut fieret illud: scilicet, ut tunicæ ibi essent usque crassiores, & densiores, quàm fuerint in partibus præteritis: quod tamen esse numquàm demonstrāris. Nec dicas mihi, non uideri rationi cōgruum, spiritum adhuc crassum peruenire ad cerebrum: aut; accidere tamen ut ille factus uitalis moretur etiam sub arterias, quæ ducunt sursum, quippè quia cā ferat iter eum tendentem sursum uersus, ut iam leuem substantiam. Primum enim ex nullis arterijs ita it crassus, ut tu putas: à nullis. n. datur exitus prius, quàm sit satis tenuatus, usque adeò, ut sit facile penetrabilis. Deinde, per arterias semper celeriter, & cū impetu agitur materia, à corde ad usq; extremas: ut neq; liceat illi ascēdere læto, & errabūdo, ut tu inquis. Præter alia aut absurda, & multa, quæ prætereo, nōne uidetur absurdissimū, spiritū, qui est exiturus in cerebrū, fieri prius inferius, & post factū ascendere superius? Ecce igitur inferitur materia spiritus, hoc est sanguis, etiam extremis cerebri arterijs? Si dixisses, ipsum sanguinem morari in transcundo complicationem retiformem, & interea è re magis magisque laborari, atque tenuari, fortasse toleraremus. Nam texta arteriarum, conuolutionesque (ut nō taceam quid mihi uideatur de ijs) ubi ubi sunt, propterea paratæ sunt: scilicet, quò in breui spatio maior spiritus copia emitti possit, quod non posset haberi arterijs rectà traductis: uel quia colligi ibi maiorem spiritus copiam oporteat; uel ad potenter domādam & consumendam multam magnamque uim alienorum insolentiorum, quæ ibi fortè colligantur, ut tu aliàs nosti; uel ad difficile omninò aliquod conficiendum. Quare, in basi cerebri est textum propter multitudinē frigidorum, quæ per illud acruantur, ac talia, quæ citò intendere actionem queant, uel opprimere decidendo. Venis, sub quas fit semen, sunt conuolutæ arteriæ, quia per non longum omninò spatium efficiendum erat semen, quod non ita facile est factu: sicut quò cibi

difficiliores parētur, copioſiore igne opus eſt, Sed his miſſis (cupio. n. jã peruenire ad finē) eſto, do, ſi cupis: ſiãt iſti ſpiri^t omnes ab ijs uiſceribus, ſicut tu uiſ, quod tamen nũquã erit uerum: oſtendatur, quo modo ſint inſtrumenta gerendarum facultatum. Si caloris eſſent facultates omnes, facilè foret negocium: at non ſunt eius nudi omnes in omnibus. Si igitur aliũ rei: uel quo modo dentur illã ſpiritibus, uel quo modo ij habeant, & gerant, numquã oſtenderis. quamquã quũ oſtendas, qui eſſentiam facultatum te neſcire fateare? Sed cerebro, de tua ſententia, ne quidem ſit opus ſpiritu ad facultatis tranſmiſſionem. ſi enim qualitas eſt id, quod tranſmittit per. neruos: cui uſui ad eam rem ſpiritus animalis? nam ea hercule multò aptiũs, multoquẽ forſãn faciliũs à cerebro ipſo per ſubſtantiaẽ cum neruis continuationem & ſimilitudinem tranſmittetur. Spiritus autem naturalis tibi uel auctor eſt naturalis facultatis, uel quaſi uehiculum: utrumuis ſit, præſtat omninò, ut partes peragant omnia munia naturalia, quã planè ſunt fatis ad tuendam ſubſtantiam, atque uitam: cur ergò non. uitalis quoque iſ ſpiritus? Sed ſi ſpiritu quoque uitali. opus habent partes tum ad uitã, ſubſtantiaẽque conſeruationem, tuitionemque, tum ad munia peragenda; à ſe enim, uel influente ſpiritu naturali, deficerent breui: ſic enim eſt planè: & tu ipſe ſapè ais, calorem natium partium uitalis facultatis. continenter influentis beneficio cõſernari, & eas inſup perficere actiones ſuas: cur nõ ſemel, uitalem ipſum etiam naturalem eſſe, ſtatuitur, ut à te etiam ipſo aliquando ſtatutum apertè eſt, ſituus liber eſt, & dictum ſapè loquendo? Quidquid enim natura ab alio conſeruatur, à ſimili, pari que conſeruatur: & quod à ſe deficit, nihil que poteſt, & perit, niſi ab alio non pabulum, ſed uim uitalem, auctorem que uitã capiat; id ab eo principium uitã, & uim, qua uiuit, omnẽ, uitam que ipſam accipere, ſtatuumdum eſt. ~~Ma~~ autem cum cerebrum quoque habeat à ſpiritu uitali, ueror, ne præter tuam ſpem neque actiones, neque uita cerebri à ſuo ipſius principio ſint, ſed ſpiritus uitalis continẽter ſubeũtis, & cum ſubierit, in-exiſtentis. Tum ſi ſpiritus uitalis uitã eſt auctor, quã quidem planè ſentimus atque mouemur: cur non idem quoque ſit animalis? Tu ſapè inquis, arterias pulſare ad ſpiritus animalis:

gene-

*Prodiſt. ſeu
Medico.*

generationem: cur tantum ad eius, qui cerebri cellis continetur, non etiam ad eius, qui in cæteris corporis partibus? Animalium autem spiritu pereunte, perit sensus & motus, uita nimirum ipsa: cur igitur idem non sit uitalis? Non potuisti autem inducere in animum, neruos omnes deferre spiritum animale, quia in musculis, eorum fibræ nimium exiles uiderentur.

Quid? nonne partibiles eæ sunt etiam per longitudinem? non concipiunt humorem? si humorem, quanto magis spiritum, rem ætheream? An non in angustiis multò cogi possunt nerui, & fibræ eorum singulæ? planè possunt, ut uidere est, cum exsiccantur: ergò habent cavitates. Neque negare id nos debemus, quia oculis nõ uidemus meatus: iniurium id est in naturam, quasi uerò non possit ea talem efficere substantiã, quæ ut ipsa fugiat uisum, sic etiam locus, quæ meat. Hebetes sunt sensus hi, & tantum grandes differentias possunt dignoscere. Sed si non à cerebro mittuntur spiritus in alias partes corporis, ergò neque ab alijs principijs: principiorum enim, quæ aliorum sunt principia, similis ratio est, si simili ratione principia ponuntur, uti hæc. Non animaduertis autem, quæ difficultates excipiunt causam qualitatis. Primum (quia uteris similitudine Solis, lumen per aëra mittentis) aio, imparem esse similitudinem: Solis enim lumen admittit aër purus, pellucidus: nerui uerò tam crassi, tamque opaci sunt: & crassities, opacitasque uehementer obstant qualitatum transmissioni: & quidquid sit illa transitura, oportet neruis tam promptè recipiatur, ut quo tempore uoluntas uelit, eodem moueatur extremus pedis digitus. Tum qualitatum, quæ agere & facere opus posse uidentur, unus tantum uideretur modus mouendi loco aliena, quæ correpta habent, unusque mos: raperè ad principium, unde ipsæ manant: at qualitas delata per neruos non cerebrum uersus tantum mouet: sed est, ubi planè in aliud centrum, ut in uillis circularibus intestinorum, aut (si eos neges ab illa moueri) sphincterum. Deinde semper illæ mouent, aut conantur mouere, nec cessant omninò unquam: ista uerò tua sub neruos & musculos sæpè, & multum otiosi apparet. Quamuis tibi non aliàs est sub illos, nisi cum est uoluntas: quæso te, quid impedit, ne semper mittatur? Sol semper mittit suum lumen: & per Iouem,

per se quidem, nullo tempore temperare posse videntur substantiæ ab emissionem qualitatum suarum, carum, quæ extrâ mittuntur. Non oportet obijcere iterum, absurdum esse, non abundare cerebrum ea qualitate, quam impartiat alijs; sed deprehendi brutum, nedum immotum. Verumtamen proferatur, quæ nam ea sit qualitas: dum enim lateat, nulla eius haberi ratio possit. Sed tu certè uir bonus, atque adeò optimus, qui scèpè ea, quæ nesciebas, ingenuè te nescire fatebare: quare
 sim inhumanus ac ferus, si in tantam probitatem
 sim iniustior: nec uerò meus in te arior,
 studiumque pariat.

PRIMI LIBRI FINIS.

LIBER SECVNDVS.

P R A E F A T I O.

MIRARI satis non possum, *REX* magnanime, multos, qui opinionis errore hoc tempore ac cufant philosophiam, quòd detinens hominem cauffis naturalibus, auocet à cultu *DEI*. Qui quidem si quid dicat respicerent, & rem recta ratione cognosceret, profectò iustiores essent erga philosophos, & magis etiam piè in *DEVM* loquerentur. Nunc enim dum pijsissimi, & religiosissimi uideri uolunt, in iurij sunt erga immerentes, & contumelijs ipsum etiam afficiunt *DEVM*. *DEVS* enim ipse à principio hunc mūdum, naturamque creauit, & scimus quam ob cauffam: scilicet ut se ipse manifestaret; cumque propterea creauit, tum ea forma, dispositioneque posuit, quam mirari satis non possumus: tum facta deinde non cessare, & nihil agentia, facientiaque uoluit esse, sed

sed usq; ea fieri ab ijs, & in ijs iussit, quæ qui cognosceret, causâs que, rationesque perspiceret, nō posset non colere, & omnibus afficere laudibus auctore principem. Tunc enim substantiæ, mētisque præstantia elucet, cum eius uirtutes elucet: uirtutes autem operando, inque operibus ostenduntur. Quare qui negligit naturam, planè negligit ea, quæ *DEVS* fecit ad sui patefactionem: & qui improbat, improbat *DEI* consilium, atque factum: qui uerò se ab ea auertit, eamque detestatur, à *DEO* ipso cognoscendo auertit se, *DEVM* que detestatur. Quid enim non sit ita, si à *DEO* creata est illa, & ob causam, quæ prædicta est? Atque his criminibus satis imprudenter, inscienterque obligant ipsi se isti, qui studiosos naturæ, naturaliumque indagatores rationum calumniantur. Non sic patres illi ecclesiæ ueteris, ut pij, sic docti: amabant enim philosophiam, colebantque, & probabant philosophos, qui uidebantur optimi, sequebanturque etiam opiniones eorum in causis grauissimis: ut Basilus Magnus, Athanasius, Methodius, & quotquot secunda synodo Nicæna conuenere patres, Platonem de substantia animæ sequuti sunt, recipiētes, esse eā corporeā, sicut philosophus ille statuerat; & esse igneam, aut aëream. naturam autem habebant *DEI* uel filiam, uel famulam: aliqui etiam manum ipsius *DEI*. existimabantque, naturalia hæc esse ueluti scalas perueniendi ad *DEVM* cognoscendum: aliqui etiam, & ij optimi, statuebant hunc mundum esse quasi speculum quoddam, quod referret imaginem *DEI*. Verè, & rectè, & sapienter. Quia enim natura in omnibus *DEO* obsequitur, & usq; quæ *DEVS* uult, rationeque, quam ille instituit, & uult, facit: iure optimo uel filia, uel famula, uel manus etiam *DEI* uideri debet. Cumque hic mundus forma, mensura, ordine, arte, prouidentia sit factus undecumque admirabili, atque stupenda: merito censeri debet opus, quod facie sua referat informabilem & incomprehensibilem opificem: aut uerò ueluti scalæ, quæ ducant ad *DEI*, qualiscumque tandem haberi hinc potest cognitionem. Exclusus enim animus noster cœlo per aliquod tempus, obuolutusque corpore hoc graui, bruto, atq; inerti, tollere sese in altum, aciemque suam sine obstaculo intendere non potest: itaque si hac conditione rerum suarum aueat tamen cognoscere aliquo

Azione 9.

modo

modo rerum opificem ac dominum, non possit aliud, ac con-
 tueri & contemplari hæc, quæ ostenduntur, & ab eo facta sunt,
 quæque in dies, ut ille idem instituit, iubetque, fiunt: ut ex ope-
 rum excellentia, conijciat auctoris, opificisque excellentiam &
 diuinitatem. Simili quidem modo, quo ipsum animum, quem
 nec cernere oculis licet, nec tægere manu, describimus ferè no-
 bis ex operibus, quæ facit hoc corpore, uel per huius corporis
 motus eum sub hoc facere deprehendimus. At *CHRISTVS*
 est quærendus, inquit, à quo si digrediare, nusquam sis inuen-
 turus salutē. Quis est tam amēs, uel tam impius, qui hoc audeat
 negare? Sed quid si quis *CHRISTVM* quæres, interea etiam
 contempletur pulcherrima hæc opera *DEI*, ex quibus cogno-
 scat *DEI* potentiam, bonitatem, beneficentiā, aliasque uirtutes, &
 monstrās etiā ea, quæ in his sint in usum hominū, cōmunemque
 utilitatem, benè mereatur de rep., accusandus is? dānandus? O
 iniustitiam non ferendā: neque in nos solū, sed in se ipsos. quæ etiā
 quidquid de *DEO* norūt hīc in terris, norunt ope horum, quæ
 creata sunt, quæque ostenduntur sensibus, corū enim, in quibus
 hæc deficiunt, itā ut ne similitudine quidem iuuare ualeant,
 non possunt ipsi habere aliud ac priuationem cognitionis: esse
 uidelicet talia, quæ hoc statu, hacque conditione rerum, nullo
 modo assequi detur. Illud enim uerum est: non potest natura
 assequi per se ea, quæ *DEVS* ipse reuelauit, præcepitque homi-
 nibus: ut, mundi principium & finem, mortuorum excitatio-
 nem, animorum æternitatem, & cætera, quæ fide christiana cō-
 prehenduntur: sed cū ea non assequitur, non negat, neque pro-
 pterea se alienat à *DEO*: quī enim neget manus ea, quæ homo,
 cuius est, facit? aut quī aliena sit filia à patre, quæ ab eo digredi
 nec uult, nec potest? sed ostendit suam humilitatem & stupidi-
 tatem, propter quas ad tam sublimia, tamque secreta per se per-
 uenire non possit. Non est autem neque eam ob causam accu-
 sanda, atque damnanda: sed auditis suis rationibus, conandum
 attollere alius, quàm ipsa per se possit: si id fieri nequeat, com-
 monefacienda conditionis suæ, & relinquenda loco, quo est:
 intereaque alio modo ad sublimia contendendum, & diuina
 tenere conandum, quantum in hac uita, & hoc loco datur. Sed
 accusatores nostri ferè in omnibus causis ferunt æquo animo

naturam uti suis rationibus, præterquam in causâ animæ: non possunt pati, philosophum dicere, naturali ratione non posse probari animæ immortalitatem. Sed ò impietatem, pietatis prætextu uelatam. Si naturali ratione probari ea potest, cur fide inbemur sic tenere? curest in symbolo Apostolorum, *CREDO VITAM AETERNAM*? Tollatur de symbolo ea pars: quid enim facit, si quod dicitur, patet naturali ratione? Matthia Apostole, tu stultus es, uel falsus, horum iudicio, qui humana pro diuinis præcipias nobis: stulti quoque, aut falsi ceteri, confortes tui, nunc caelestes diui ut tu, qui idem senserunt. Ad tales salebras, *REX* optime, taliaque absurda adigit homines ignorantia coniuncta cum arrogantia. Non sic uir solidè pius, atque cordatus: sed omnia circumspiciens, & recta ratione cognoscens, animo æquo & alto sic statuet: Christiano homini minimè esse dubitandum de immortalitate, sed firmissimè eam tenendam: quæ quidem si non esset, ne uincendum quidem homini esset: quo autem modo, & qua facultate eam nacturi sumus, permittendum *DEO* immortalis: humanis enim rationibus assequi nemo potest. Quod enim dici solet, etiã nonnullos philosophorum posuisse animæ immortalitatem, id nullum est: nullis enim rationibus probare illi attentarunt, quæ non seruantur nullo negotio: & id quidem asserentes non egerunt philosophum naturalem: nec uerò ipsi per se, duces hac sensibili ratione, primò animaduertunt: sed sine dubio primùm à theologis Hebræis ad philosophos cuiusuis gentis, qui id emancipasse ferantur, profecta ea uox est. Necesse autem est statuerè, uti dixi: & in naturalibus agendum naturaliter: & in causâ æternitatis animæ, ut in cæteris, quæ sunt fidei, conservanda fidei prærogatiua, quod uel in primis faciendum est christiano. Atque hoc potius facere debebant etiam isti accusatores philosophiæ, quàm pietatis prætextu tam iniuriosè tamque impiè agere. Sed de accusatione naturæ, studijue eius, satis sunt à *DEO* ipso refutati, & castigati, qui ipse illâ creauit, & de inde in symbolum sui erga naturam amoris, & coniunctionis, noluit filium suum naturam nostram assumere, adiungereque sibi. Nos autem, *REX* humanissime, istorum reprehensiones nihil curâtes, gaudebimus in sinu, æquo animo, contenti rectè

DE NATURA HOMINIS

factorum, rectorumque sensuum conscientia: ipsorum noculis ab instituto non auocabimur. Quare philosophemur, & prosequamur tum alias alias præclara, tum nunc susceptum opus, subdamusque, quæ polliciti sumus. Superiore enim libro excussæ & confutatae sunt sententiæ probatorum ueterum de natura hominis: reliquum est nunc, ego quid sentiam de ea re, dicam. Sed id dum pato, exteret me (ingenuè fateor) exemplum multorum, qui hac ætate dissidium fecerunt à ueteribus: qui quidem dum eos impugnarent, eorumque rationes refellerēt, uisi sunt nõ admodum turpiter dare se, sed afferre rationes ferè recipiendas: ubi autem ipsi præcipere, & sua tradere inceperunt, *DEVM* immortalē: quàm impares, quàm inferiores se ostenderunt: ne quidem discipulis eorum, quos confutarāt, fuerunt conferendi. Sed non propterea ego cessabo, nec denegabo amicis, uiris magni, candidique iudicij, qui sæpè me ad eam prouinciam sunt adhortati. Eoque aggrediar alacrius, quod (deos, hominesque cõtestor) nulla cupidine nouæ gloriæ noua molior, sed ut simpliciter proferā, tradamque, quæ magno labore inuenisse uideor. Quamquàm ne noua quidem profus ea sunt: nam uerò pauca comperientur meorum dictorum, quæ ueterum aliquis quoquo modo non uiderit, atque retulerit: licet uel dubitanter diceret, uel rursus aliquando peritoros, uel etiam deinde ea subderet, quæ non aptè quadrarent positis: quod erat signum, non explorata satis ratione protulisse ea, quæ protulerat. mihi autem id erit multum ad fugiendā nonnatis inuidiam. Fretus autem simplicitate animæ meæ, spero, tibi & alijs, uel quibus librum hunc communicare tibi uidebitur, uel qui eum, tanquam tabulam ad templa deorum appensam, dicentemque spectarint, atque legerint, si me non laudatum, saltem meum simplicem conatum aliqua ex parte commendatum iri. Vnum quidem esset, quod posset mihi impedire tractationem: quippe, quia præmississe oporteret aliqua principia, unde tora ea duceretur, quæ promere non licet hoc argumento: sed dabo operam, rem institutam, tractemque ijs rationibus, itaque compositis, quæ uel nulla probatione egeant, ut quæ pateant sensibus; uel tali, quam gnamum ingenium per se nullo negotio assequi ualeat. Iamque ipsam rem aggredi tempus est.

*Corpus humanum constare ex pluribus substantijs
inter se dissimilibus. CAP. I.*

VI naturam corporum rectè, & sine errore cognoscere student, y adhibere, & seruare solent talem regulam: nempe, ut simplicia considerent simpliciter, composita autem disgregent, ceruantque seorsum simplicia: putant enim non rectè esse, iudicare de composito, sicut de simplici: & animaduertunt, compositionè uehementer posse fallere nostros sensus. Eos nos, ut uetos, rectorque sectabimur: & cognituri corpus humanum, rem mirum in modum compositam ex dissimilibus inter se, conabimur prius disgregare eius dissimilitudinem, ac deinde sic discretam intueri. Non est enim disgregatio corruptio unius alicuius, ut existimarunt quidam etiã hac ætate: sed planè secretio eorum, quæ, cum singula apud se simplici, inter se uerò omnia dissimili natura essent, confusa tamen simul, conserataque erant, ita ut nobis unum quiddam aliud simul referre, simplexque possent. Non deficit hoc tempore aliquatenus idoneus modus segregandi, cum uolumus sumere laborem: at si ille non omnino sufficiet, usui fuerint rationes, quas ego quoque notauit alio quodam libro, nec nunc hic adscribere oportet. Res enim breuiter sic habet: Sunt in hoc corpore partes magnopere crassæ, adhuc terrestres, quæ obsistant, sic angas: sunt non ita crassæ, sed humidæ, & liquidæ, quæ grauiter inuadenti facile cedant. Sunt alie uapidæ, tenuiores liquidis, quæ etiam facilius cedere possunt. deprehenduntur etiam adhuc uapidis tenuiores, quas dicemus habitus. (sic distinguere, & appellare commodum fuerit species substantiæ se à crassitie ad magnam tenuitatem consequentes.) Species autem hæc, sic comprehensim notatæ, non sunt singulæ in uno quasi gradu, ita ut omnes partes crassæ sint æque coactæ, & solidæ; & sic liquidæ, & cæteræ: sed singulæ species multorum sunt ordinum, multorumque graduum: (ob exactiorem distinctionem faciemus ordines quosdam specierum, ac deinde etiã ordinem diuidemus in gradus:) & crassarum sunt magis & minus crassæ, usque dum sint, quæ liquori uide-

antur finitimæ: & liquidarum deinde minùs ac magis tenues, usque ad consistentiam uapidam: & sic deinde uapidæ & halituosæ, minoris, ac maioris tenuitatis ratione differentes. Fuerit quoque in corpore humano (dicendum est enim etiam nunc) spiritus, substantia nobis supra omnem halitum ponenda subtilis, atque leuis: ut par est esse sub compositionem crassiorum & tenuiorum, in qua diutiùs ualentior calor laboret, actionis cuius finis ultimus semper uidetur esse res magnopere tenuis, hoc est ipse spiritus. Sic consistentia, & nomine etiam iam, differentes res palàm in compositione corporis nostri deprehenduntur. Vnde autem sit tanta dissimilitudo, quærere nunc, uidebitur extra argumentum: sed si quæratur tamen, dicam breuiter. Est, quia suprema terræ, unde animantium materia desumitur, multò adhuc maiore constant dissimilitudine. nec quia quatuor prima elementa, ut putarunt multi, misceantur: sed quia hic in medijs spatijs pugnant naturæ agrestes, uario Marte, uarioque successu: dumque illas uariè, ac diuersè affici, mutarique contingit, sit, ut materia quoque, quam illæ occupant, uarios, diuersosque contrahat habitus: ut aliàs, loco commo- diore, exponetur.

Cuius naturæ sint substantiæ, ex quibus constat corpus hominis. CAP. II.

Singulæ autem substantiæ species, singuliq; ordines, atq; gradus, ut consistētia differentes sunt, sic etiam alijs qualitibus differentes erunt: fert enim discreta & syncera ratio rerum, ut quæ uno differunt, alijs etiam differant, uidelicet, quæ propriè in hæreant, non quæ (ut sæpè accidit fieri in his medijs) ut externæ adsint, aut esse uideantur. At qui si accidentibus differunt, ut etiam naturæ differant necesse est: id enim est perpetuum in rebus: nempè, ut iuxta rei naturam, sint cætera omnia, quæ sunt in re: itaque si alia illa erunt, rectè arguere licebit, aliam esse rei naturam. Cuius uerò naturæ sint substantiæ, quæ componunt corpus nostrum, hoc est, à qua incorporea ut sint tales, nullo negotio nos inuenimus. Non enim dubitamus, neque est omnino dubitandum, media

media omnia referenda esse ad prima, & ei primo subijcienda singula, cuius adhuc, utcumque mutatas, uidetur retinere conditiones: & ad eius naturam referendam esse singulorum naturam, qualiscumque iam sit tandem. Nunc igitur, cum est animaduersum, duo tantum esse prima corpora, alterum terram, alterum hoc tenue, quod per sublimem fertur locum, siue ætheris, siue alijs rei nomine uelimus appellare: quæ uidebuntur accedere ad terram, eius naturam retinere statuendum: quæ ad ætherem, ætheris naturam. Terra igitur est iners, crassa, opaca, & frigida: quæ igitur grauiasunt, & crassa, lumen neque reddentia, neque transmittentia, frigida quoque natura erunt: & quæ magis grauias, crassa, opaca, ea magis frigida. Aether mobilis, tenuis, quæ lucidus, quæ pellucidus, & natura calidus: quæ igitur mobilia, tenuia, pellucida, aut luminis aliquid participantia, calida quoque natura erunt: & quæ magis mobilia, tenuia, pellucida, participatiue luminis, ea magis calida. Ut quid consistat ita in medio, ut ne ad alterutrum referri possit, est impossibile: tamen si quod nobis dubitationem afferet, inspicienda perspicuitas, aut (quod puto certius) experienda leuitas, aut utraq; enim poterunt nos ducere ad naturæ rei inuentionem. Sapor super omnia potest prodere naturam rei, si liceat experiri, & gustatus syncerus haberi queat, & simus boni cognoscendi ex sapore iudices. Fit enim in natura hoc modo: Prima corpora, dum alterum ab alterius ui mutatur, & in oppositum agitur, retinet tamen longum suam naturam utcumque mutatam, & à se ipsa aliam factam, usque ad extinctionem eius; & simul omnes suas conditiones: inde alienæ qualitates incipiunt apparere in materia, sed infimæ primò: tum per medias species accrescere uidentur, usque dum ex opposito rursus ad summum euaserint. itaque quod ad alterum iam accedere, idque quoquo modo attingere uidetur, ei, ad quod accedit, sine dubitatione attribuendum. Nec dubitare oportet, quia aliquando contrà appareat, & crassa quædam sentiantur calida, & tenuia frigida: nam (ut dicebamus superiore libro) uel composita erunt dissimilia, uel modo ingressa incorporea tuis aliena aderit: uerè autem res habuerit, uti exposui, & ita comperietur, si aliena secesserint. Antiquiorum multi media hæc mutatione quidem primorum, sed

magis missione & presentia contrariorum, decreuerunt existere: nos autem, quibus eodem modo missio nulla est, dicimus, media esse, quia prima, usque simpliciter secum habentia, descenderunt à summo uel deiecta contrarij, & minora, & alia omninò à se ipsis reddita. Ex talibus, & eius naturæ substantijs; compositum, constitumque est nostrum corpus. Qua quidem ratione statuenti tibi non erit uerendum, ne uel Empedoclis cōcors conuentus elementorum, alioqui immutabilium, sed in minutissima redactorum, ut refert Aristoteles, uel Epicuri atomorū concursus, aut Anaxagoræ homœomeria, aliquid eiusmodi ineptiæ obijciatur: ratione enim rectè, & discretè quæ sita arguente, approbanteq; sensu, palàm sic esse demonstratur.

Quia substantia natura inter se dissimiles semper inter se pugnant, seque inuicem turbant, oportere, in corpore humano una aliqua superet, qua premat, & corrigat alias.

CAP. III.

Orrò ulterius sic procedemus: Quæ inter se dissimili natura sunt, naturaliter quidem, contraria inter se sunt, uiribusque prædita, quibus se inter se infringere, & perdere omninò ualeant: & si committantur, dum sint, ferant uires contrà, oppugnentque se inter se, ut dixi etiam altero libro. Cùm igitur compositio corporis nostri sit ex tot, & tam dissimilibus inter se: certè, quantum in ijs est, semper pugnabitur, & semper erit labor. Non enim tantùm materia ea sunt, sed singula substantiæ compositæ, constantes natura, quæ agere possit. Tum impossibile est, ut quæ dissimili, impariue etiam inter se natura sint, similiter, pariterue operentur: (intelligo nunc operari, mouere se, aliquid simul, loco, aut manere) nam eius rei quoque studium, & facultas est à natura, secundum eius speciem, atque gradum: estque immota lex, singula pro genere, proque gradu operentur, nec aliter, magisue, aut minus, nisi impediuntur. Quando igitur usque ad eò dissimilia, impariæque sunt in hoc corpore, dissimilium, impariumque studiorum: quantum quidem sit in ijs, numquam fiat unum aliquid rectum,

rectum, uel certum; immota enim detinere conabuntur mobilia, & hæc illa agere, rapere: impariter mobilia se inter se conturbarint, dum aliud alio agunt, & alia forsitan uia conabitur mouere. Quis erit modus comprimendæ pugnæ, & corrigendarum turbarum? Quoquò me uertam, is uidetur esse, nec præterea alius: uidelicet, ut una aliqua substantia longè superet alias, & uiribus suis illas frangat, & quamuis reluctantes, trahat secum tamen, si mobilis sit ipsa. Nulla enim ratio fert aliter, nec ipsa natura aliter ferre potest. Ac una inquam superet, non duæ, uel tres: nihil enim minus pugna & turbæ inter duas dissimiles fuerint, quàm inter plures, si utraque in alteram uires potenter, efficaciterque miserit. Ad eam igitur, quæ superat, inueniendam accingamur.

Qualis sit substantia, qua superat & dominatur in corpore nostro. CAP. IIII.

Ed in tanta dissimilium compositorum turba uix puto eam secretò deprehendere licere: & forsitan ipsa per se fuerit talis, quæ faciliè aciem oculorum, tactumque manuum, ut est cum compositis, ualeat effugere. Quare artificiosa uia insistendum, si ad eam cupimus peruenire. Breuis quidem, & expedita uia esset, indice eius incorporea uia, hoc est calor: eius enim esse calorem hunc nostrum, quem (rectè quidem) uocant animale, non est dubitandum, quando ea abeunte, perit omnis hic calor. Cumque sit compertum, calorem maiorem, uerè non cõsistere propriè, nisi in subiecto maiorem in modum tenui: iure statuere uideremur, quæ sitam substantiam esse calidam, tenuem, mobilem: leue enim etiam mobile. Placet autem magis, insistere alia uia forsitan magis idonea, quæ talis est: Vbi in composito superat unum aliquid, consequens est, ut operatio, quæ sit in composito, uel omnis, uel certè ferè omnis, fiat iuxta ingenium superantis: sic quidem res fert, & ueteres etiam ipsi monuerunt. Nunc igitur motus, qui multis partibus corporis uidetur esse perpetuus, & comportatio materiæ huc & illuc per corpus omne, etiam perpetua, & is etiam motus, qui dicitur uoluntarius, cu-

ius exercendi uiuo homine perpetuò facultas est, oportet sint substantiæ superantis: si enim ea perpetuò superat, perpetuò etiam ex eius ingenio erit operatio. Grauiam uerò hæc, quæ sunt in corpore nostro, partim immobilia sunt per se: mouentur enim subinde manifestè facta ui, nec semper: quod est indicium, ab alio, & cum labore moueri: & sub mortem remanent penitus inertia. Natura uerò sic habet: quippè, ut substantia nunquam facultate ex ingenio operandi deficiatur, dum sit ultimum, nec etiam unquam cesset ab operando, prout opus suæ conseruationis requirat. Substantia igitur superans erit auctor motus. Atqui si id est, ut est; iam tenemus eam: nihil enim æquè indicat, & manifestat latentes substantias, quam operatio. Scio autem, motum contrarium esse immobilitati: dicatque ratio, quemadmodum motus est immobilitati contrarius, sic mobilem substantiam ab omnibus nominibus contrariam esse ei, quæ immota est. Agemus igitur hoc modo: considerantes conditiones huius crassi, quod est immotum, subinde transientes per collationem ad contraria, ex aduerso ponemus substantiæ propè perspectæ conditiones. Hoc graue est, ergò illa leuis erit. hoc non æquè quidem, sed crassum omnino omne: igitur illa tenuis. hoc opacum, lumen neque reddens, neque transmittens: illa igitur lucida, uel omnino pellucida. hoc immobile, loco per se immotum, semper sic mansurum, dum erit tale: illa igitur mobilis, per se semper mota, sicut natura per se à sua propria operatione cessare nequeunt substantiæ. hoc natura frigidum per se, ut apparet saltem sub mortem: illa igitur per se natura calida. Mobilem etiam eam à se esse, quando hoc est immotum, prædictum est: & iam motum eius sequimur, tamquam ducem ad eam. Sic breuiter erit substantia, quæ superat in compositione corporis humani. Si queris simile, contemplantur hoc purum, leue, & tenue, quod occupat sublimem locum, quod à ueteribus siue ab ardendo, ob calidam sui naturam, siue à perpetuo cursu, est æther uocatum: huic enim non modò assimilasse, sed tamquam suæ uniuersitati retulisse iure uidebere iam comprehensam substantiam: sicut contrariarum conditionum corpus terræ, uel terræ finitimum. Spiritum non incommodè uocaris, usitato iam nomine. Nam spiritus mihi,

& corporea omninò substantia, ea, quã querebamus, uisa est, & incorporea esse non posse, quia horum crassam ètorum natura omninò non est ea, quæ est effectrix motus; itaque si illa in his sit, ut aliena omninò sit, & per accidens, ut loquuntur: sic enim sunt naturæ, ubi sunt ea cõditione. sed quæ ut alienæ sunt naturæ in corporibus, (quantùm ostendūt eæ, quæ se mihi referunt cognoscendas,) durare in ijs non possunt, nisi alia consimilis foris usq; submittatur. Tum naturæ incorporeæ materiam alienam, cum possunt tollere, unico modo uidentur mouere, nec alio: scilicet, rapere ad principium, unde ipsæ promanant: sicq; calor cœlestis sursum euehit, fornacis rapit ad fornacem interea, dum sursum properat ad calidorũ primũ, quare ea uia etiam attollit. catulus saltitans aliquando in os tormenti bellici feruentis uel caloris absorptus est. At in corpore nostro & in alias partes mouetur, comportaturque materia: & sanè spectabile est, qua moderatione, qua arte, tam multis, uarijsq; modis ea ducitur, fingiturque. Id cum non sit moris naturæ incorporeæ, corporeæ erit. Si fortè nunc quæras, unde sit talis substantia in hoc corpore, aut unde aduenerit; dicam. Est, quia sub hoc ipso corpore producta est, & ab hoc ipso conclusa atq; coërcita, ut ne elabi posset. Quòd si adhuc iubeas exponi modum, quo illud fuerit factum, dicam etiam breuiter, aliquid tamen paulò altiùs repetendo.

Quo modo fuerit factum, ut spiritus esset in hoc corpore. CAP. V.

Quitus nostri primordia ex semine sunt. Semen autem non est unum simplex, sed compositum etiam ipsum ex omnibus generibus substantiarum, excepto spiritu. Sunt autem copiosiores in eo duæ species substantiæ: una ea, quam dixi halitum, res, quæ quidè non est spiritus, sed propinqua spiritui: altera crassitudines. Quæ quidem crassitudines tum multæ sunt; tum ferè ita cõminutæ & leuigatæ, ut facile sequi composita queant, si illa cõfertim conentur ire. præterea multis partibus amplexatæ inter se & coagmentatæ, ut semper consilia amplectuntur se inter se. Ea autem rahi

massa comprehensa loco, ubi procreamur, consequitur in tem-
 pore non valde longo, ut de substantia, quæ in ea massa proxi-
 ma spiritui est, spiritus plane enascatur, similis (ut dicam breui-
 ter) spiritui parentum. Factus autem spiritus profecto statim
 elaboretur; nam nullum naturæ est libens cum dissimilibus,
 quæ eadem cuncta sunt contraria: sed non unum obijcitur ob-
 staculum. Per id enim tēporis locus, in quo fit generatio, quasi
 studente natura parentis, atque conante retinere fugitium,
 ita clausus undique, & ita constrictus est, ut merito res mira ui-
 deri soleas. Crassitudines autem ipsæ, inter quas spiritus exor-
 tus est, coagmentata: multis paribus, uti dixi, nolūt omninò dis-
 iji atque disrupti: itaque quantum etiam in ipsis est, non
 facile per medium sui exitum dare paratæ sunt. Non enim in
 superficie earum producit spiritus, sed penitus sub illas, sicut
 sub illas quoque per omnia habebatur halitus. Sed ipse etiam
 spiritus, ut factus est, ipse quoque sibi exitum usque arctiorem,
 difficilioremque reddit. Nam (quæ est cupidò, & studium inex-
 plebile omnium naturarum) dum sese multiplicat, & sui copiã
 adauget, agens etiam uehementiore ut, quàm per ipsius exor-
 tum in semine agebatur; consumitque in eam rem non hali-
 tus modò consequentes, sed uapores, atque liquida: crassitu-
 dines priuatæ liquentibus, quorum interuentu magis laxæ, ma-
 gisque apertæ tenebantur, cogunt, constringuntque sese: sicut
 uidemus fieri in aperto, ubi liquida de medio crassiorum, qui-
 bus composita erant, exhauriuntur. inde uerò postea difficilius
 adhuc spiritui fit exeundi negocium. Et quia ille nunquam
 cessat, sed usque etiam etiamque idem agiteo modo usq; magis
 magisque angustum exitum sibi fecerit. Verùm enim uerò eo
 quidem loci nunquam penitus deficere humores poterunt: &
 præterea habitus ipse crassitudinum non est talis, qui facile obri-
 gescere possit: quam ob rem licet eæ usque magis magisque
 coarctentur, tam è longum ductiles, atque sequaces erunt. Eam
 autem ob causam fiet, ut si quæ tamen conclusus spiritus impo-
 rum facere uelit, atque illæ sequantur, nec dimittant. Primò
 quidem ille fit paucus: & deinde augetur quidem usque, sed
 paullatim, ut de materia per gradus, perq; ordines consequens.
 Coercencia, uerò crassamentata præter quàm quòd quanta sunt,

eum etiam aliquatenus auctum facile sequi possunt: ipsæ quoque auctu crescunt: namque ibi non spiritus tantum, sed omnia, quæ ad constitutionem talis animalis pertinent, adaugentur. Erit igitur usque crassamentorum tantum, quod spiritum capere commodè possit. Numquam autem ille subito adaugetur ea copia, qua dispellere obstantia valeat: sicut cum nimium turgentibus contentis disrumpuntur continentia. Iis uerò modis undique ui facta, & undique prohibita uia, esse cogitur sub hoc graue & crassum spiritus, substantia tenuis & leuis, digna alio consortio. Eaque causa deinde est, ut fiat à spiritu hæc talis corporis conformatio, quam ego quoque aliàs pro uirili persequar, tunc, cum, *DEO* dante & adiuuante, animantium conformationem scribere aggrediar: & fortè in consequentibus, si res ita ferat, quasi præteriens ostendam aliqua rudimenta.

Vnum primò oriri, & postea non posse fieri plures, qui omnes agant & moueant. CAP. VI.

Nus autem fit primò spiritus, part totus, sui similis ab omnibus partibus: & deinde non potest fieri, ut efficiantur plures dissimiles, qui ipsi quoque agant & operentur. Vna enim natura, omninò uniformis, initio capit, pertenditque motum: ac necessariò una, si generatio consequi debet, causa superius est reddita. Et, si uniformis natura mouet; certè unam, simplicè propriè substantiã effecerit: simplici enim naturæ in mouendo unus ultimus propositus finis. Deinde uerò, ut spiritus exortus est, eius quoque unius præualebit & superabit tota cõpositione actio & operatio. Qui igitur ille possit propriè facere alios sibi dissimiles? Naturã simile prorsus simile facit: dissimile numquam propriè. Quòd si ab aliquo fortè dicatur, fieri id tamen per accidēs: nam calor spiritalis dum omnia agere in spiritum conatur, & agit omninò, ralem, qualis is, unde est ipse, per media agat oportet; & si per mediã, ergò per spiritus, qui sunt inferiores humano: ego quidem non negabo id; ualet enim ratio: sed dicam: etiam si fiant inferiorum ordinum in corpore nostro spiritus, quicumque sint, & quocumque fiant modo: tamen (dum benè res cedat) neque

licentiæ quidquã habere eos in hac compositione: nihil agere, nihil mouere, nihil posse, sortemque eorum esse, ut omnes excipiant actionem alius superantis, & ab eo patiantur, ineluctabiliter mutantur, & consumantur. Vnus enim (ut toties iam dico) oportet agat & operetur spiritus, unaque; natura, uniformis, eadem per omnia. Si alius spiritus dissimilis, aliaque; natura agat, laboret illa, quæ nunc agit, & pereat, & subinde uideantur fieri longè alij motus, quàm nunc uidentur. Itaque quæcumque; aliæ spirituales substantiæ fuerint in cõpositione hac, iam ferè materia tantum erunt spiritus omnia sibi subiicientis. Quam ob rem, etiã si aliqua tamen actio, aut operatio animalis, in ijs appareat, non erit uerè ipsarum, sed ipsius superantis; qui calorem suum mittens in omnia, eo complebit etiã illas, eò faciliùs, quò alioqui per se calidiores fuerint; & eo deinde non in ijs modò, sed de ijs egerit: qui que omnia secum agens & mouens, egerit quoque illas, eo que faciliùs, quò leuiore fuerint: & ijs etiã motis, si fuerit usus, è re sua utetur. Ea cum irã habeant, qui nunc de natura hominis tractauerit, non modò commodè ad tractionem, sed opinor iure etiã aliquo fecerit, si extra spiritum, qui potitur rerum, & qui princeps, & propriè unica natura hominis est, cæteras substantias spirituales, quæ fortè hîc cõpositæ sint, cõiecerit in ordines halituum, neque ullam earum, ut spirituum, habeat rationem, quando à se nihil quidquam spirituale faciunt. Hominis enim spiritum unum agnouerit, & unum ponet, nulla in parte sui dissimilem. Nobis, qui rem tenemus, & iam rectam ratione agnoscimus, dubium esse ampliùs illud non potest: sed propter multos, qui hoc tempore non minus, quàm olim alij, irrequietè ambigunt ea de re, & numquam finem faciunt sermocinandi; placeat rogo parum perattendere demonstrationem, quæ id, quod affirmo, cuiuscumque, quàm uis peruicaci, persuadere possit. Non enim à falsis imaginibus, inaniter, monstròseue confictis, petita est; sed ab ipsa re, ipsaque ueritate, quam certissima ratio declarat.

Demon-

*Demonstratio, qua ostenditur, spiritum esse unum, sibi
totum consimilem. CAP. VII.*

Receptum est, (namque ita aperte habet ueritas) ut quod natura nutritur, hoc est reparatur, & quasi supplementum accipit, re prorsus simili facta reparatur, si quidem recte nutriri debeat. Quam ob rem, si nunc nos ostendemus, id, quo in corpore proxime suppletur copiam spiritales omnes, nimirum spiritum, esse ab cunctis partibus sibi similem, iure, quod intendimus, consecisse uideri debemus. Arteriae igitur quae dicuntur in corpore nostro, uasa sunt sic parata, ut ex duabus constent tunicis, quarum una est quintupla tunicae uenarum: & sic sunt textae, uillis ita densatis, ut nihil densius uideatur texi posse: & (quantum est animaduertere) non inaequaliter dense sunt textae, sed aequae omnes. Eaque argumenta plane indicant, ex illis non dari exitum alij substantiae, praeterquam admodum tenui: & ex omnibus aequae tenui. Laboratur autem sub ijs materia prope tota leuis & tenuis; flos sanguinis tenuissimus: quae (ut ratione duce assequimur) in breui tota in rem spiritalem agi queat. Calor uero, qui sub eas coquit, aequae magnus gradu esse per omnes facile cognoscitur: copia quidem, pro copia materiae, quae subest. Muentur autem illae omnes ferè uno eodemque tempore, à cotide ad extremas usque: pari certè tempore omnes. tum eadem celeritate, eodem agmine, numero motus. Quis iam etiam à se non colligat, unam, totam sui similem, ijs fieri & deinde emitti substantiam? Qui enim non fiat, ubi conueniant omnia? materia, agens, instrumentum, motus, tempus, & (si is quoque aliquid ad rei constitutionem facit) focus? Ea uero, quae fit, substantia, uel omnibus consentientibus, spiritus est. quo iam si suppleatur toto corpore uniuersus spiritus, nihil ea de re ambigendum sit amplius. Attende autem, rogo te, ut suppleatur. Rami aliquot arteriarum deueniunt sub cerebrum, in cellas quasdam satis amplas, in quibus caput est spiritus: is igitur continenter reparant caput spiritus: qui inde postea quasi extendendo artus, procedens per neruos quosdam ductus, complet partes

I 3 omnes,

omnes, in quibus manifestus deprehendatur sensus. Paruos autem & graciles uidebis eos ramos, nec mirabere: nam cellæ illæ, & ductus neruici de materia benè crassâ, ac benè coactâ, compactaque sunt: ut non ità in breui inde ire contentus spiritus queat. Reliqui rami & trunci, plurimi, & longè maximi, extenduntur in omnem corporis molem, per omnes partes. Multitudine igitur spiritus, qui ijs redditur, complentur cætera corporis omnia, quæ tanta sunt; & massa ipsa sanguinis, (ut accipiunt & dicunt comprehensim) ex qua, ut materia, corporis omnia ponuntur. Ex successione autem perpetua huius spiritus in omnes partes, duci argumentum potest, alium nullum esse in ullis spiritum, ob causam, quæ à me suprâ ea contentione allata est. Quam ob rem nihil dubitandum, totum sui similem esse, qui nunc cõtinuè fit, spiritum, & quo continuè uniuersus toto corpore suppletur. Si spiritus nunc spiritu ab omnibus partibus eodem, omninò reparatur, ergò ab omnibus partibus sibi consimilis est; & si nunc ab omnibus partibus sibi consimilis est, ergò à primo totus sibi similis productus est. Quid hoc argumento cogitari possit apertius? Quod enim aiunt aliqui, per conuolutiones quasdam, quæ aliquibus locis uidentur, arteriarum, longiùs morari in transeundo spiritum: quare si non fiat ibi alius, tamè ità eum parari, ut postea egressus fieri possit alius; inscientium est dictum, & à nobis priore libro exagitatam. Tantùm enim abest, ut ex complicationes spiritum longiùs retardent, ut ne quidem materiam eius diutiùs possint retinere, quàm facerent, si in rectum productæ essent. Nam præter quàm quòd spiritus materia est flos sanguinis, halitus & uapor: mistus etiam est aër, (ut etiam postea dicam) qui est tam citus; cuius quidem aëris commistionis ea uel momento à corde ad extrema usque uasa per anfractus quosque ualeat peruenire. Accedit insuper dilatio arteriarum, quæ cum primis instituta materię attrahendæ causa est: quam oportet sequatur materia: & illa tam celeris est à corde ad extrema usque. Quod etiam dici solet, spiritus egressi de arterijs partem fieri alium, multò magis inscientium dictum est. A se enim nulla pars assumere aliquid poterit, quod etiam non possint aliæ: ab ijs autem inter quæ uersatur spiritus, si qua parte uinceretur, ea quidem mutari, &

si, & fieri alius omnino posset: at ipse uincit omnibus.

Spiritus solius esse hanc uitam: & eius solius operationes omnes, quæ sunt in uita. CAP. VIII.

I autem spiritus superat unus, ut dicimus, & probamus, & alia composita omnia premit & sibi subijcit, & quæcumque sint, sibi obsequi cogit: ille unus uiuere in hoc corpore putandus est, & eius esse hæc uita animalis. Est enim uiuere, agitare secundum naturam suam: nulli autem alij substantiæ in compositione huius corporis licet agitare secundum suam naturam: aliæ enim omnes mutantur à sua natura, & franguntur, & pessimæ dantur. Tum, si eius unius est uita, eius quoque unius erant operationes omnes uitales; hoc est, quæ rectè fieri uidentur in homine, aut ab homine, suppetente uita. Quod enim uincit inter dissimilia & contraria, indeque agitatur unum ex ingenio; id quoque unum mouere & operari, ut fert natura, & ut est impetus, consentaneum est. Operationum autem, quas ædit spiritus, primæ offerunt se motus & sensus: quas quidem facultates unde ille habeat, exponendum nobis sine cunctatione, si ea, quæ diximus, probari uelimus.

Vnde spiritus habeat motum. CAP. IX.

Motus quidem spiritus non est unius generis: sed est per locum, & est alius, quem uocant alterationis: qui quidem affectionis est, & semper aliqua affectio; sed ex quadam actione fit à spiritu in se, ut declarabitur inferius. Eum ædit, cum qualitates rerum uideantur percipere. Facultatem autem mouendi per locum habet, quia naturam habet, quæ una propriè motus localis est auctor, & statum in loco pari nullo modo potest: nempe calorem. Calor est ea natura, quæ gaudet agitatione per locum: proptereaque semper materiam coactam & crassam expandere & tenuare conatur: uidelicet, ut eam subiectam habeat lenem, faciliemque ad gendum secum per locum. Ascendendi autem affectionis motum facult-

facultatem habet, quia sentit: & quæ sentiunt, ubi sentiunt, in se cieant necesse est, ut demonstrabitur in consequentibus. Quod si uelis ponere inter motus spiritus actionem, qua eius natura mutat dissimilia: id quidem potest, quia calore præditus est: quem extendens in alia, quoque superans, flammæ more, frangere ea, mutareque potest.

Vnde habet sensum. CAP. X.

Vnde autem sensum habeat spiritus, qua de re tam anxie ueterum multi laborarunt, nos ne minimum quidem in querendo laborabimus: causam enim habemus non modò promptam facilemque, sed necessariam: Quippè, quia omne, quod natura constat, uim sentiendi habet, & sine ea esse non potest. Mirabere, optime *REX*, nouitatem pronuntiati: sed attende, rogo, quàm euidenter id ostendatur. Omne simile petit simile, & fugit dissimilia: neque id causa loci facit, ut uisum est Aristoteli: nam non substantia est propter locum, sed locus propter substantiam: neque à loco, sed in loco quæritur bonum. Tum, omne simile amplectitur simile, & cū eo amicè est: in dissimile agit & pugnat, & ad illud inualefcens colligit sese, & unit suas uires. Cur id? scilicet, quia omne naturam habens sensum habet eorum, quæ tangunt: & quæ bonū dare uidentur, & fouere, & robur suo robori addere, amica statuit, & uult ea, & sequitur & cum ijs esse uult, sic sperans uitam perenniorem, uel dulciorem: cōtrā, quæ malum dare, & alterare, & frangere, inimica statuit, noxiaque, proptereaque, facit omnia, ut ne eorum sentiat contactum. Non est enim sensus tantum dignotio alterationis, ut quidam docuerunt, qui quidem unam modò speciem finierunt sensus: sed etiam eius affectus (non inuenio aliud uerbum, quo exprimam rem) qui à similibus & cognatis attingentibus datur: qui quidem non est alterationis, & motus de statu, sed dulcissimi, & (ut sic dicam) uitalis motus ad uim amicam blandissimè quasi afflantem & uegetantem. Ut sic forsan commodè definiatur: Sensus est dignotio sui ipsius affectu: cōprehendēdo uoce affectus id, quod dixi modò. Nefas sit enim similitum sensum negare naturæ: quæ enim

uim modo ea seſtetur, niſi ſentiat? aut uerò qui conſeruetur? Semper enim uel cum ſimilibus, uel cum diſſimilibus uerſari oportet: ab his cauendum, cum ijs manendum: qui id faciat, niſi noſcat non modò ubi ſint, ſed quæ ſint? Id certè per ſolam tactus qualitatem haberi poteſt: ſed quid proſit tangere, niſi dignoſcat qualitatem tactus? Dignoſcit igitur, ac neceſſariò, & hæc & illa, & utraque poſitionis ratione: ſi enim altera generis oppoſita ſentit, altera etiam ſentit; ſemper enim erit ſentiens: atque inde altera refugit, altera ſequitur: quo ſtudio maximè conſeruetur mundus. Omnia igitur, quæ conſtant natura, uim ſentiendi habet: ſpiritus eſt ſubſtãtia naturalis, natura cõſtans: ergò uim ſentiendi habeat neceſſe eſt. Quòd ſi in primis uera, atque adè neceſſaria ratione non ſatisfacio, quando plurima uideantur eſſe, quæ diſſecta, ad necem acta, extrema patientia nullum dent indicium ſui ſenſus: & multa conſimilia diſiuncta & diſperſa manere, & quaſi negligere ſe inter ſe: cogor pluribus uerbis reddere cauſſas eorum factorum, & poſteà euidentioribus argumentis ueritatem illuſtrare. Ac principio aio, ſenſum non eſſe materiæ, ſed nature incorporæ, quæ eſt in materia: materia penitùs bruta eſt. Impoſſibile autem eſt, offerri nobis ſenſum naturarum, niſi earum ad nos perueniat motus, & ſic affectus earum aliquo modo participes ſiamus: motus enim eſt nobis alieni ſenſus index; & ferè cum ſenſu cõiunctus eſt. Natura autem ſine dubio ad omnia tangentia commouetur, quamuis alio atque alio modo. Dupliciter autem eam agitare accidit: nempè, uel nudam, per accidens adhuc extenſam per aliena corpora; uel cum materia iam ſuppoſita ſibi, & eam quaſi indutã. (per te hæc meliùs intelliges: ego enim ut declarata & ſuppoſita iam, aſſumere opus habeo.) Nudè motus erit ſecretior; quipè quia facilè latent ſenſus noſtros motus incorporeorum: indutæ in multis eſt manifeſtus, & cum ſenſu habitus: in multis manifeſtus, & quidem cum ſenſu, ſed non habetur; in multis autem eſt tam exiguus, ut nobis non referatur, proindeq; cum eo etiam lateat ſenſus. Nos enim ferè nihil ſentire putamus, niſi clamet ad tactum, niſi membra quatiat. Iniuſti, qui præ nobis uelimus de omni ſtatuerè natura, & in omni expoſcamus ſimiles noſtris motus, ſi eas facultates, quas ipſi habemus, illi ueli-

mus attribuere, etiam si non habeat instrumenta, quæ nos, aliæ
 ue animantia. Quo errore ducti, neque eas substantias, quas ali-
 quando sentire uisimus, nunc sentire existimamus, quia sensu-
 um suorum nihil significant nobis. Sic neque animalium, quæ
 bruta dixerunt, spiritus è corpore egressos sentire posse putamus
 amplius: neque si aliquo modo ostendant etiam suum sen-
 sum, id putamus esse sentientium, nisi sit uox, qualem exaudire
 solebam⁹. Nā aër, qui propè similis est substantia spiritib⁹ animaliu⁹,
 de eodem certè genere substantiæ est; compressus uehementèr,
 collisusque, gemit, fugiens compressionem, & iam de ea con-
 querens: quæ quidem querela est sonus: tamen uulgò mini-
 mè omnium sic rem esse existimatur. Non sic uir prudens rerū:
 sed etiā motū corporū, quē uel pulsa, uel tracta exsequi uideret,
 natura corū agēte, exsequi nouit: quippè uel pressionē, uel diui-
 sionē sui cū materia, nō ferente: nisi. n. id esset, ea ubi pelluntur,
 coacta in sese admitterent quod inuadit, mollia præferim, neq.
 latū unguē mouerentur amplius: & ubi trahuntur, quantū eo-
 rum apprensus est, tantum auferretur, reliquum remaneret
 disiunctum: quid enim esset causæ, cur fieret aliter? Enimuerò
 non æquè omnia, hoc est pariter promptè, pariterque exquisitè
 sentiunt: nā neque omnia eandem, parisque uigoris naturam
 habent. Quæ naturam habent calidissimam, ut celerrimi sunt
 motus, sic etiam exquisitissimi sensus: quæ minùs calidam, tar-
 dioris motus, & hebetioris sensus: sicque per gradus descendi-
 tur usque ad ea, quæ minimum habent gradu calorem, & tardis-
 simè mouentur, stupidissimeque sentiunt, ità ut nobis prorsus
 immota, insensiliaque uideantur. Ac talium natura petita à con-
 traria, licet miserè conficiatur, tamen lentissimè ad cladem suā
 mouetur, stupidissimeque sentit: & quamquam fugere quàm
 procul conetur, tamen sic lentè id agit, sicque breuiter, ut etiam
 à se ipsa relicta perire uideatur. Et nō ne etiam sunt animalia,
 quæ ob sui caloris ignariā stupidè sentiunt? Atque hæc ratione
 infirmorum graduum naturæ iure aliquo nobis expertes sensus
 uideri possunt, dum uerè non sunt: & etiam id probè scienti-
 bus, per collationem ad exquisitè, promptèque sentientes, pos-
 sunt insensiles statui. Quæ à contraria natura tenentur substan-
 tiæ, à frigore nimirum, quod alioqui immobilitatem amat, à
 calore

calore correpta, faciunt quod non faciebant, mouenturq; sed quò fugiant motum, raptumque caloris: ac cogunt sese intrò ad centrum uel terræ, uel etiã suum; qui modus unus est ipsarum uel petendi similia, uel fugiendi contraria: sed motus ferè non uidetur, quippè quia tam compactæ eæ solent esse, ut uix sit spatium, quò se conferant, & per quod suum ostendant motum. deprehenditur tamen in aliquibus motus, & inde sensus uiris prudentibus, ex induratione earum ad calorem: quæ quidem fit, ijs undique intrò cogentibus sese, atque fugientibus, dum suam efficaciter pertendere possunt fugam. Similia autem quædam à similibus confectandis abstinent hisce de causis: Substantiæ, quæ incommodum, quod nullo modo sustinere possunt, fugere, uel maximum bonum assequi iam prope-rant, si expeditæ iam eunt, profectò similem aliquam paruam, quam fortè sentiant esse in uicino, dimiserint: nam parum ab ea assequi poterunt, & si ire uelint, itinere abducente à proposito sine, uel certè remora te, oportet eant. Quam ob rem neq; flammæ eunt ad flammæ: quamuis si fiant contiguæ, libentissimè uniantur. Si autem ea conditione sint substantiæ, ut cogantur esse sub dissimilibus, ac similis fortè etiã impedita adsit: sensu eius habito, iuerint ad eã, si sint mobiles, nec prohibeantur, uel cū impedimētis: cōiunctionēq; appetiuerint, si ea lecta specie, & blādo ad se affectu inuitet: nam si sit tristis, obruta & cōtristata à dissimilibus. auertāt ab ea se. hocq; ferè fit in animalium amoribus. Deinde est hīc in medijs spatijs, ut quod iturum esset, constet ex substantijs magnopere dissimilibus inter se, diuersarum, impariumue naturarum, studiorum, facultatum. Eo fiet, ut quamquàm una, uel duæ insint, quæ iam irent, detineantur ab alijs, & impediuntur, quæ fortè uelint lentiùs, si ituræ sint, hoc est si sit eundum, ubi sint etiam ipsarum similes: nam si non sint, numquam accedant libenter. Tū quia sēper dissimilia in dissimilia agunt, afficiuntque illa; facile in cōpositis fuerit, ut quæ & ire, & rapere etiã impediētes possent substantiæ, ui dissimilium afflictæ sint, & impetū iā facere nequeant. Sed ferè est hīc ad terrā, ut in cōpositis plurimum sit eorum, quæ sunt naturæ grauis, & penitūs alienæ à motu: quæ igitur suum morem sequentes, ui retinere possint quam uis leuem cōpositam. Grauiam enim num

quàm motum capiunt, nisi (ut dixi) ut fugiant motum. proptereaque in sublimi posita, per se tendunt deorsum: quippè quia manere in sublimi, naturarum est à se mobilium, seque sustinentium per spatia: qualis cum non sit ipsorum natura, impotentia eius operationis, atque aded exhorrentia eam, ut alienam, fugiunt deorsum ad grauium coetum quorumcumque, ubi suo modo sint, & conquescant. Tendunt autem ad centrum, primo suum, deinde uniuersi. eaque causa est, ut semel separata à similibus, deinde, uel contiguis ijs factis, non amplexentur illa amplius: scilicet, quia explicare sese, quod amplexando faciunt oportet, ire est uersus circumferentiam, quæ res aliena est, & ipsis inuisa. Videntur autem quædam ex grauibus, quæ dum dura, inertiaque penitus sunt, faciunt quod dixi: si autem à calore explicentur, & colligentur, quibus id accidere potest, libenter amplexentur similia, si contigua fiant, & continuentur ijs, si ea ex altera amplexentur, liquataque sint: poterunt enim iam talia facta: nam omnia liquida iam aliquatenus mobilia sunt. Non uidentur autem liquida à se, ne erga simillima quidem, capere motum, nisi contigua, uel fortasse proxima: nimirum propter grauitatem naturæ: grauiuscula enim adhuc est natura dumtaxat liquidorum, atque tardior. Horum autem, quibus non modo à uulgo, sed à philosophis multis sensus denegatur, quot sunt, quæ sensus euidentissima dant signa? quæ quidè certè tametsi multis grauibus constant substantijs, tamè unã habent superantem, tum à se mobilem, tum quæ imperũ uehementius capiens grauia secum rapere ualeat. Plantarum semina si non cõtectã terra enascantur supina, conuertunt se in pronum, quò radicem defigant terræ. Crescentes plantæ, si quid est, quod surgetibus, sursumque tendentibus possit præcludere iter, antè quàm perueniant ad illud, flectunt iter, tenduntque ad liberum aëra. Nimis lenti caules, qui ualdè in longum porriguntur, quò sursum scandant, capere uidentur iter ad statumen uicinum longè multis pedibus. Palmæ feruntur nurare plures circa unum marem, pronas comis blandioribus: qui si excidatur, illæ sterilescant. Sunt plantæ, quæ nolint agere simul: & si cogantur, malint occidere. Quàm multæ; & quàm multi flores comitantur aspectu & gyro Solem? Est flos, qui Sole occidente immergit se aquis,

aquis, quibus innascitur, non patiens sine Sole intueri cœlum: mane unâ cum illo emergit. Est quoque aliud heliotropon, quod die uel nubis comitatus Solem, noctu uelut desiderio contrahit florem cœruleû. Contrâ est flos, qui horreat Solem: quare die se inuoluit, noctu pandit. Cucumis pendulus, si subeat spiritus olei fortè suppositi, auertat se, & apertè effugiat. Quid uerò quòd etiam à saxis, & à metallis manifesta sensus argumēta habentur? Lapis asterites capit fugam de succo limonis, deq; aceto ualido, cui immergatur. Magnes quærit arcticum polû, & aliam partem cœli non libenter aspicit. Ferrum it ad magnetem, palea ad succinum, quod in utroque amoris est indicium. Aio autem ferrum ire ad magnetem, non trahi ab illo, ut plerique alij: nam si traheretur, quocumque situ esset ad magnetem, usque eo ipso traheretur: sed non sic fit. nam squamæ ferri interposito scaphio mira celeritate uidentur sequi magnetem, sed usque se conuertendo in caput: ut styli ferrei se ad eum conuertunt, eumq; sequuntur. Vidi quoque stylum ferreum, qui alteram magnetis partem, quam ille semper ad polum uertit, tetigerat, ubi altera conuerteretur, tam celeriter auertere se, ut præueniret conuersionem. An uerò illud magnetis est, cuius spiritus subierit ferrum? quippè qui tantopere amet arcticum polum, ut sui ipsius faciem, quæ ab eo auersa nata sit, oderit? erit igitur magnetis iam sui ipsius sensus. Cæterum aiunt, moschum in cloaca (sit habitus honos auribus tuis) nihil mittere halitus odorati, ut neque cinnamomum: quare postea educta tantam uim mittere odoris, ut compleant omnia. Quod si sit, propterea fieri existimandunt, quòd eorum odoramentorum naturæ aduersæ naturæ importunitatē sentientes, nec propellere queunt, continent sese cum tenuitate, quam usque faciunt, nec eunt: quare fit, ut sub ea composita magna uis odorati halitus colligatur. Sed quid tot uerbis opus est? Cùm in similia primorum uniuersitatibus, eorum studium sit maximû se mutuò consecrandi, simulq; coniungendi, & dissimilia fugiendi, quod à sensu ueniat oportet: in specialium mediolorum ordinibus idem studium, idemq; sensus sit necesse est: quæ enim generum comprehendentium sunt, comprehensorum etiam sunt, licet imparia, & minorâ. Sic neque rationes nos, ne-

que argumēta deserunt, quin omnibus corporibus tribuamus sensum. Quin neque nudas naturas sentire nobis est penitus ignotum: nam quia tangibiles sunt, (ex inquam, quarum philosophi naturalis consideratio debere esse uideretur) tactu nobis aliquando manifestant suum motum, & sensum. Nōn ne ad caloris ualidi aduentum frigus refugit, sese colligens, atque uniens? nōn ne item calor ad aduentū frigoris? Habercm aliud lōgē maius, longēque euidētius argumentum, nisi res pronūcianda esset prorsus noua, & mira, quæ prius separatim suam requireret probationem: quam ob rem abstineo. Me autem hīc finem de causā sensus facere uolētem detinebis fortasē, quia iam in meā disputatione discrepantia uideatur. Dixeram enim, studiū rerum alteras sequendi à naturæ similitudine esse: nunc autem meo ipsius testimonio, multa sunt, quæ petant etiam ea, quibus cum nullam habeant similitudinem: quæ enim similitudo statuminis ad caulem? quæ plantæ ad alimentum, quod naturā adhuc palam est aliud? quæ lapidis magnetis ad polum arcticum? plantæ ad Solem? & si similitudinis causa ualeat, certè ferrum citius ferrum, quàm magnetem petat: & palea citius paleam, quàm succinum: quod rāmen non uideatur. Verè sanè: itaque digna oppositio, quæ respiciatur, & cui satisfiat. Istorum uerò exemplorum consideratione facilius induceris, ut recipias quod ego assero, & quod res est, attribuasq; unā mecum cuius substantiæ sensum. Si enim similitudinis studium est, certè est propter bonum, quod capitur ab illis. At si id propter bonum est, non dubium est, quin ubi maius bonū proponatur, illud potius sit capiendum. Porrò maius & minus bonum mediæ tantum naturæ proponi possunt, primum enim medio maius: summæ non, sed tantum minus: istæ autem, quæ iam dubitationē dant nobis, cunctæ mediæ naturæ sunt. Mirare uerò ista etiam, quæ penitus insensilia uulgus putat, posse etiam dignoscere maius & minus bonum, & maius sumere sibi, neglecto minore. Non est enim ambiguū, maius esse bonum, quod à statumine capit infirmus caulis, quàm quod à simili pariter infirmo caperet, cum quo simul miseriter ad terram uoluntarentur. meritò igitur statumen petit, misso simili caule. Maius item bonum, quod capit semen enatum à terra, quàm quod ab altero

altero simili enato grano, apud quod alimento destitutum pe-
 reat. Consimilemque crediderim esse causam, qua magnes se
 ad polum, plantæ se ad Solem uertant: quæque ferrum ad ma-
 gnetem, palea ad succinum eat, & si qua alia sunt, quæ dissimilia
 uideantur appetere. Hæ enim inferiores naturæ amant quidem
 similes, ut ament necesse est: sed interea usque appetunt gradū
 nobiliorem, quod est desiderium omnium, quæ sunt in inferio-
 ribus, ad summum tandem perueniendi. Quod autem iam iam
 rapiat ad summum, oderunt ferè: perdiderit enim nequcun-
 tes ire tam raptim: at quod non corrumpendo, sed seruando
 potius adiuuet ad superiora, illud uerò uolunt, & appetunt, &
 ut tanto bono fruantur, conantur quod non solent, neq; etiam
 similibus causis facerent. Quam ob rem crediderim, magnetē
 propterea usq; se conuertere ad arcticum polum, quia inde sen-
 tiat uenire qualitatem quandam, quæ supra omnia similia foue-
 re, & non modò conseruare, sed etiam adiunare ad gradum no-
 biliorem possit: itidemque flores, plantasque ad Solem. Quam
 quàm enim natura magnetis, & natura florum, ne conferendæ
 quidem uideantur naturæ cœli, quod est ad arcticum polum, &
 naturæ Solis: tamen qualitas, quæ ab ea parte cœli ueniens tan-
 git magnetem, & ea, quæ à Sole tangit flores, qualis tangit, non
 immodicū quid naturam substantiæ, quæ est in magnete, cum-
 que mouet, & naturam substantiæ, quæ est in flore, cumq; mo-
 uet, superare existimandæ sunt. Eademque sine dubio fuerit
 causa motus ferri ad magnetem, & paleæ ad succinum, negle-
 ctis similibus, à quibus non tantum fructum captura sint. Puta-
 rim quoque, magnetem, & succinum, ut Solem, posse trahere
 ad se ea, quæ sibi sunt facilia, si ui sua attingant, sicut plantæ tra-
 hunt ad se alimētum: quod si fiet, duæ simul causæ accesserint.
 Hic autem finem de causa sensus agendi facio: iniuriam enim
 quodam modo uideor facere naturæ, qui in re non modò uera,
 sed necessaria sibi, probanda tantum sumam laboris: atque ad
 alia, quæ fert rei ordo, me confero.

Variè

Variè & diuersè operari spiritum: & plura, & quædam nobiliora, uideri esse genera operationum eius. CAP. XI.

Substantia enim hæc nostra superans & uiuens, mouensque & sentiens, quam unam, simplicemque esse huc usque undecumque ratio distauit, nunc, dum eius motus, eiusque facta spectamus, & speciatim, & singula per partes consideramus, in uaria nos, & diuersa ducit. Nullum enim est genus operationum, in quo omninò unum (ut simplicem substantiam deceret) facere appareat. Nam dissimilibus mutandis, ex materia, quam tractat suo modo, constituere comperitur plurima, & uaria, ac diuersa, perinde quasi nõ eadem natura operaretur: & alia etiam alijs partibus reddere effecta. Mouendo uerò non uno tantum modo, unaque formam mouet, sed uariè etiam, atque diuersè; quasi ipsa uaria & diuersa esset: tum uidetur alios motus alijs capere partibus, perinde ac plura haberet capita: demùm (quod est adhuc maius) eosdem motus modò celerius, modò rardius, modò uehemètius, modò remissiùs ædit; quod per legem nulli substantiæ, quæ una, simplexque sit, uidetur debere licere. Præterea nõ tantum mouet & sentit, sed uidetur alia quoque posse, quæ appareant longè diuersorum generum, quàm sint motus & sensus: quæ quidem tanti fuerunt apud plerosque maiorum, ut substantia, cuius eorum aliqua propriè essent, longè alia statueretur, atque quæ moueat & sentiat: uidelicet, imaginatur, recordatur, intelligit, ratiocinatur, memoria tenet. Postremò (quod sit ferè prodigium) corum, quæ facit, quedam uidetur nosse & uelle facere; quædam nec nosse, nec uelle: quod quidem nescio quò ducere scientiæ amatorem possit. Quas quidem ob res ingentia nunc nobis proponit dubia: quæ, si quod positum est, manere debet, necessariò omnia tollenda sint. Neque enim benè perspecta uideri potest substantia, cuius non pateant undique operandi rationes; neque positum, statutumque id, in quo adhuc dubia remaneant. Id igitur nunc, nulla facta pausa, agemus; conabimurque, quantum suffecerint uires: nihil enim in scientijs humanis magis arduum, magisque

magisque difficile puto cogitari posse. Simulque inspiciemus rationes, quibus facit spiritus, quęcumq. uideatur facere: simul dubia soluemus: nisi si qua cōmoditate tractationis differenda ad calcem indicabimus. Vt autem apte agamus, & quā fieri possit, signatē, & undique definitē tradamus omnia, oportet faciamus id, quod alioqui non faceremus: effectoremque operum spiritum partiamur quasi in binas copias. Nam quamuis ille nullo modo est multiplex, neque à se diuisus: tamen illud uerum est, quidquid tandem sit causę: quędam operatiōes uel solūm, uel magis in certa eius parte, quędam alię in certa alia elucet: ut ipse quidem licet continuus, tamen partibilis est. Habebimus igitur eum partitum in binas copias: quarū alterę erunt eę, quas antē dixi ire in cerebri cellas, & inde extendi per ductus nerueos: alterę eę, quę prodeunt in reliqua corporis. In illis enim conspicuus est magis motus, qui fit citatior, uehementiorque per locum; & qui est affectionis; nec non sensus: definitē autem in ea earum parte, quę est sub cellas, apparet imaginatio, recordatio, intellectio, ratiocinatio, memoria. In his, mutatio dissimilium, constitutioque uariarum & diuersarum substantiarum: addam; & materię extra uasa, quę sunt ex nerueis tunicis, comportatio atque positio. Distinctę autem notationis causā, priores uocabimus inclusas, posteriores uagas: nam alioqui neque illę solę inclusę sunt, neque hęc temerē uagantur. Libet autem prius contemplari uagas.

*Cur spiritus faciat uaria & diuersa in corpore nostro:
& quo modo comportet materiam, quò comportat. CAP. XII.*

Umquam quidem spiritus, quantum in se est, fecerit aliud, quam spiritum: nullum enim naturā proprię fecerit quidquam, nisi simile: dico in generatione substantię: ut autem alia tamen faciat, sunt in causā illa, quę ab eo patiuntur, atque mutantur: quę cū remota sint à substantia, naturaque spiritali, dum ad eam aguntur, per media transeant necessē est omnis enim transitio de termino in terminum per media: sicque à spiritu spiritum faciente, media

interea sūt, & alia atq. alia. Fit autē tali modo: Spiritus ut exit de arterijs, peruenit in habitudinem corporis, in spacia, quæ undique tenentur à dissimilibus : & præ nimia quidem eorum turba, ubique conferēta & coarctata, non licet facillē euadere: sed neque ipse uult, nisi si uniuersus, quantus inuolucro hoc conclusus est, simul eat. Vt enim uenit ille recens ab arterijs, iūgitur & continuatur uniuersitati (ut sic appellem) spiritus, quæ est sub corpore, iamque degit per omnia, ut similis, & cognata substantia; & sit pars eius, sicut membrum corporis. & eo modo fit, ut postea ire aliquam partē sine toto, sicut iā est, statim disiunctam ab eo, sit idem, ac membrum auelli à corpore. Dum autem ibi est inter dissimilia, oportet sic agat cum ijs, ut omne dissimile naturā agit cum dissimili: mittat uidelicet uim suam in illa, & quantum possit, infringat, atque perdat. Ipse quidem exsilis est substantia, hoc est prætenuis: quam ob rem non multam conferētā simul uim proferre potest; sicut exsilis flāma nō multum calefacit, ut (exempli causa) quæ est de latice Scythico ardente: sed alius tamen atque alius continenter subit spiritus; & præexistens calor usq; multiplicatur & augetur copiā, ut perse multiplicari, & auctu accrescere calor potest: itaque in breui fit tantus calor spiritalis, qui uincere ualeat. Frangit igitur potenter, agitq; ad necem naturas dissimilium omnium, & de omnis caloris more materiam omnium expandere conatur. Illa uerò (ut dicebā supra) nō sunt tantum materia, sed substantiæ cōstantes natura formante, atque agere potente: quæ igitur, ut omnes, quæcumque sint, uiuere & esse uelit. Quare non se neglexerint illa, & perierint ultrò, sed si non poterunt repellere uim præpotentē & ruinosē inuadentem; tuebuntur se tamen & tenebunt, ut poterunt, & quamdiū poterunt. Ea uerò se longiūs, pertinaciusque tuebuntur, atque tenebunt, quæ fuerint magis aliena, & uiribus plus collectum, cōferētumque habuerint: ea tempore breuiore, & minore pertinacia, quæ minus aliena, & ut minora gradu, sic uiribus fuerint exsilibus, & sic quasi eneruatis. Omnia tamen succumbent, & uincuntur à natura animali, & accipient ab ea mutationem. Inter mutandum autem, quia (uti dixi) oportet agantur per media: propterea eadem quoque numero subinde alias atq. alias assumunt formas: & ea plures, quibus per plures ordines,

ordines, pluresque gradus sit transeundum. Tum, quia ut correpta sunt, utque sunt sub calore animali, dissimilia inter se, impariaque sunt: propterea, licet eodem tempore simul omnia ab eodem calore patiantur, tamē non possunt simul omnia similes, parēve accipere mutationem: sed ea, quæ alio ordine uel gradu fuerint, aliam; & quæ alio aliam: remotiora adhuc alieniorem, minùs remotiam minùs alienam. indeque est, ut plures simul etiam in eadem massa, diuersaque uideantur prodire facies rerum. Porro, quia materia (sic nunc appello ea, quæ mutantur) non ducitur passim & temerè, sed certo ordine & per certas usque uias, certo ductu, certoque tempore: itaque disposita est actio, & res cedit, ut certis locis ea usque accipiat certas mutationes: propterea certis partibus, certa fieri animaduertimus, & semper. Verumtamen non solum mutationem naturæ & consistentiæ accipere simul æquè non possunt ea, quæ coniunguntur à calore spiritus: sed neque loco pariter sequi eius motum. Vt enim alia crassa sunt & graua, alia tenuia & leuia; & sunt alia grauiora, & alia leniora: sic semper eantibus facile leuibus, graua usque sequentur grauiter & tardè, & grauiora tardius, resistantia & moram trahentia: quare dum ea sic subsequuntur, alia interea in alium rapiuntur locum. Inde uerò distractis ijs, quæ quasi uno glomo ibāt glomerata, conspicua fiūt dissimilia, quæ facta sunt. quamquam ipsam naturam intentam esse segregationi ob usum, credendum est. Inexistens autem spiritus materiæ (ut illud quoque non obliuiscar) & illam quasi indutus, factō agmine gerit quò tendit, adiutus usque & quasi sustentatus à continua copia subsequente eodem studio comportandæ materiæ. Ipse quoque calor, quamuis sit factus iam extra spiritum, adiuvat comportationem: qui quidem materiam corruptam tollens (ut rapere uidemus calorem materiam) & cū raptō eōmeans, semper est ad latera spiritus, uel pergit omninò, quò est iter eius, quasi stipans principem cum impedimentis, ut animaduertitur, studio profus admirabili. Sed harum copiarum calor, qui quidem uolitat per omnia, & quo complentur omnia, est propugnator, & tutela maxima & prima totius uitæ. is enim est ea uis, quæ ut retundit & reprimat turbam dissimiliū serè omnem, sic maximè sonet, roborat, & tuctur substantiam

spiritalem uniuersam, & in primis illam partē eius inclusam aētius, cerebri cauis & ductibus nerueorum agitantem: quæ undique à tanta multitudine contrariorum, eorumque ualidorū, ueluti obsecra, à se quidem sola uix momēto tueri se, & repellere præsentem cladem ualeret. Atque hæc satis possent uideri circa operationes, quæ magis conspicuæ sunt in spiritu uago: sunt enim redditæ rationes earum, nondum quidem satis difficiles, & dubitationes simul, quæ esse poterant, ferè sublata. Sed quia multum refert tum ad totum hominem cognoscendum, tum deinde ad notitiam multorum, quæ in dies fiūt in nobis, nosse exactè hoc negocium nutritionis, ut apellatur: hoc est, ut celebretur & procedat coctio per corpus, & quo modo, quæ constitui uidentur, constituentur: placeat, obsecro te, per ocium, si quando erit, morari hîc adhuc mecum paullum, & contueri diligentius, & quoad liceat singillatim, quo modo fiant, quæ fiunt, omnia. spero nō erit sine fructu. Et quia omnis dissimilitudo est ex eo, quod sumimus in nutrimentum: ère sit, si communis alimenti materiam, perfunctoriè, quantum ad tractionem nostram expediat, spectando repetamus.

Rursus diligentius, & quoad fieri possit particulatim, quomodo per totum corpus mutantur dissimilia, & qua constitui uidentur, constituentur.

CAP. XIII.

I corpus nostrum est tam multiplex, hoc est, si substantiæ, ex quibus iam tale constat, sunt tam multiplices: multo etiam magis multiplex sit oportet materia alimenti, ut ad corpus uel primò ponendū, uel postea instaurandum uenit. Eius autem in præsentia non exhibeo aliam notationem ab ea, quam exhibueram notanda dissimilitudinē eorporis: tantum dico, multiplicandas species & ordines crassamentorum, quæ quidem plura & maiora fuerint in materia alimenti, quam postea in corpore: ordines & gradus aliorum omnium, extra aliquem halitum, faciendos inferiores: postea enim sub corpus omnia magis expanduntur, leuioraque sunt à calore animali, ipsi etiam maiores halitus. Signabimus autem

autē in ea materia inter cæteras tres species rei: quarū una erit halit⁹, sed ex gradibus superiorib⁹, benè calidus sã, nec ad motū segnis: quod quidem est id, cuius nim percipimus sapidè gustātes, & cum sensu odorantes: ab ea enim natura sola est ea vis, non ab alia: altera est amarum quoddam & mordax: quod quidem halitus quoque est, sed inferiorum graduum: inexistitq; ferè omnibus, quibus uescimur, factum iam à calore accrescēte sub ea tūm per omnes ferè medios gradus, tūm per hos, in quibus sit amarus & iam aliquatenus mordax: solētq; esse itā insertum & inamistum crassis, ut ne facilè queat extricari. tertia, ea, quæ magnopere sunt crassa. Ad ea enim tria genera rei conficienda atque coquenda liquore leni, hoc est aqueo, opus habet spiritus: is enim liquor etiā sui insinuatione aperit, laxatque crassa, sed ui naturæ etiam id facit: alia tūm sui quoque immistione diffundit adhuc in amplius, & sic reddit languida, tūm lenitudine naturæ lenit, atque mitigat. Alioqui certè difficilia ea, & aliqua fortè inexpugnabilia essent spiritui, naturæ quidē magnæ gradu, sed copiā exilis: Magnopere enim crassa cum ualdè alienæ naturæ sunt, tūm consistentiæ stabilis: substantiæ uerò amaræ, & benè calidæ, & citæ, si, ut integræ sunt, magis excalescant, nec ineluctabiliter necentur, irritatæ potiùs, & incitatæ, furenter in proxima quæque ferantur: quare petant, feriantq; etiam ipsū ueruo genere inclusum spiritum: quod quidem cum fit, tūm alij casus oxoriri solent, tūm excitatur fitis: sicut fames, ubi à crassamentorum compositorum natura, hoc est frigore, incipit tangi spiritus: tunc enim ille materiam exposcit uapidam, & halituosam, in qua rursus calorem suum multiplicet, & ex qua adhuc sui copiā adaugeat, quæ auiditas fames est. Materia autem eiusmodi, qualem descripsimus, cibo nimirum, ut appellatur, in uentriculo congesta, liquore leni affuso, uel in ipsis cibis sumpto, coctio incipit calore multo quidem, sed ualdè leni, ut est op⁹ per omnia ferè in corpore nostro, sed maxime per principia. Nam (quæ res est dignissima notatu) naturæ omnes, quò facilius mutantur, aut obsequantur, requirunt, tractentur leniter, ac placidè; & quæ sunt alieniores, eæ etiam magis: alioquin uel efferabuntur, uel exose in solentiam cogent sese cū materia subiecta, & durius deinceps exhibebunt negociū. Cum

autem id semper requirunt, tùm magis per principia: namque ubi iam multum edomita, effractæque fuerint, securè maiorem licebit inferre uim. Eamque ob causam, admirabili consilio est prouisum ia nobis, præcipuè per principia coctionis lenis calor adhiberetur: & calor iecoris (is enim est maximè, qui etiam in uentriculo conficit cibum) transiret per geminam tunicam uentriculi, quò ad cibum concoquendum perueniret minor & lenior. quamquam ipsum iecur quasi focus quidam tùm ad principia, tùm ad media coctionis paratum, ita paratum est, ut non ualdè uorax in eo calor fieret: quod præter cætera indicet paucitas & exiguitas arteriarum ei uisceri datarum. A calore autem illo multo facto, adiuncto interea eo, qui undique de partibus contiguis, & deinde appositis uenit, massa lentè, sed efficaciter, frangitur, subigitur, mutatur: itaque in tempore non ualdè longo, omnibus maceratis, & crassis ex liquidis subactis atque coctis, fit quiddam molle, album, quod chilum uocant Græci. Demittitur postea id inferiùs ia locum, unde ferè quidquid est nutriendo, trahitur sub hepar per uenas quasdam, quas dicunt meseraicas. Ibi uerò agitur ualentius, intensiusque: franguntur uehementius naturæ alienorum, materiaque tota explicatur, expanditurque magis ac magis. Atque in breui calor in massa sic inualefcit, ut rubore ea uestiatur: qui quidem rubor minimè in tota ea propriè erit, sed tantum in halitu, & tenuiore omninò substãtia: quod uel idè patere potest, quòd si rubètes carnes aqua macerâris, aut benè coxeris, exalbescent: tenuitate nimirum, cuius erat rubor, uel ab aqua excepta atq; abducta, uel in rē inuisibile acta, atq; dispersa. Is autè halit⁹, admisto uapore aliquo prætenui, sic rubes, est, quod propriè sanguinem uocarunt ueteres, & aëri retulerunt. Dum autè omnia sub iecore expanduntur, atque explicantur, segregantur multa, quæ priùs composita erant, ut calore uehementiore coquente dissimilia necesse est, quando (ut diximus antea) non omnia æquè consequi possunt illius motum. Inter cætera autem prodit id amarum & acre, paullo antè descriptum, obuolutum tamen adhuc aliquibus crassis, ut penitiùs ijs consertum solet esse. Prodit autem multis & robustis uiribus: nam crassamentis coërcitum & quasi uallatum expandi satis nequiuit: & amarum quidem, & acre priùs per se e-

rat,

rat, sed nūc amarior etiam & acrius est redditum ad calorem spiritalem. quare sefe offert superatu difficillimum. Sentiens autem natura morsum, separat illud, sicut est, extractumque uesiculâ quadam præcipitat in aluum. At tamen non ita exactè abstrahere potest, quin relinquatur aliquid, saltem eius, quod sub coquente calore paullo calidius. factum, transeat in rem eiusmodi: & id est, quod uocatur bilis, quodque deinde etiam in massa sanguinolenta, & alijs per corpus discernitur. Subsidiunt quoque quædam crassamina, atra, & acuti frigoris, quæ natura expurgas, conuehit in adaptum locum, sub splenem, conficienda ibi multa spiritus ui: uix enim credas, ut arterijs intextus est totus splen, & jis non paruis. Ea autem attritas est, quæ nominatur melancholia. cuius etiam species aliqua deinde conspicitur in sanguine, & magis atque magis processu ætatis: tùm quia relinquitur omninò aliquid eius, tùm quia calor quò est uehementior, eò magis torret correptam materiam, uorans uapores atque liquores, & crassa & atra reliqua faciens: planè ut ignis calor carnes, quæ torrentur. Aquorum autem multum subiecore in massa est: nam & multum poposcit natura admisceretur massæ ciborum, & multum quoque cibus quibusque inest: sed postea etiam caloris actione omnia soluentis, & per media non rapidissimè ducentis, liquantur multa crassiorum, uicina gradibus liquentium, & pefistunt etiam aliquandiù liquida. At quia calor agit omninò uehementior, qualis non exactè segreget liquida à crassis, sed rapiat etiam simul multa crassa: propterea etiã nunc fiet, ut unà cum liquidis crassa quædam, sed leuiora, moucantur. Ea autem à calore expansa magis atque magis, itaque ad motum acta, ab omnibus partibus amplexabuntur sefe quoad poterūt, & coagmentabuntur. Ex crassis autem eiusmodi sic amplexatis, & cõposito humore, existunt postea quædam lenta & glischra, quæ simul comprehensa pituitam appellant maiores. Halituum & uaporum plurimum & per principia, & per media coctionis sit necesse est: nam cùm primùm multū erat in cibus, tùm postea plus attollitur de liquoribus: itaque per ea tempora uaporibus & halitibus complentur corporis omnia, ijsque crassioribus: agitati enim, atque dilati, sed nondum admodum tenuati sunt. Confectum uehementer, &

satis.

DE NATURA HOMINIS

fatis bene præparatū alimentum sub iecore, differtur inde per uenas. Hic autem attendenda res notatu dignissima: uix enim egressis iecur uenis arteriæ sociantur, eæque maximæ. quod quidem propterea fit, quia calor animalis, qui adhuc est inditus sanguini, quamuis sit multus, non esset tamen satis coquendo usque ad extremum, alienisque naturis interimendis: quin citò runderetur, & extingueretur: est enim ibi adhuc ut alienus, nõdum sibi materia supposita: & facillimè necantur naturæ in materia aliena. itaque noua uis succedat oportet & plurima, & gradu magna. In toto enim alimento probè conficiendo sunt totius nutritionis omnia: posthac autem, deficientibus uaporibus & halitibus, qui facillè calorem animalemp recipiebant, in quibus igitur ille magnopere multiplicabatur, (consumuntur enim ij continenter & citò) crassa, quæ longiùs actionem moratur, facta reliqua, fuerint liberiora: itaque quamuis fracta, tamen etiam nunc intendere contrà potuerint actionem suam, nisi magna uel coërceantur. Spiritus itaque succedit subito, qui subiens massam, deinde usque conficiat illam, usque ad consumptionem. Ac, quia laboriosum, & perdifficile est interimere naturas sedentes in materia; nõn dissociantur arteriæ à uenis, sed illarum maximas maximæ comitantur usque ad extremos artus; multos etiam ramos rami: certè nusquam dimittunt, nisi tantū spiritus sit inditum, quantus calore suo, adiuuante cognato, qui ex omni parte uenit, ad extremum usque materiam conficere ualeat. Dum autem coquitur sub uenas matore etiam adhuc ui, alimentalis massæ semper constantis ex dissimilibus inter se, necessariò fiunt aliæ etiam segregationes: atque ea opportunitate spiritus sagacissimè, prudentissimeque utitur. Licet enim certè ea in re admirari illius sagacitatem, atque consilium. Nam per principia uenarum, aut sub illa breuè, ex materia semicruda, multo uapore adhuc recente refercta, multoque halitu, sed crassiore, constituit uiscera rubentia: scilicet tum ad caloris copiam sub ea multiplicandam, propter coctionem, quæ sub unoquoque faciendâ est; tum etiam ad sui ipsius caloris uim (quod uix possis credere) in ijs leniendam, quò tum meliùs ducatur coctio, tum diutiùs illa durent. Paullo magis coctam, sed rubentem adhuc, comportat in mediū fibrarum neruearum,

quæ

quæ diducuntur in instrumenta, quæ dicunt musculos: consistitque inde spiritui ibi laboriosos exercenti motus, & inexistenti fibris tenuissimis, longèque productis, itaque alioqui fortè & fulcris destituto, toros quosdã satis molles, tepentesque, quos carnem propriè uocant uulgò. Reliquum quod fit, difficilius est, proindeque diutius cõctioni relinquitur sub uenis. Satis eoque confecto, ex leuiore eius specie cerebrum instauratur: ex grauiore & tenaciore nerui, tunicæ, membranæ: ex crassiore adhuc, chartilagines, ligamenta: ex crassissima, ossa. Quæ quidem omnia album iam induisse uidentur colorem: quod non alia de causa est factum, nisi quia inter coquendum halitus ille, cuius uerè erat rubor, quoque erant contacta omnia, nimium tenuatus, diffususque in amplius, in rem inuisilem est actus: prodijt igitur facies crassiorum, & frigidorum. Quæ etiam deinceps, quamquam calor numquam sit cessaturus, tamen numquam amplius ruborẽ resumere uidentur: scilicet, quia numquam amplius sub ea fiet simul tanta copia halitus, eaque consistentiã, quæ iterum obruere crassitudines possit. Et enim cum consistentia difficiliore, tum natura alieniore, calorem uel integrũ accedentẽ diũ repellere, & aliquatenus etiã restringere & lenire poterũt, ut semper quoad possunt repugnant naturæ: sed præ difficultate ueluti ab imo ille capiat, & lætiũ moueat necesse erit. Talis autem redditus, & sic acceptus calor, sensim ducit opus: & de albore transpauitatem liquidã facit: tum de ea inuisilem: & quemadmodum sensim ducitur opus, sic natura in materia sensim accrescit. itaque ubi ea fuerit, quæ iam splendere possit, tantopere expansam habuerit materiam, ut quæ sit, specie ostendere nequeat. nam ut conspicuæ sint species naturarum in materia, requiritur supposita illa densior, & copiosior: in nimium exsili illæ non apparuerint. Videntur autem durescere assidue ossa, & cetera modò dicta, tum quia composito liquore, uaporeque spoliantur: tum quia ipsa præ grauitate nequeuntia caloris animalis sequi motum, uim effugientia, cogunt se in sese. At ea etiã pernaciam tam cõmoda, tamque opportuna est, quam uideamus. Semel in magna uenarũ, articularumque simul cõplicatione, ac deinde in testibus anfractibus, per longã morã uidetur elaborari. Quia enim materia, quæ in eam rem desumitur, est paullo con-

pulentior, paulloque difficilior: propterea ut conficiatur, cum
 multa & magna adhibeatur uis caloris, tum actio quoque pro-
 trahatur necesse est. Difficilior autem ea sit oportet, quia in se-
 mine quoque difficultas & tenacitas habenda est, quò postea
 enatus sub eam spiritus retineatur. Nam nunc eo consilio sub
 eam penitus efficitur halitus: qui quoque certè de re non ita
 facili fit, si ipse quoque tam longa actione fit: sed de ea fiat oportet,
 quæ quàm propinqua haberi penitus sub ipsa crassa possit.
 Albet autem semen, quamuis re iam benè calida oppletum,
 causa, quæ modò de crassioribus albicantibus est reddita. Sub
 crassamentis autem omnibus pergit opus facere natura, cessare
 non potens, usque dum planè effecerit spiritum, si queat, de
 quibus eūque: facit autè omninò lentius, & tardius, ob causas,
 quas modò dixi. Explicans autem eorum dissimilitudinem, id-
 que sensim atque ductim, quòd facilius subinde est, æquabili
 actione facit transpicuum: pertendensque opus, mox agit in
 halitū: ac quia satis dēsa ea sunt, unde haud facilè quæuis tenui-
 tas, elaboratur: demùm sub ea ipsa facit halitus copiā tam tenuis
 qui propè finitimus sit spiritui. Interea actione eadem, lenta, sed
 pertinaci, non ea modò, quæ nō longo intervallo sunt post halitū,
 sed ipsa quoque crassa, quantum potest, usque magis ma-
 gisque explicat. Crassorum autem ipsorum id, quòd fuerit leui-
 us atque facilius, longa actione demùm reddiderit ita læuiga-
 tum, itaque tenuatum, ut propè lique scat, & à se mobile inci-
 piat esse: sed uisciditatis adhuc referet aliquid, quam quidem as-
 sumperit, dum calore expandente, agenteque ad motum, par-
 tes eius per intermedia quæuis se inter se aptius coniunxerunt.
 Cum eiusmodi autem læuigata crassitie, tum, ut iam tenuiori,
 leuata paulùm ab alia, componi acciderit halitum illum tam
 tenuem, cum alijs etiā consequentibus, nec non aliquo liquoris
 copia, ut conferta, complicataque sunt simul omnia. Et quia
 halitus est inuisibilis, & composita illa tenacitas, à qua quidem
 tum halitus, tum cætera composita coëreeruntur, ut crassius-
 scula adhuc, sic etiam frigidiuscula naturā est, qualia quæ sunt,
 alborem habent: compositæ simul omnes illæ substantiæ nobis
 albo representantur colore: est, ubi transpicuo aliquo modo,
 crassiusculis adhuc paullo magis explicatis. Atque id est, quòd
 uocant

vocant adipem, pinguedinēque. Quod quidem æquabiliter caloris animalis more confectum, plenum re spiritui proxima, cū deinde est familiarissimum alimentum, quasi pœnus optimus, unde ille se facillimè instaurat: fomentum maximè idoneum, in quod interea suus calor facillimè effunditur, & auctu crescit, unde ipse uniuersus, uniuersaque natura roboratur. Talis res demum ubi abundat, exsudare solet de laxioribus crassamentis, ac postea densioribus, quæ offendit, impingere, atque concrefcere, exhalante tenuissimo halitu, aut diminuta à frigidis bona ex parte ui caloris, à quo ista magis expāsa teneri poterat. Est enim ubi ab halitu tenuissimo inexistente, calori animali propè elabente, euehitur: est ubi adhuc à spiritu & calore animali. Licet uerò admirari etiam in positione huius providentiam naturæ: ferè enim cō comportatur, aut adigitur, ubi uim animalem, spiritumque maximè fouere, tutari à compositorū frigida ui, & roborare maximè debebat. Eoque hercule consilio est prospectū, ut omentum, res maiori ex parte confecta ex pinguedine, uentriculo & intestinis superstaret, partibus ex plurima, & benè magna, frigidaque crassitie contextis, &, præter uentriculum, destitutis alioqui fomento appposito. Spiritus non ubique in corpore animalis sit, quāquam ubique eius demum causa efficiendi laboretur, nisi quid fiat ab incluso, proximum halitum, ad se trahente, atque consumente: sicut naturæ omnes trahere uidentur usq; proximā materiā, deque ea augere substantiam, cuius sunt ipsæ. Cætera. n. corporis spatia ferè magis omninò perspirabilia sunt, quàm in quibus detineri possit materia, dum planè transeat in spiritum: uel non eo apparatu, eaq; uehementia, & celeritate laboratur per ea, qua materia antè, quā exhalet, in spiritū agatur. Sub unas autē arterias absoluitur spiritus. Sed uide quot artes, & quanta industria adhibeatur ad illum ab soluendū. Confertur enim in arterias flos sanguinis: pars leuior atque tenerior, quæ maturè agi in spiritum potest, sicut maturò efficiendus ille est. inditusque est iam calor animalis, qui conficiat illum. Sublimamentum autem illud (ut sic appellem) sanguinis, sicut est tenuissimum totius massæ sanguinolentæ, sic etiam est calidissimum, & sua natura multis partibus iam promptum ad motum. Propterea uerò cū multa ui, tum magna &

acri, celeriterque confici oportet: nam (ut dicebam antea) quæ benè calida sunt, si magis excalescant, nec citò perdantur, malè irritentur. Id autem præstare unus non potest calor animalis: agit enim ille quidem uehementer, sed lentius omninò, quàm oporteret nunc eò loci cum eiusmodi re. Et per accidens adhuc est ipse tota ea materia: & spiritus subuenit nullus: fit enim in arterijs spiritus, non retinetur, neque reuertitur emissus. Quare sanguis ille certè interea miserit suam uim, & malum dederit naturæ. Ob eam autem rem additus est motus arteriarum, qui inter alios usus promouet motum spiritus. Insuperq; accersitur aër, qui uel sui immissione magno agere in amplum sanguinem potest: sed calore suo cum adiuuabit animalem in agendo, tum eum augebit & roborabit. Quàm enim calidus sit sua natura aër, indicet dura eius collisio: est autem tenuior quidem nostro spiritu, & perfectior æther, sed non tantò superior, ut ne sit substantia amica atque cognata. Tàm operosa res erat matura talis spiritus effectio. Frigidus autem oportet sit aër, qui inspiratur, (ut id ostendam quasi ex itinere,) quia sub pulmones, & sub cor, arteriasque furit tamen aliquo modo uis sanguinis modò memorati. Vt enim adhibeantur tot artes, & tot subsidia ad eum conficiendum: tamè eiusmodi natura omninò sic subito interimi non potest, ut ne mittat tamen interea aliquid suarum uirium, uel dum perit: sicut (exempli gratia) fecerit piper, aut aliud sic calidum intrò sumptum. Ad eam igitur uim, quæ tamen aliqua furit, usque extinguendam, subuenit frigus delatum cum aère. animalem enim calorem prævalentem omninò multò, & tantum non uincens sine aliena ope, non retulerit, (modò ne sit nimium,) ità ut ne etiam agere, & opus suum facere possit. Quamuis enim non acri qualitate petat uis illa sanguinea: tamen copia & multitudine sui tantum posset, quòd (sicut cohibita respiratione sentimus) citò suffocaret naturam, spiritumque uniuersum, nisi reprimeretur. Nec id dubitare oportet; scilicet alienam esse eam uim, propter quam requiritur frigus aëris: si enim non esset, non suffocaret: nullum enim patitur à sua ipsius natura. Factus autem spiritus, & per omne corpus effusus, dum ualens est, uti narraui, frangit, uincit, cohibet omnia dissimilia, ne in se possint quidquam grauius: potitur

titur rerum, suo modo mouet, peragiturque omnia. Sin debilitetur, amittaturque uim; aut alia occasione dissimilia inualescant, atque superent; aut uerò foris aliena tuis ueniens persidat in cõpositis, uel etiam ipso, uimque, actionemque statuat, efficaciusque intendat: tum uerò labor & morbi, qui pro naturarum rebellium, inimicarumque uir, pro substantiæ etiam importunæ consistentia & mole, tam uarij accidunt, tamque multiplices.

Cur, & quo modo calor animalis in dies fiat qualitate maior: & quo modo illè idem consumat animal. C. A. P. XIII.

Alor autem animalis in dies uidetur accrescere, & qualitate fieri maior, nisi fortè per senectam, per quam aut non usquequaque sic fieri, aut decrescere omninò, & rursus minor fieri cognoscitur. Neque ratiõs modò id indicat, qui fortè aliquo modo decipi posset; uerùm ipsa, quæ fiunt, opera. Namque usque ad ætatem affectam in dies exacuitur & efferatur uis eius rei, quæ dicitur bilis, & maior eius copia aggeritur, quod fieri non posset, nisi à calore uehementiore; eamque acrimoniam exacerbante: Tum usque nigrior redditur sanguis, quod quidem ob populationem liquidorum & tenuiorum euenit, quæ fit à calore uoraci. Eius autem effectus causam nosse, non uoluptuosum minùs, quàm utile fuerit. Sed ut cognoscatur, accipienda priùs duo, quæ unice ad rem declarandam faciunt. Vnum est: calorem spiritalem multò maiorem esse, quàm qui propriè faciat humorem: quam ob rem uel si fortè sit factus humor, per se quidem non sinet esse, sed quam primum poterit, uorabit, atque consumpserit. Alterum est, quod à me ut primum etiam rectè (nisi fallor) ratione est animaduersum, sic multis locis ambitiosius decantatum: nempè, calorem medium omnem per se in dies accrescere gradu, & fieri maiorem, causa, quæ etiam in superioribus est significata. His cognitis, cognitum iam est, quod quærimus. Calore enim animalis uorabit semper uapores, humoresque compositos, ut substantiam dissimilem, inferiorisque naturæ. At crassa, quæ difficilius mutantur, resistuntque longius, facta reliqua, co-

gent sese simul, sicut habent de more crassa omnia, humidis, quæ commista erant, abeuntibus; constringentque: unde siccitas, & densitas eorum. Iis uerò constrictis, & densatis magis, necesse est, (spiritus cum suo calore diutius sub illa morentur: difficilior enim fit exitus. Diutius moras calor, magis qualitate augetur ibidē: nō enim uel statim, uel umquam summus gradu est noster calor. magis auctus, uoracior est: dum magis uorat, maior fit siccitas, constrictioque crassorum, quare deinde diutius adhuc ille coërcetur, unde fiet etiā sub coërcentia maior. Re autem sic procedente, fiet, ut demum peractis efficiatur spiritus, qui sub iccore, quod (ut diximus) est quasi focus coctionis usque ad media; iam præcipere, & torrere sanguinem ualeat, ut ex nigrore cognoscere erit. Eoque tempore acciderit id, quod aliquādo in iudicio de hominis natura potuit imponere ueteribus: scilicet, acrem bilem quodam modo adaugere caloris animalis edacitatem. Ea enim iam defectu humidorum non satis lenietur; & ad uehementioris caloris uim magis exacuetur: acutior autem facta, calore animali tangente atque mouente, proferet ipsa aliquid, miscebitque, uis suæ: quæ quidem uel dum extinguetur, uim acerbare animale poterit: poterit & ipsa quoque interea quid afficere alia composita, si plus nimio ualuerit. At sanguine præcepto, ac tosto, necessario deinde male sequitur opus coctionis & tenuationis: eaque male procedente, spiritus etiam confectio male procedat oportet, fiatque ut impurior, fuligines simul iam uis caloris efferente, sic paucior. Ob materiam autem non rite tenuatam, caloremque uorantem, deficient etiam halitus & uapores, quæ est materia, per quam facile multiplicatur calor: itaque ijs deficientibus, deficit etiam copia caloris animalis. Qui igitur cum copia iam sit paucus, sed uis igneus, siccat tantum superficiē alimenti, atque torret: intro non subit. Crassitudines aut non euitæ & cohibitæ, mox omnino proferunt suam uim frigidam: unde frigidæ materiæ uagantur per corpus, & morbi exoriuntur frigidi: a quo frigore etiam spiritus, licet ex eo, quod euincitur, fieri possit. acerrimus, afficitur, atque torpescit: unde uis quoque caloris deinde erit languidior. Materia autē, ut dico, non euicta atque tenuata, itaque sic in dies magis magisque procedente, demum eo deducitur

titur res, ut admodum exiguus fiat spiritus, & ad extremum nullus: sicque deficit animal senio. Quam uis enim arctè contineatur spiritus ab his inuolucris, tamen tandem, in tempore non ualde longo, sua ipsius uis fit tam tenuis, ut per constrictissima quæque ualeat foras euadere, uel suo impetu, uel etiam (si libet addere eã causam) compulsiu copię usque consequentis. Et ut nunc sensim fit continenter, sic postea sensim it continenter. Ut uerissimè, & sapientissimè olim fuerit ab Hippocrate dictum: *Anima hominis generatur usq; ad mortem: & Extinguit nos calor ille, qui corpora produxit.* Quamuis interpretes Galenus uel non assequens, uel fortè non assequi se simulans ea, quæ inclutus ille senex felicissimè pronuntiãrat, uel ut non dicta ab Hippocrate conatus est uocare in dubium, uel alienis interpretatus est modis. Verè enim anima, nimirum spiritus, generatur usq; ad mortem hominis: & eius caloris causa, à quo constituimur, exposito modo deficimus. Certè quidem si is non sic ageret, multò citiùs deficeremus, uictò contra illo, atque extincto: tum uerè ei propriè alius est, ppositus finis, quàm nunc sequitur: tamè propter ei ipsius actionè is sequitur, & eius omninò culpa nunc etiã deficimus. Eat nunc antiquitas, prædicetque, calorè animalè proprium esse totius corporis humani, qui non modò assiduè consumit corpus, sed ipsemet est in causa, ut tandem sub eo penitus deficiat uita. Neque inconueniens uidebitur nobis, ab uno eodemque calore his qualitatibus corpus constitui, atque consumi, sicut Galeno uisum fuerat: nam (ut iam non semel dico) hoc non propriè ille constituit, uidelicet tale corpus: propriè spiritum unam studet. Sicut ipse spiritus quidquid mouet, quidquid format in hoc corpore, & de hoc ipso, nunc quidem necessariò, sed primò per accidens mouet & format: scilicet, quia eo includi, & sub eo esse aliquandiu accidit, & interea ne momentum quidem potest uiuere sine motu. Temporarium enim quid est animal, tamdiu durans, quamdiu substantiam alterius iam ciuitatis, sub hoc corpus esse, & agere contingit inuitam, hoc est præter primarium, & in primis proprium naturæ suæ impetum. Ne uerò erres cum iascijs, *REX* optime, quia igneum dixi spiritum, credens talem non posse uiuere: uita enim cum nihil sit aliud (ut priùs dicebam)

nisi agitatio secundum suam naturam; erit omnium substantiarum, quæ sint usquam, quæcūq; & qualecumq;, necdū spiritus. Non propterea spiritus pyraustarum non uiuebat, quia planè igneus esset; sed uiuebat, ac dum inter ignes esset. Sed cum sic fiat, nempe ut causa eius sit calor, à quo constituimur, deficiamus: consilio fecerint ij, qui ubi non obstitit morbi aliqua importunitas, per annos feruentiores, assidue, adhibito modo, refrigerare & rigare humore corporis habitū studuerint, & per senium tepidè humectare. Hastenus de operationibus, quæ clariùs apparent in spiritu uago; quibus addidimus ut corollarium causam, propter quam accrescat calor: deinceps de ijs, quæ in incluso magis conspicuæ sunt.

Quo modo spiritus moueat loco: & qui unus, ab omnibus partibus idem, possit eodem tempore pluribus uarijs & diuersis mouere motibus: & multis etiam partibus incipere alios atq; alios: tum eosdem modo citatiùs edere; modo remissiùs & tardiùs. CAP. XV.

Motum per locum planè ædit spiritus, ciendo sese, interna sua ui, in quam partem uult. Ciere autem solet duobus modis: quippe uel solū se, secretò à cõpositis inuolucris, (nam quamquàm coërcetur ab ijs ne eat, non propterea tamen quasi alligatur, configiturue ad illa, ne quos sub eorum cura liceat, secum exercere possit motus) uel cum cõpositis. Cõposita autem simul secum mouet utens neruis, & fibris, quibus inexistit, quibusque ea sunt colligata, tamquàm habenis: neruos autem & fibras, sese illis applicando & ueluti affigendo, ac tum sese ciens, cogensque, quorsum cogere intendit. Vt autem declarem, quí ille uarijs, & diuersis mouere possit modis; atque insuper (ut uidetur) motu in alios alijs incipere partibus; proferenda mihi quædam axiomata, quæ in causa unice possint adiuuare, sed ea docere de motu, quæ prorsus ignota fuere antiquioribus. Aio autem, nequaquam motum contrarium esse motui, ut dicunt aliqui; uidelicet quo ad uias, quibus tenduntur motus: neque rectum circulari, neque

que qui sursum, ei, qui deorsum, neque qui ad dextram, ei, qui ad sinistram: sed immobilitatem motui contrariam esse. Eæ enim operationes uerè contrariæ sunt, per quas occidunt natura; & corrumpuntur corpora in alia: substantiæ autem à se mobiles, quacumque uia moueantur, motu æquè conseruari & uegetari uidentur: ut spiritus animalium: ut ignis, qui circulari, & re-
 ctâ, & obliqua latione accenditur. qui quidem si motu penitus priuetur, intereat breuè: ut substantia immobilis, si uelocissimo motu rapiatur, nõ diù sustineat eam operationem. quippè quia res habet, ut dico: & motus unica est operatio, conueniens substantiæ à se mobili; nec fit contraria, quia alia uia pertendatur: & sola immobilitas contraria est motui. Vna alia ratione motus contrarius esse motui potest, uel circularis circulari, & re-
 ctus recto: nimirum sui qualitate, hoc est, celeritate agminis. Nã quæ circulari motu (exempli causa) agitant corpora, sed lento & pigro, sic eorum ferente natura; si ualdè concitentur, & diù rapidè agantur, mutantur omninò, corrumpanturque, eamque assument naturam, quam decet tam rapidus motus. Quod quidem immobilitatis ratione procedit: quò enim tardior substantia est, eò magis ad contrariam mobilissimæ accedit naturã: & per legem nulli, ut extra fortem, sic neque supra gradum operari licet: neque si sit immobilis, agitare motu per locum, ut neque contrã: neque si sit tarda, à se ire celeriter, ut neque contrã. Mouere uerò in hanc, aut illam partem, hoc, illo ductu uia, æquè licet cuicumque substantiæ à se mobili: & quocumque moueat, sibi conuenienter, & salutariter moueat, si usus, necessitasue exigat. Iam uero substantia mobilis à se, quæ ut simplex est, sic etiam sit procul à contrarijs, conuenienti loco cognatis sociata; ea quidem non alium, ac undecumque simplicem & uniformem exercebit motum, tum qualitate agminis, tum itinere uia: certè enim simplici substantiæ undecumque simplex conuenit operatio. Sed si qua est, cui inter contraria esse, & cum ijs agere contingat, nec possit euadere; ei certè non licebit tantundem: sed, quia à contrarijs non poterit accidere aliud, nisi mala, præsentibus malis, quibuscumque & quotcūque modis possit, prouideat, occurratque necesse est. Quare nunc spiritus, cum hac sit alienorum importunitate obudu-

tus, & sub ea sit oporteat, quamuis sit simplex, multis, & uarijs,
 & diuersis eodem tempore mouet motuum formis, quia tot, &
 tam uarijs, tamque diuersis necessitati occurrat necesse est. Po-
 test autem unus eodem tempore eos ædere & exercere omnes,
 alijs tamen atque alijs sui partibus, nam quamuis una numero,
 tota continua substantia est, tamen partibilis est: atque omnibus
 sui partibus est mobilis, habetque principium motus, naturam ni-
 mirum efficientem motus: itaque quacumque parte sic mouere opor-
 tet, sic potest, & mouet, ubique sentiens, & ubique promptus
 mouere, quacumque uia incommoda euitanda, aut minuenda
 sint. neque enim rigor ullus obstiterit, qui tam tener est, & sui
 sequax. Quin eadem sui parte subinde potest mutare figuram
 motus, & mutet, si res exigat, & liceat per composita: nullum e-
 nim recusat modum occurrendi malis: & (uti diximus) per fi-
 guram uix non ædiderit contrariam operationem. Quamquam
 certe in motibus uoluntarijs uocatis, & ijs, quæ fiunt tunicis ua-
 forum, est prouisum, ut quam simplicissimè moueatur: duabus
 enim formis mouetur, nec amplius: quippè, contendendo uel
 in rectum, uel in gyrum, ut uidere est in structura instrumento-
 rum. in cæteris ualeat exposita ratio. Sed si qualibet sui parte ha-
 bet principium motus, & quauis potest quemuis capere motum
 planè poterit etiã pluribus partibus alios atque alios auspicari
 motus. Neque propterea plura esse spiritus capita debet existi-
 mari: nam plures spiritus, & plura animalia sint oportet, ut plura
 sint capita: unius animalis unus spiritus, & unius spiritus unum
 caput est. Capitis enim illud est munus: nempe, ut ab eo om-
 nis incipiat, & ad id omnis referatur motus; sitque quasi cardo,
 aut uerius moderamen motuum omnium, qui fiunt tota uni-
 uersitate, cuius id est caput. Et cum ita sit, iam si plura essent ca-
 pita, plures essent cardines, & plura moderamina motuum sub-
 stantia unius numero: & accideret etiam, ut alterum caput, ra-
 tione qua est caput, fieret moderamen motuum alterius, quan-
 do ad ipsum quoque oporteret peruenire alterius motus. quod
 ut esset rationi congruum? Vnum autem omnino cum sit spi-
 ritus totius caput, & illud, quod dixi sit capitis munus: hic ego,
 quantum in me est, censeo statuendum: toto corpore, à nulla
 parte spiritus fieri motum aliquem, qui à capite non intenda-
 tur.

tur, & quod inde omninò per intentionem non capiatur: sicut inde ad omnes partes est conspiratio & continuatio, & intentio omninò in omnes. Ratio quidem sic dicitur: & palàm est id fieri in motibus, qui dicuntur uoluntarij, cum plures simul corporis partes palàm uolentes agitantur: fiet igitur in ijs, qui fiunt inscientibus (ut apparet) nobis. Cerebrum quidem certè perpetuò uidetur moueri ad motum arteriarum: neque attolli sic potest ab arterijs intercurrentibus: mouebitur igitur, principio capiente motum, qui in cor, arteriasque per neruos est continuandus: fortè etiam in omnes alias partes, licet non eadem uehementia, ad spiritum in omnibus à premente grauitate relaxandum, tum excitandum, uegerandumque. ad caput quidem motum totum, alia omnia, & eodem modo, sicut fieri potest, moueri par est. Agnoscere id quoque licet ex affectibus capitis spiritus. Est autem caput definitè ea copia, quæ est sub caua cerebri, sicut memini antea à me esse dictum. Neque obsit, quia multorum animalium cor abscissum uidetur adhuc posse persequi per se motum: omnes enim spiritus partes (uti dixi) principium habent motus: & satis est intendi illis semel motum, deinde per se etiam parumper persequi possunt, dum uirium tenorem habent aliquem. Sed cor abscissum inconditè tamen, turbateque mouet, & usque languidiùs, ut uim amittit in momenta, & commoritur. Certè si ea causa ualeat, in cauda etiam serpentum caput spiritus poni possit, quia detruncata satis diù adhuc moueatur. De commutatione uehementiæ & celeritatis eiusdem motus, quam uidetur posse facere spiritus, adhuc dubium restat, quam toties diximus per legem non debere licere. Sed sciendum, spiritum natura esse multò citatoris motus, quam ædat cum hoc corpore; quem quidem motum exerceat solutus impedimentis: nunc enim, quia mouet hoc graue, & cum labore mouet, laborem temperat tarditate & remissione. Quare si uehementiùs, celeriusque conetur, possit planè, per suam naturam, gradumque eius; sed cum labore maiore, quando magis tollenda grauis moles. Sic dubitationes omnes, quæ essent in hac causa, tolluntur.

Quomodo adat motam alterationis.

CAP. XVI.

Admirabilis prorsus est is, quem dico affectionis, motus. Cui enim nō sit admirationi, substantiā non modo excipere, ut patientem, & ut materiā, motus, qui dantur ab externis, sed etiā posse rursus, ac simul eodem à se ædere, & ciere in se ipsa, etiam alienos, hoc est eos, quibus de statu moueatur? Fit enim ad hunc modum: Quæ tangunt spiritum, (nam nihil quidquam percipi potest rei, quæ nō tangat) mouent cum omnia; planè ut sunt naturā, & iuxta intensiōem qualitatis, quam gerunt, & prout magis, minúsue adiguntur. Ille uerò dum uim patitur, nec resistere omninò ualens mouetur, planè facere non potest, quin obsequatur, hoc est eum, qui datur, sequatur motum: sed ut substantia est sibi usq; intentissima, & status sui studiosissima, ut tãgitur, nō sic finit, & nihil agit: uerū more sentiētū omniū, cōuertit se ad id, quod tangit; amolitur ut, si sit alienum, amplexaturus, si amicum: tam citò ipse, tamq; prōptè, quàm gnauus & impiger est. Adhibetq; attentionem suam: primò quidē in sese, quippè qui ipse recipit; deinde, sed propè eodem tempore, erga id, à quo est motus, uti ad principium motus, quod iam ipse petat. Dum autem attendit, (attende rogo, quid nunc dicatur) ratione attentionis fit, ut à se iam, hoc est motu factò à se, sequatur datum motum, prorsus, prout moueatur, hoc est, ea ipsa qualitate motus, qua ab externo mouetur. Non est enim aliud attendere, quàm aliquatenus cum studio sequi id, quod mouet, sed ità, ut ipsum moueat eundem ciendo motum ad id, quo ipsum cieat animum, & eundo, sicut id ducat: aberretur enim, neque attendatur; nisi sic fiat. Conferens se igitur spiritus ad attentionem, confert sequens datum motum, & ciens se ipse rursus eo motu, quo ciatur: & rursus, simulque, eum caput, atque ædit: sicut nos toti, cum loco ui rapimus, atque etiam simul imus à nobis. Er is est modus, quo externis tangētibus, æditur ab illo motus affectionis: non quidem usque ut eam qualitatem faciat propriam suam: corrupatur enim ipse oportet, ut id fiat, cum illa sit aliena: sed

na: sed quando in ipsum ea accedit, & per eam iam afficitur, utendo ut aliena, tantisper, dum noscat. Atque hoc, quod ego nunc dico, est, quod Aristoteles monitus ab ipsa re olim uolebat exprimere, cum diceret: sensibile, & id, quod sentit, similia esse *ovis rysis*, cum tamen nesciret facti rationem. Res uero difficilis intellectu: quare declarationis causa conabor, ut potero, referre rationem in aliquibus affectionibus. Durum motum sequitur, & dicitur cogendo sese, & fortiter obnitendo. Calorem igneum rapido quodam motu, & uis suæ concitatione. Frigus, quodam modo tarditatem & torporem sibi inducendo, & quasi contrahendo se. Colorem cogendo quidem se, sed in primis, uigorem & lætitiā naturæ suæ, quasi faciem, uel extollendo, uel quasi occultando: quod inde cognosci potest, quod postea clarè quò magis atras species uult secum repræsentare, eò magis laborat. extolli autem cōtingit uigorem eius, lætitiāque a lacri quadam citatione in maius: sed magis quadam auctificatione sui condensatione: occultari uerò, quadam tristi naturæ ueluti demersione, & diminuenta statum sui conspissatione. Nec dubitare oportet, an fiat, quod dico, & ut ego dico: planè enim oportet concipiuntur affectus aliqua actione: & modus agendi, & capiendi alius nullus potest esse. Sed quid dubitetur? iam a motis ijs, quæ uerè tangebant, possumus ea meminisse: & impossibile est id fieri aliter, quàm repetendo eos, qui ijs tan gentibus rursus à spiritu diti sunt, motus: si nunc repetit, ergo etiā antea fecit. Sequens autem spiritus eum, qui datur, motum, affectionemque, prorsus prout mouetur, atque afficitur ab attingente; par est, non modò eodem motus genere, sed eadem intentione, eodem numero, eodem tempore sequatur: tum præcipuè ijs ipsis partibus, quibus attingitur: indeque tanta amplitudine sui, figura eadem. Quidquid autem ceperit unquam eodem modo, citaueritque in se, non erit aliud, ac qualitas, & in eo: potest enim omnino aliquid: qui enim citet, & faciat in se corpora, quare etiam dum corpora attingunt, non aliud ceperit in sese eorum, nisi qualitatem. Cum hoc motu sine dubio semper erit coniunctus localis quispiam motus: spiritus; sicut rursus per motum localem sepe manifestè contrahitur. hic motus affectionis; sed hic certè alius est, prout motus, & quoque dicitur.

Quomodo sentiat. CAP. XVII.

Ensus hic, qui iam est notus nobis, tantum est alterationum, & motuum omnino de statu: sed est tamen sensus affectuum, qui dantur à similibus, qui nulla fuerint alterationes; sed longè alterius generis. Ut autem fiat, ita viuat, nix uideor exponere posse, tam penita ratio, & interna naturæ est. Dico autem sic: Primum spiritus est substantia, quæ uiuit: & cum uiuat, sicut naturæ omnes, quæ uiuunt, est usq; intentus sibi, & tenet, & secum nouit statum suum. non quidem, sicut nos fortè nunc nosse uidemur, neque omnino ut sentiuntur externa ulla; sed ut secum agendo, & sibi intendendo, intentione quadam tenere & nosse uideretur oportere suum statum naturæ. Quam quidem sui ipsius, statusque sui abditam in se intellectionem, esse quoque sensum, atque ad eò primum sensum, iure opinor aliquis dicere posset; & ex intentione in sese fieri, atq; constare: sed quia statuiamus iam, sensum esse tantum ad tactum externorum, propterea, nitentes tamen omnino ei, quod nunc relinquimus, sic statuiamus: Ut tangitur ab aliquo spiritus, quod quidem, quodcumque sit, semper adfert aliquid, quod non erat; ille qui alioqui semper intentus sibi est, excitatur quasi ad res nouas: & quemadmodum noua aliquid accipit, sic nouo modo, hoc est sollicitius, intendit in sese: Ibi nerò idem, qui semper tenet & noscit suum statum, teneat, noscatque oportet etiam nouari ceptum; siue augeri & roborari dulciter & uitaliter, quod fiet ab amicis, siue horridè agi in alium, quod fiet ab alienis. Sollicita illa excitatione ad intendendum in sese, aio exoriri sensum: tenere illud sollicitum, & nosse statum suum eo modo, iam noui aliquid casu habentem, aio esse ipsum sensum. itaque ubi priùs dicebam, sensum esse dignotionem affectus, nunc, re meliùs cognita, dico, esse statum affecti. Tantum possim dicere de sensu: si non satisfacio; ignoscas rogo imbecillitati ingenij. Secundum qualitatem autem, qua se moueri, afficiq; tenuerit, noheritque spiritus, nouerit etiam de ijs, à quibus est motus: & quibus erit qualitas, quam ab ijs ceperit, talem quoque ijs attribuerit, & quonaccepit,

perit, tot attribuerit: & sic formatas, ut formatas acceperit: taliaque nouerit illa, quales ab ijs acceperit qualitates. Ut enim quæ tangunt, non possunt attendi, nisi secundum eum, quem ipsa dant motum: sic non possunt nosci, nisi qualia peruenerint, seque noscenda præbuerint. Sensus quidem & motus affectionis semper sunt simul: sensus enim est dato, captoque affectu: tamen aliud est capere affectum, aliud nosse & tenere, se sic iam habere, & sic esse affectum. quare merito etiã ab antiquis sensus & motus duo diuersa posita sunt.

Quo modo spiritus imagnetur, & quo modo recordetur.

CAP. XVIII.

Vm imagnetur spiritus, recolit omninò secum formas motuum, quos antea in se effecerit, dum ad sensibilia mouentia moueret se, sicut exposuimus, uel omninò illis assimilēs. Nihil enim possumus imaginari, quod uerè aliquando non perceperimus sensibus, aut quod ijs, quæ percepimus sensibus, non fingamus esse simile. Inde enim ea, quæ sensu percipere non est, ferè imaginantur forma eorum, quæ sensibus percepta sunt: ut *DEVM* & Angelos pictores pingunt humana facie: ineptè quidem, & indignè, sed tamen tolerabiliter iudicio uulgi, quando sic quoquo modo captui ipsius consulunt. Sicut autem spiritus erga sensibilia tangentia, dum se ad illa uerteret, à se rursus eodem modo, eademque forma motus est, qua ab illis tangebatur, efficiens quandam *αἰμαῖσφι*, ut sic loquar: sic cum secum recolit imagines, eodem, sic factos, recolit motus, eadem sibi ipse secum figurans, & representans formas: totque generum recolit, quot sensibilibus generibus obiectis reddere coactus est. tam egregius ille est (ut sic dicam) *υποποιῖς*. In ea operatione illud mihi magno opere uidetur mirum: nempe, quod imagines, quamuis sint in ipso spiritu; eius ipsius parumper alteratis qualitatibus: tamen apparent non modò alienæ, sed etiam separatae, & tam longè posita, quàm uerè cõspectæ res sunt, aut etiam conspici fingere possimus. Alienæ enim uidentur, planè quia alienæ sunt, hoc est factæ motibus & dispositionibus alienis: sed de longinquitate,

tate, qua referuntur, non possum in presentia aliud, quam ostendere simile. Vides quæ à speculo redduntur imagines, & quæ à conspiciendo adunt oculos nostros cernentium? sunt enim à conspiciendo species, quas nos excipimus, non quæ ab ipsis rebus attingunt conspiciendum. Tàm longinquæ adhuc forsan apparent, quàm sunt res, à quibus primò manant species. Nec propterea appropinques tibi conspectum specierum, quia speculû, uel conspiciendum tibi appropinques; ne quidem si rangas eorum superficiem superficie oculorum: sed semper tantundem remotæ uideantur. Sic poterit fieri, & fit omninò in ipso spiritu: nempe, ut in eius ipsius superficie eidem offerantur species tàm remotæ, quàm uerè antea sint uisæ, aut ipse secum ponere possit. Rationis redditio non est huius loci, atque temporis. Ex apparitione autem imaginum, quæ spiritui fit sub ipso, nihil luminis subeunte foris, colligi potest, luminis participem esse illum, & redditurum lumen, si densetur magis. si enim non esset, non fieret illa: nihil enim omninò à cernente ullo, secundum naturam, cerni potest sub tenebras. ille uerò cum imaginatur, cogitur in sese. aliàs nimium exsilis, hoc est nimis diffusa tenuitate est. Est uerò cum euidenti sensu imaginatio; quippè quia spiritus iam capit & tenet alienos motus, alienosque affectus; per quos quidem ille alienis modis redditur attentus.

Recordari, primò est recolere eiusmodi formas: actus recolendi eas: tum per eas iterum capere sensum eorum, quorum sunt imagines.

Quo modo intelligat, & quo modo ratiocinetur.

CAP. XIX.

Intelligere, quasi intus legere, est, spiritum uel secum quasi in suo recessu, uel quasi ad interna rerum penetrando, assequi, & deprehendere quid, quod sit: primò quid quidem esse id, tum ut sit, & qua ratione. Tantum enim esse deprehendere, est quasi coniectare speciem aliquam rei, quæ tamen quid, aut qualis sit, non dum appareat. Ratio, qua res habet, est id, non quod illam, sed quo illa se; tamquam aliquâ notâ, manifestet: ut ipse per te potes aduertere. Quid quid

quid autem est intelligendum, planè oportet obijciatur substantiæ intelligenti, eamque sui aliquo modo moneat. Placuit autem nostris maioribus, ut intellecturi auocaremur ab obiectu rerum uerarum, quales offeruntur sensibus, & speculareremur phantasmata: quasi interiùs, aut perfectiùs liceat comprehendere res; per imaginis, quàm per ueræ rei obiectum; aut quasi imagines non essent cum sensu. Obiectas autem imagines, atque aded conceptas habens spiritus, quia ab ijs representantur illa, quæ uerè antea sunt præsentata, uel omninò illis assimilata; rursus uidere uidetur eadem, aut assimilata illis: contuensque & noscens, uidetur planè deprehendere tum esse ea, tum tali ratione. Nam si res ipsa imagine representatur, ratio quoque rei representatur, quæ nusquam est ullo modo extra rem, & sine qua nulla res est. Actus autem intelligendi existit hoc modo: intendens usque sibi spiritus, attendit nunc in se, contueturque & dignoscit alterationes & affectus, qui imaginatione citati in se sunt. Dignoscens autem eos, oportet ea quoque forma dignoscatur, qua sunt effecti. quia uerò illa iam simulachrum est ueræ rei, sicut exposuimus, aut omninò assimilata: fit ut spiritus nunc hanc formam contuens, rursus rem ipsam præsentem habere sibi uideatur, rursusque deuenire in eius notionem. Quia enim naturâ (uti dixi) impetu attentionis fertur ille ad capita motuum, quæ sunt ipsæ substantiæ, ut ad ultima, solida, & per se consistentia, ubi tandè sistere aliquo modo motum & quiescere possit: motus enim semper alterius est, & ab altero, & quantum in se est, semper cum habebit in motu: propterea uel quando uerè tangitur ab externis, uel etiam cum postea secum repetitur motus, fertur ad ipsas res, & ipsas captat substantias. Noscens autem rem, planè & esse illam, & sic esse noscit. Atque sic etiam a motu uero obiectu rerum, per suos ipsius affectus, eorumque formas, deuenit spiritus ad notiones rerum, & assequitur, comprehenditque; tum esse eas, tum esse hac, uel illa ratione, quod est intelligere. Atqui hic idè uidebatur modus noscendi res etiam cum uera obiecta excipiebamus: non enim uidetur alia differentiâ, nisi quòd ibi ad res uerè præsentis mouebamur, hic ueluti ad præsentis: num igitur idem & hinc & ibi modus erit? Dicam libere quod sentio: nisi uir quispiam maior aliam

mihi ostēdat rationē, uel hāc ipsam uulgatā intelligendi, quam ego forsā nō satis assequor, melius declaret; quāntū in me est, statuā indubitanter, esse prorsus eundē, consimilemque modū. Utrobique enim forma alterationis concepta est mediū, & quasi dux, ad rei comprehensionem, ibi uerē præsens, hīc uerē præsens uisū. Quin, si iam uerum discerno, uideo & hīc & ibi, spiritum primò in se alienorum noscere imaginem: formam nimirum illam à se in se datam, & sic conceptam, secundū eam, quæ externū mouens tangit: primò enim ea, quæ in se sunt, tenet & noscit: cætera, & res ipsas, per eam. & formæ, hoc est imago, est semper eadem, ut prius facta ad rem tangentem, sic nunc repetita. Imago uerò est tantum simulachrum ueræ rei: itaque tantum ab ea referri potest, quāntum à uera re offerebatur: tantum igitur assequemur ab ea, aut certè assimile: si quid amplius putemus, certè fallamur. Abstractiones formarum à ueteribus fictæ, falsæ sunt: & quo modo esse posse uideātur, æquè fiunt in rebus etiam præsens; atque in solis imaginibus. Vniuersalia quoque illa sunt superiore libro exagitata: quid igitur restat aliud? Quod si res uerē præsentes, earumque rationem iam uerè oblatam assequi, sentire eas est, per imagines autem intelligere: tantò nobilior, prastantiorque erit sensus intelligentia, quāntò solida umbris, aut uera fictis. Sunt, qui obijcere soleant, intelligendo facilius posse errare nos, quàm sentiendo. Sed id magis confirmat, quod ego dico: ostendit enim, quāntum sensus intelligentia fit uerior, & dignior. Error autem contingit, quia sæpè uolumus iudicare de ijs, quæ sese nobis referunt, non percepta omni eorum conditione: iudicantesque ex una nota, aut duabus, quæ ostendantur, quæ fortè etiam in alijs possint uideri, tamquam omnibus undecumquē cognitis, possumus falli. Sæpè arrogantiores ad ea penetrare uideri uolumus, quæ nullo modo ostenduntur, aut penitus sub alia facie rerum; & falsas nobis confingimus imagines, & rationes. Sicque temeritas, & priuatio comprehendendi res, omnē inue earum conditionem, ducit nos in errorem. Obijci etiam solet, intelligentiam non uideri corrumpi ab excellenti intelligibili, ut ab immoderato sensibili corrumpitur sensus. Sed id fit, quia cum intelligimus, sicut uolueret maiores, nullum uerum externum agens contor-

quet

quet suā uim in spiritū, sed leuiore motu ab eo ipso ex se efficitur
 imagine refertur, quod refertur: Sed alia etiam accedit causā:
 scilicet, quia pro sensibili, usque res quæpiam, quæ uim alteran-
 di habeat, accepta est: pro intelligibili autem non umquam, ut
 uideatur, sed semper accidens quoddam, quod quemadmodum
 ne existere quidem posset uerè ullo modo usquam, nisi bene-
 ficio alterius, & in altero, sic neque referri animo ualeat, nisi be-
 neficio alterius, & in altero, nempe imagine. Sed afficere om-
 ninò intelligibilia uocata, quamuis leuius, uel propter affectus,
 qui imaginibus reddendis contrahuntur, uel propter attentio-
 nem, indicet labor ea meditandi, & attendendi, & subinde fatie-
 tas & fastidium: quod sit signum, corrupturā spiritū tandē eius
 operationis, eorumque obiectorum meditationem, nisi dimit-
 tatur. Ea quidem ratione uidebitur differre sensus ab intelli-
 gentia, si sensus pro perceptione & dignotione sui ipsius mo-
 tus, affectionisque accipiatur: intelligentia autem pro notio-
 ne eorum, quæ per motum, sensumque noscuntur. Quod
 si dicatur, liceat etiam per me, modò ea, quæ iam medio
 sensu nos assequi dicimus, intelligere etiam dicamus. Ve-
 rùm tu hîc memor dictorum forsā obijcias, mihi etiam sa-
 xa intellectum ire, quando superioribus disputationibus asse-
 uerabam, omnem substantiam naturalem sensu præditam ef-
 se. Sed ego non propterea turbabor: dicam enim, quò dicebā,
 cùm agebam de sensu naturarum: uidelicet, ut sunt genera,
 species, ordines, gradus earum, sic alias promptius, alias tar-
 dius, alias exquisitiùs, alias stupidiùs assequi & noscere ea, à
 quibus moueantur: alias forsā plura, alias pauciora: tum alias
 non nisi dum iam attinguntur ab externis, alias etiam per se po-
 stea recolendo secum motuum & affectum formas: naturam ta-
 men nullam penitus facultate intelligendi, hoc est deprehen-
 dendi atque noscendi ea, quæ tangant, sui que moneant, priuari
 debere. Iam ratiocinari, fuerit, considerando (quod est quasi
 desigi in actu noscendi) uersari circa res, legereque earum ratio-
 nes, uel pergere per eas, comprehensas, ut quidem res referre ui-
 dentur; coniungendo, disiungendo, & faciendo cætera, quæ
 cùm ratiocinamur, facere solemus.

*Quo modo fiat memoria, & quo modo tandem
duret. CAP. XX.*

Eminisse autem, est retinere formas, rationesq; perceptas. Sed quo modo eas retineat spiritus, secreta ratio est: puto autem eam esse: Memoria manifestè est eorum, quæ insigniter moterint, siue nouitate, siue ui, siue frequentia motionum id sit factum. Id omninò cum sit; putandū est, quòd spiritus, qui admirabiliter, & tanta pròptitudine se conuertere ad alterationes solet, licet præterierint ueri motus, tamen postea etiam secum ueluti quærît ea subinde, à quibus insigniter sit motus; uel expectans ea, uel timens. Eius rei dum sollicitus est, semper secum habet aliquod initium capiendi ad eorum attentionem motum, repetendique mouendo formas: quod dum habet, & facit, rationes motuum, atque formas secum ipse cōseruat. Mihi eius facti indicium est, quòd sæpè dormientibus nobis, uel nihil de quibusdam cogitare uolentibus, subit memoria eorum, eorumque magis, ob quæ recens moti sumus. Nec uerò dubitetur, quia tam breui copia est spiritus, ut possit uideri, non posse eodem tempore initio motionis, motu omninò, tot rationes, formasque motuum cōseruare; & eo minùs, quòd non potest una eademque particula plures eodem tempore exercere motus. Nam neque tam breuis est eius copia sub cellas cerebri, ubi illud facit, quin eodem etiam tempore plures capere possit motus: namque etiam minora specula uno positu ferè innumeras simul capere uidemus imagines: neque tam segnis est ille, ut dum unum ædit, alios penitus mittat motus: sed attentus omnibus, à quibus insigniter sit passus, iam ad hunc, iam ad illum celeriter conuertitur motum; ut cum externorum captamus modò illud, modò hoc: leuiter ferè, ita ut non usquequaque fiat hic manifestus sensus, sed tamen tantum, quātum sit satis ad motuum, formarumque cōseruationem. Quamquàm, quia non potest omninò unus attendere plurima, plurimosque recolere motus, perit in dies multorum memoria. Ob eamque rem, scilicet, quia laboriosum est ei eodem tempore, uel subinde breui, plures distinguere

finctè exercere motus; ferè exposcimus capita, summasque rerum: pauciores enim, & breuibus spatijs comprehensas, commodiùs tenere, & minore recolere labore spiritus potest. Solent inuare consequutiones rerum, rationumque: namque uno motu repperito, spiritus postea quasi uiam legens, addit suo impetu alios, quos alias ædidit consequenter. Solent & similia, & contraria: namq; illa consequutionem, hæc oppositionem statim offerunt consequentem. Ut autem tamdiu durare possit memoria, longè secretius forsan est longèque ignotius. Spiritus enim quamuis crassis, & densis integumentis continetur, tamen it omninò continenter, uti diximus, & nouis est ferè in dies singulos: & quamquam similis usque est, tamen non usque idem numero est: ut, si diu manere debet memoria, modus sit aliquis oporteat, quo usque præexistens subeunti suos communicet motus. Sed dubium non est, quin sic fiat: fieri enim aliter non potest. Modus autem communicandi unus fuerit: quippè unio. quia nimirum subiectis cum præexistente unus sit, sic, ut ille cum eo, qui iuit, unus erat: non quidè numero, ut pars elapsa sit hæc ipsa morata; sed apta substantiæ continuatione; uis, affectuum, operationum omnimoda communicatione. Quæ enim benè mobiles sunt substantiæ, & nō nimis ampla mole continuatæ, & undecumque aptæ sibi sunt, admirabiliter secum conspirant: ab omnibusque partibus affectæ ad omnes, omnes omnium omnibus communicant motus: ita ut non magis plures earum partes, quam unum iam sint omnes. neque solum eacopia, quæ iam collecta est, sic secum est: sed si quid similis, cognatæque subeat, ueniat pariter in omnium communionem. Sed tamen, nisi subinde recolantur motus, pereant breui formæ: laboriosa enim est ea talis, nec spiritus naturæ conueniens operatio; atque afflictaur ille mouendo: quare breui remittit. tūm per communicationem, traditionemq; nouo subinde spiritui, languescunt motus, & in breui obscurantur, & confunduntur, & sic demum finiunt. Vnde etiam potest duci argumentum, conseruari memoriā, spiritu ueluti præ solitudine semper retinente initia motuum, semperque mouente. Ille quidè inquis est: coercitusque & grauatus hoc corpore, prohibetur ex ingenio exercere motum: itaque impatiens non

solùm immobilitatis, sed etiam motus non sufficientis ad facilem agitationem, præcipuè cum retrahit se ab externorum attentionibus, recollit hos.

Operationes omnes spiritus esse motum & sensum.

CAP. XXI.

Redditæ sunt rationes operationum omnium: iisque reddendis, sublata etiam iam dubitationes ferè omnes, quæ in ijs, aut de ijs poterant esse: in primis de imaginatione, recordatione, & cæteris, quæ post illas sunt enata. Agnouisse enim potes, ut ex nō sint aliud, quàm ipse motus, ipseque sensus; uel simul uterque, uel solus alter; ita ut minime propter illas alia sit nobis querenda in homine substantia ab ea, quam nouimus, & cuius omninò sunt motus & sensus. Et uerò ego uehemèter miror ea in re antiquiores, qui à circumstantia, aut accidente omninò aliquo decepti, fecerunt eas operationes alias à motu & sensu, & aliquas etiam dederunt alij substantiæ, quàm quæ quoque per se primò moueat & sentiat. Planè enim ipsemet motus, & ipsemet sensus, sumpta tantum circumstantia, aut accidente omninò, quod possit in ipsos cadere, referunt eam speciem, qua ueluti personati fefellerunt uiros tantos. Adhibe enim attentionem, si placet adhuc audire summam sermonis, qui de illis est factus, ut magis etià signatè, magisque certò uideas quod dico, & quod res est: nempe eas, quot numerantur, non esse aliud, quàm motum & sensum. Imago fit, recepto motu tali figurâ, hoc est sic acto: erit itaque imaginatio motus. Recordatio est imaginis repetitio, & reditus ad sensum eorū, quæ referuntur imagine: erit igitur simul motus & sensus. Intelligentia omninò est sensus eorum, quæ offeruntur, quæ que monent sui. Ratiocinari est sentiendo omninò ea, prout sunt & habent, cum attentione quasi uolitare circa ea, aut cum erūt plura seiuncta, discurrere per ea: iungitur igitur etiam ibi motus cum sensu. Memoria uerò est conseruatio imaginū, hoc est talium motuum, & simul sensus, qui ob imagines obiectorum est. Quam ob rem, nunc re patefacta, si mutationem quoque alienorum uelis referre in motum, poteris enunciare duobus

duobus uerbis: operationes spiritus omnes, quot quot sunt, non esse plures, quam duas: motum uidelicet et sensum.

Cur quaedam operationes in altera spiritus parte, alia in altera solum, magisue appareant.

CAP. XXII.

Idetur autem non committendum, ut tacita relinquatur eausa, qua fiat, ut aliae tamen operationes in altera spiritus parte, alia in altera, solum, magisue appareant: ne propter ea res dubia aliquo modo relinquatur. Euenit enim illud non propter aliquid, quam propter conditionem, qua ponitur, & agere in corpore spiritus partibus suis contingit: quae talis est: Ea pars, quae est sub cellas cerebri, est caput totius spiritus, ut dixi non semel. processus postea, (ut sic apellem) eius, qui ab eo extenduntur per ductus nerueos, (intelligo ea uoce omnia, quae sunt ex albis, fibris, aut uillis, in quibus, ut index praecipuus, est mihi sensus manifestus) sunt quasi artus spiritus, aut rami, sicut arboris. copiae deinde, quae eunt sub caetera corporis, sunt extrema eius, sicut arboris extremi ramuli & surculi. Caput autem ita se habet: nempe ut sit collectum bene ampla copia, nullis interuenientibus alienis. processus quoque, quos dixi, procedunt ipsi etiam nullo alieno intercedente inter ipsos & caput, & quasi interfecante: ducuntur quidem subtiles propter angustias ductuum, in quos solertissimo artificio sunt ductae fibrae & uilli neruei. extrema uero spiritus, quae ramulis & surculis assimilauimus, quae sunt plurima, ex plurima spiritus copia, procedunt ipsa quoque, a ramis & ipso etiam capite, sed nullam in partem expeditam & liberam: tantam enim offendunt passim multitudinem alienorum arte conferentiam, cui immisceri oporteat, ut penes opprimantur. Inde uero fit, ut caput inprimis, deinde artus sint plane expediti per caua, in quibus agunt, & multam simul apte iunctam habeant uim: extremis autem illis non licebit tantumdem: nam penes obruta turba dissimilium, quae sunt tam graua, ac difficilia, & interrupta passim, ubique impediuntur, atque grauantur, & uires collectas ita apte iungere & conferre non possunt. Atqui capiti, quae est caput, illud debetur: nempe, ut in eo fiat iudicium

ultimum

ultimum & consummatum motuum, affectuumque omnium, qui fiant ullo modo toto spiritu. Cum enim id sit positum ut principium, & ut finis, à quo omnis incipiat, & ad quod omnis referatur, & ultimum statuatur motus: nec modò qui primò cietur & fit ab ipso spiritu, sed etiam qui detur ab externis: & cum motu semper sit attentio spiritus, cognitioq; fiet, ut uel in intendendo motu in partes, decreta attentione cum motu, uel in recipiendo eo à partibus, quasi statuta attentione simul cum motu; fiat ibi statutum & decretum motuum omnium. Sic autè quasi iudex erit caput totius spiritus uniuersitatis; & in eo etià consummabitur & absoluetur, finis ultimi ratione, sensus & notio etiam aliarum partium: breuiterque erit caput quædam summa totius spiritus: ità ut si fortè partis alicuius motus non perueniat ad illud, aut ità languidè perueniat, ut non excitet ad attentionem: talis motus nullus uideatur esse sensus animalis: cuius quidem iudicium, & sensus absolutus in capite fit. Ac rem sic esse, & sic cedere, unusquisque in se potest cognoscere. Res cum ità habeant, rectè sequetur nunc, & secundum rationem latam à conditione rerum, ut caput & artus possint ædere maiores & citatiores motus, & aliæ partes non tales, sed admodum lentos, & non nisi multò post tempore conspicuos. Rectè quoque, ut tacto, affectoque capite & artibus, statim exquisitus excitetur sensus: tactis autem extremis illis, non. Si enim caput est etiam perfectior sensus aliarum partium in animali: multò magis, multoque exquisitiùs sentiet sibi ipsi primò datos affectus. ab artibus autem ad illud, ut nusquam interrupta continuatio est, sic etià celerrimè transmittentur motus. scio quòd caput usque attentum in omnes partes, attentionem quoque suam semper habet præsto in ijs, cum quibus expedita est communicatio. A partibus autem illis alijs ad caput & ad artus tam difficilis est & impeditus processus: quare difficile quoque perueniet motus atque affectio: alienis occurrantibus, & excipientibus, impredientibusq; agmen motus: & ubi motus iam peruenit, tam languidus peruenit, ut non excitet principium ad attentionem. quemadmodum certè motus quoque, qui à capite ijs intenditur, aut communicationis ratione transmittitur, cum deuenit ad impedimenta, tardè per ea procedit & lentè, quam-

quamquam non oportebat citius peruenire ad eas motus intentos à capite, quando comportatio materiæ atque positio cum mora quoque faciendâ est. Sed ea causâ erit, ut partes, quæ neruo genere destituuntur, non uideantur sentire, uel si frangantur, uel si urantur: licet pars spiritus, qui sub eas est, & patitur, æquè possit sentire, & sentiat æquè apud se, atque ipsum caput. Porro uoluntas uix est operatio, sed decretum operandi: id autem (ut dixi supra) in tota uniuersitate spiritus fit primò à capite quare iure eius solius est decernere atque intendere etiâ cum, qui à uoluntate esse dicitur, motû: aliæ enim partes in ijs quoq. qui alterius uidetur cõditionis, pendent ab eius nutu, & sequuntur decretum eius. Ampli uerò motus, hoc est ampla forma acti, planè multæ simul collectæ copiæ sint oportet, quæ quidem eos capiat; nec non expeditæ: sed spiritus nusquam sic est, præter quàm in capite: meritò igitur tantum in capite fit imaginatio. Deprehenditur tamen, admirabili modo motus efformatos, figuratosque, hoc est ipsas imagines factas à capite, mitti in cæteras partes per angustias & obstantia quæuis: nam sæpè palàm femini etiam datus uidetur à parente motus imaginatio nis. Intelligere & ratiocinari, si existere dicantur tantum ex imaginibus, palàm est iam causâ, quare cæterarum partium, extra caput, non possint esse: sed si recipiatur, existere etiam rebus ipsis tangentibus, erunt quoque cæterarum: & iam nihil est, cur non recipiatur, quâdo intelligere ipsum sentire est, quod est partium omnium, & sensus nullius rei esse potest, quin noscatur una ut ea habeat, & ut se se offerat. Erunt tamen, duntaxat dum illæ tangentur: non enim licet ijs postea repetere imaginibus. Memoria non potest esse, nisi semper expeditæ partis, cui nimirum uacet usque recolere motus: sed tantum capitis ipsius propter imagines. Mutatio autem dissimilium, & comportatio, & cõfuso, cõtra naturam magis, apparent in extremis illis copijs spiritus; quas suspensius dicere uagis: ex enim ipsa tota cõmissa & cõfusa sunt cū dissimilibus: quare eas ipsas iacere in illa uim, tum eadem imperu suo (cuius tamẽ intentio semper erit data à capite) secum conuicere, quò statutum est, contingit. Sed copia inclusa per se neutro cõopere faciendo præferitur: nã ipsa quoque agit usque in dissimilia, quæcutique sint contigua: & ipsa

tum nerueum genus sic produxit, tum sub cerebro cellas fecit. Sed unus est (ut undique ferè iam probatum est) spiritus, una natura: qui spiritus ut unus est, sic omnibus partibus sui secum continuatus est, toto corpore, per media quæuis. nihil enim corporis est tam densum, neq. tam solidum, quod ætheræ eius rei, quæ est sub omnia, quæque confluit per omnia, prohibeat penitus continuationem: licet faciat, ut ne tam aptè cōtinuetur. Ab omnibus ille conspirat in omnes, sicut etiam norunt optimi ueterum: & à capite præcipuè est attentus alijs omnibus, sed rursus ab alijs omnibus ad caput. Capitis motus, affectusque sunt communes cum alijs omnibus, & rursus aliarum omnium cum capite, qui quidem sint alicuius momenti: uel negante noto hoc sensu. Neque tam partes eius hoc aut illud facere dicendum, quàm cum totum omnia, hac quidem parte sui præcipuè intendentem in hoc, illa in illud. Cumque unus est spiritus, totus idem, sibi consimilis: cunctus omnibus sui partibus æquè easdem habebit facultates, & cunctus eadem operabitur: hoc est mouebit & sentiet.

Cur spiritus uideatur quosdam sentire, & cognoscere, & uelle facere, quæ facit, quosdam non. Additurq. cur placeat cognitio, & scientia rerum: cur sint grata hæc sensibilia. CAP. XXIII.

Eliguum est, reddam eam causam, quæ ignorata, una maxime fecit; ut uiri magni errarēt in natura hominis, & ex duabus diuersis speciebus componerent animam nostram: nempe, cur spiritus, qui (ut iam est demonstratum) effector est omnium operum uitalium, quibus hoc corpore inclusus nos sumus, eorum, quæ facit, quosdam uideatur sentire & cognoscere facere se, quosdam non uideatur quosdam uelle facere, quosdam non uelle, & tamē facere, & uel si contra conari appareat, non posse non facere. Causa est secretissima, de intimis naturæ eruenda latebris. Omnia ille sentit facere se, omnia uult, quæ facit: qui enim substantia usque sibi attentissima, sui que studiosissima, quæ tanta arte, prouidentia, diligentia, studio, ponit & tuctur statum suum in hoc corpore, sub quo agit

agit. & mouet, potest iam suos villos non nosse motus? aut qui potest non decreuisse conferre uim ad faciendum, si iam facit? id enim est uelle. Sed illud est, quod mihi ut demonstretur, altius paulò incipiendum est. Non modò spiritus, sed substantiæ cuiusuis, quæ uiuat, duo possunt esse tempora agitandi, & duæ conditiones: per quas quidem accidunt ijs tam diuersa, ut quando fortè alterà tantùm fuerint, nihil prorsus habeant eorum, quæ haberet alterà: & ipsæ sibi iam aliquo modo videantur aliæ. Aut enim inter similes agunt substantiæ, aut inter dissimiles. Inter similes sequitur illud: ut tanguntur ab ijs, dari sentiunt uim amicissimã, quæ iuuet, quæ roborat, quæ auget uitã: itaque sentientes tam carũ affectũ, uolunt eas, & appetunt, & amplectuntur, si queant: possunt autẽ, ac statim, à se mobiles omnes: iunguntq; se illis quàm aptissimè: uimq; ab ijs capiẽtes & uicissim dantes, fouẽtes omninò se, conseruantesq; mutuo, unã agitant: & quãdo summum bonum, quod iam possit accidere (si tamen uniuersæ, quæ sunt eiusdem generis, coniunctæ fuerint, nã si non uniuersæ, minus erit bonum) sunt assequutæ, & secum habent, nihil quærunt extrã ampliùs, nihilq; attendunt: sed fruẽtes eo, unã omnes, quin una iam factæ omnes, unam eandẽq; quam propriè, & in primis ferat natura sua, operationẽ ad perpetuitatẽ persequuntur. (in summis generibus hoc demùm fit absolutè: in medijs adhuc restat appetitus ad superiora.) Quid autem inter dissimiles? ab ijs verò ut tanguntur, sentiunt uim alienam, noxiam, agentem omninò ad interitum. itaque nolunt eas, & effugiunt, si licet, etiam insolito motu, uel etiam inuisa operatione: malunt id enim, quàm perdi, aut malè omninò haberi. Sin eadem obstent, aut alia de caussa effugere nõ liceat; conuertunt se grauitèr ad uim alienam, & subeunt illam, & inferunt quoque ipsæ contrã suam, atque incunt pugnam. Intereã autem, etiam si eueniat ut vincãt, inuitissimæ erunt sub dissimilibus: neq; illud leue, aut paruum malũ: sic enim multò minùs erunt ex ingenio, sed duriorẽ conditione seruitutis. itaque ei quoque rei prouidere cogentur: adhibentesque uiam, pepulerint, & egerint obstantem molem, quò incommodum etiam illud, quò premuntur, faciant minùs, & tolerabilius, pro præsentĩ conditione rerũ, quibuscũq; possint modis, sed la-

boriosis omnibus, & alienis, hoc est non proprie secundum naturam, sed sicut aliena quodam modo præscribunt, factis. Quam putas esse differentiam sensus, quem capiunt ab his, ab eo, quem capiunt ab illis? quam studij ad mouendum inter utraque? quam denique motuum, atque operationum? Sane, quantum differunt contraria à contrarijs. Prior sensus est cōseruationis, posterior corruptionis. prior uoluntas, decreuisse iam semel, suo modo, proprio agentium liberè secundum ingenium, pertendere uim ad id faciendum, quo in fructu summi boni perpetuent: posterior, iam suis ingratijs constituisse, insolito, aut alieno, laboriosoque modo id conari, quo præsentì importunitati occurratur: & pluribus modis, si plurib. oporteat: & subinde mutando, si mutare oporteat. qui conatus si longiore tempore uehementior duret, eo ipso corrumpantur. priores operationes conseruatrices, uitales: posteriores corruptrices, perniciosæ. quemadmodū. n. propria operatione conseruantur naturæ, sic corrupuntur tandē alienā. Et ex his patet, quæ cōditio sit, apud utrūq; genus substantiarū: & quæ apud utrūq; causæ operadi. cum priore enim mouet, ut uitā cōseruet eo statu, quo est. cum posteriore, ut ne necetur. Qui igitur substantia in altero genere occupata, quidquam teneat alterius? Nunc igitur spiritus obuolutus corpore hoc penitus secretò a suis, semper cum alienis inter aliena agere coactus, nihil tenet eorum, quæ teneat inter sua. Nonit tantum aliena, alienosque motus, quia ferè ab ijs tantum tãgitur: aliena tantum attendit, quia semper ab ijs afficitur, & tam grauitè, ut ferè omnē cōuertant ad se ipsius attentionē: tantum alienis modis conatur, atq; operatur, nam alienis usque obsequi, & ut ea quasi præcipiunt, necesse est. Suorum nihil sentit: qui enim sentiat, nisi tangatur? iam autem ne tangi quidem potest, nisi medio hoc corpore, quæ aliena res est, prohibetque purum, & aptum contactum. Sed ne cognosceret quidem sua & quæ sunt suorum, hoc nunc tantum sibi noto modo cognoscendi: nihil enim tale daretur à similibus, propter quod ad ea grauitè oporteret conuerteretur, sicut nunc semper ad aliena. Numquam decernit, eo modo adhibere uim ad mouendum, quo cum similibus uniuersitate adhiberet: est enim iam seorsum, in consortio alienorum. Numquam eam,

quam

quam illa in primis, & propriè maximè, operatur operationem: qui enim possit, nisi eat ad illa, solvens se ab alienis? Ne scit quidem eorum quidquam: scientia enim nunc, est possessio imaginũ, formarumq; motuũ, redditorum, dum aliena graues infligerent motus: qui motus omnes ut laboriosè recipiuntur, sic laboriosè, infelicitèq; retinentur. I nunc, & facta scientiam. Cùm autem sociatus suis, expeditus hinc, agitabit cum illis, si procul erit ab his, quæ mutant, certè nihil senserit umquam tale: neque enim sentiat, quod non tangat: nihil simile uoluerit, quia non erit necesse consulere malis: nihil tale operabitur, quia nullum erit alienum, quod uicouertat ad se eius motum. Ne attendere quidem poterit à se hæc: nam intereà à suo impetu averti oporteret, quod numquam faceret à se. nec tenebit quidem modum conuertendi se ad hæc: sociatus enim suis, iam unicæ tantum cum ijs uacans operationi, cæteros omnes miserit, obliuioniq; dederit motus. Tum ne cogitare quidem: si enim cogiraret, cogeret sese, affligeretq; quod ab alienatio esset à suis, atque adeò à se, quando intereà mitteret modum agitandi secundum naturam suam. Quin dico: si sensus sit tantum ad tactum externorum, hoc est, quæ iam sint extrà, nec iuncta & unum facta: perierit ibi omnis sensus. iam enim non amplius tangetur à similibus spiritus, ut ab externis, sed unum cum ijs factus erit, non aliter, quam nunc secum ab omnibus sui partibus unus est. Remanebit tamen sensus ille internus, secretus, quem superius nos significauimus. Sed ratio exposita, & dissimilitudo conditionum, atque causarum, tantum ualet, ut etiã quæ media inter extremas, quas diximus, conditione degunt substantiæ, ubi ad alteram paulò magis accedant, (sed sæper oportet accedat, quãdo, uti dixi per principia huius secundi sermonis, uerè nullum potest esse tam exquisitè medium, quin uergat ad alterum extremorum, sitque omnino de genere alterius) alterius nihil tenere sibi uideantur. Proptereaq; hercule spiritus, quãquam quidquid mutat in hoc corpore, quidquid ducit, quidquid conformat, alienum est, facitque aliter, quam ferret primariò ingenium inter sua: tamen ipsemet nihil sentire, nihil per se nosse uidetur multorum suorum gestorum: ut de negotio, rationeque cõtionis, de of-

ficio conportationis, de magisterio conformationis. Scilicet, quia quamquam ea talia agens & faciens, cum alienis habet rē, aliena conportat, aliena tractat: tamen in agendo superat omninò potenter, nec quidquam patitur contrā grauius: tum materiā eam si nō suo in primis proprio, hoc est liberi, modo, tamē suo inclusi modo cōportat & format, nec cū nimio adhuc labore: nunc uerò querit sentire & nosse ea modo hoc, qui solus uidetur notus, qui quidem nō modò alterantium, sed nimium id facientium, & horrificè ad se conuertentium est. Alius est is modus, quo ea sua facta nouit spiritus, alterius generis. Hoc quidem nouit teneri se inter aliena, & grauari tamen hoc pondere, & contristari tenebris: quippè quia ea statim nimia sunt. Spectabilis uerò res: eodem tēpore substantiam aliquo modo posse uideri sibi, esse se, & aliā. Sed ne quidē earum operationū, quarum uidetur esse sensus manifestus, rationes in se ipso nouit spiritus, hoc est, quo modo mouens se ipse eas ædat. Cur obsecro? scilicet, quia ut existat cognitio uel hæc, uel etiam alia quæuis, quæ sit aliorū, oportet, ea, quæ sunt cognoscenda, sint etiā diiuncta ab eo, quod cogniturum est: nullum enim potest conuerti ad se se, & intueri tāquàm aliud: duo enim esset oporteret, non unum. Nunc igitur, quamquam alienos motus cicat spiritus, alienisque modis: tamen ipse est, qui mouetur, qui que sese mouet. Itaque nouit fieri à se motus, quippè quia alieni sunt: nouit quoddam modo rationes eorum, quatenus uidelicet ijs uel aliena mouentur, uel alienæ repetuntur formæ: tamen ut ipse se adhibeat ad eos ædendos, & quomodo ædat, in se ipso nosse nō potest. Rursus res pulchra cognitu: quid aliquā operari operationem, quā sciat aliquo modo ex dimidio: hoc est, quantum per eam alienum aliquid efficiat, alienisque modis: cætera, quæ in se sunt, nesciat. Sic nouit spiritus imaginari se, memorari mouere corpus: modum autem, quo ea faciat, in se non nouit. Ne quidem quī cognoscat nunc uidetur scire, quando interna sua, & in ipso ea est ratio. Volens autē fortè nosse alterum generū modo, quo nouit alterū, quod quidē sit dū nos studemus nosse ea, quæ se non offerunt his sensibus; nisi fingat ad similitudinem rerum notarum, sicque transferat ad gen^o cognitum, non assequatur aliud, ac priuationem cognitionis. tam alia co-
gnitio

gnitio rerum alterius generis est. Atque hæc est caussa, quæ alias operationum suarum sentire & cognoscere, alias non videtur spiritus: quam qui nesciat, & aliã quærat, toto erret cælo. *DEVS* meliora, inquires: si enim uera essent, quas disputas, non essent tam grata sensibilia, ut sine captatione eorum uiuere nolimus; neque tantopere recrearent, quantum manifestè recreant: tum cognitio & scientia (ne de ijs sic mirratur) si non essent bonæ, & corrumperent potius, uti ais, non tantopere placeremus nobis in illis. Cui ego quid respondeam, nisi exponam causas eorum, quæ quæris, quando sicut exposui, se habet ueritas? Atque ut incipiam à posteriori: propterea cognitio, scientiaque rerum multarum, uidentur placere, quia nosset spiritus scorsum iã est à similibus, cognatorumque uniuersitate, priuatusque est potestate unã cum ea exercendi eam operationem, quæ perfectissima est omnium, quippè quæ motus comprehendit omnes. Dũ igitur multos, & uarios, & exquisitos exercet motus, accedit quodammodo ad perpetuam illam, omnes complectentem, motus continuationem: nauiterque & aptè mouens, utcumque moueat, uidetur sibi dignus cælo, ut est: superansque alios consortes, dignus nobiliore adhuc, quam illi, consortio. tenens uerò quam plurimas imagines rerum, sic saltè imaginario cõplexu, quo licet, refert uniuersitatis suæ cõplexũ. Sed labor cõparanda, colendæque cognitionis & scientiæ exquisitarum rerum, quãtus sit, sit in dicio, quod pauci sunt, qui eũ suscipere & ferre uelint; & nisi subinde cessetur, ferre nemo queat homo. In caussa autè delectationis istorum sensibiliũ, afferã id respõsũ, quod miseriorẽ adhuc ostẽdere nostrã hanc conditionem possit. Propterea enim ea placent, non quia uerè, & natura spiritui sint bona: si enim alteriant, atque mutant, qui possunt esse amica: sed quia ueniunt ad terram maiorum malorum. Ab hoc enim, quo ille coërcetur, & obuioluitur, grati stupido, obscuro, non modò prohibetur à motu suo naturali & libero, sed etiam premitur omnino, & sensim heberatur, & stipescit, & contristatur tenebris. Quare ad leuamen malorum in horum, ut se leuet, uegetet, & exhilaret, uel eum laboro ciet, captatque, quoscũque potest, motus, modò ne iniuste afflicent, & captat species rerum: Sic agit at subinde artus, & ciet sonos, captatque, & à mitibus qualitatibus ciborum tagi amar. Lux certè autem ea res ei est,

& qua

& qua etiam cum hinc emigrarit, naturaliter quidem, nihil ipsi accidere possit praestantius: sed nunc eius quoque rei respectus inferiori ostendere hanc suam inclusi conditionem potest: cum quidem eam serenam, quae sit tam amica, tamque adamata, non modo foedatam ferè excipit alienis speciebus, sed etiam extrinsecus ad se quasi in obscuram cauernam uenire conspici solet: & quia alioqui ea priuatur, cum molesta attentione, & ferè cum laborioso sensu, ea fruatur necesse est. Cum molestia enim coniunctum esse eum fructum, sit argumento, quòd etiam à lucis aspectu subinde retrahamus nos oportet. Solares autem radios statim rectè ferientes non possumus ferè oculis, quia non dum tantus gradu est spiritus, qui perfectione nobilissimas naturas adæquet. Vbi uerò magis adhuc perfectus de hoc corpore euolarit, sequè etiam nobilioribus cognatis sociarit, si eo loci erit, quo contraria sint procul; ibi uerò immutatus, incorruptus, suoque statu fruens, usque à similibus foris & uegetatus, & lumine aeternum exhilaratus, integer, æquus, clarus, hilaris, conuenientissimam, iucundissimamque exercens operationem, summis omnibus fruens bonis, nihil extrà quærens ampliùs, nunc incomprehensibili uoluptate, perpetuùm agitabit.

P E R O R A T I O.

HAEC habui, *REX* Serenissime, quæ naturali philosophia magistra scriberem tibi de natura hominis, deque humano spiritu. Qui quidem spiritus si est e ipsa anima, cui à *DEO* (modò custodiat eius legem) fruitio cœlestium bonorum promissa est: & pro cuius salute *CHRISTVS IESVS DEVS, REX ET DOMINVS NOSTER*, mortuus est: statuendum nobis christianis, cum, *DEO* sic providente, potentia naturam superante, sub hoc corpore ab omni ui impotentium seruari omninò incorruptum: & post discessum à corpore habiturum eam sortem, quam ipse dedit

dederit *DEVS*. Sin ea non est, sed alia illa est, quæ spiritui præsit, atque imperet, quibuscumque tandem id fiat modis : fatendum, illam alteram incognitam esse naturæ, neque ullis naturalibus rationibus posse haberi, uel qualis sit eius substantia, uel quo modo utatur hoc spiritu. At tamen nos in hoc spiritu, ut fortè substantia ei subdita, & ut famulo optimè obsecundante, (instrumentū. n. hunc tantum esse eius, ut plerique dicunt, recipi nullo modo debet) illius incognitæ functionum, quas imperando, & præsidendo obeat in hoc corpore, rationes cognouimus: ut spes sit, nulla in parte ab re sumptū, aut ullo modo inanem meum laborem uisum iri. Quidquid autem præstiterim, si te, *REX* regnum optimè, & humanissime, non illibenter legisse cognouero, fuerit dignissima causa, qua alacriter pergam ad cætera, quibus rem physicam & medicam, plerisque in locis adhuc tectas obscura caligine, pro uiribus illustrare paro: etiamque incitamentum, (id, quod maxime cupio) properem uenire Cracouiam, ut quæ de te feruntur, egregia, quæque nunc uideo animo, præsens uideat: Et si tibi recipere libeat, tradam me in regiam istam mansum uirtute & fide præstantem. Interca absens precor tibi eam fortunam, quam uirtus meretur tua: ut quemadmodum præclare coepisti, & usque ad hoc tempus processisti, sic in posterum semper felicissime persequare: & (quæ iam spes est in te uno) nostram rempublicam à ferarum gentium immanitate reddas tutam, ac securam. Aue, & uale,
& rem bene
- gree.

F I N I S.

Errata quadam.

- pag. 7. *uersu* 11. quibusque. lege, quibusque.
pag. 8. loca citata linea altius, quam par erat, afoenderunt.
pag. 12. *uersu* 31. Hec. Hæc.
pag. 13. *uersu* 21. molitiem. mollitiem.
pag. 15. *uersu* 31. uon. non.
pag. 16. *uersu* 18. quoquo. quoquo.
pag. 21. *uersu* 3. à se enim qui mutant genus *reflitus*: sed à se
qui illud faciunt
pag. quæ habet numerum (est enim erratum ab operis etiam in apponendis
numbris) 46. *uersu* 31. At motus actio est. *reflitus*: At
motus actio tantum tibi est.
pag. 69. (sed per errorem est, 96.) *uersu* 1. ipsa. ipsa.
eadem pag. *uersu* 27. neque licentia. lege: neque iuris, neque licentia.
pag. 118. *uersu* 24. Nouit tantum *lego*: Nouit ferè.
¶ *uersu* 29. nihil sentit. lege: nihil umquam sentit.
¶ adde: uidelicet, quod purè & sincerè sit eorum.
pag. 119. *uersu* 27. ut etiam quæ media. lege: ut etiam ubi media.
¶ *uersu* sequenti: ubi ad alteram. lege: atque ad alteram.
pag. 120. *uersu* 26. rerum notarum. lege: rerum eo altero modo
notarum. deinde: sic quo transferat ad genus cognitum. lege:
sic quo transferat ad genus illud.

Cetera leuiora erunt.

